

61682

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM AİLE HUKUKUNDA
MEHİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞÜKRÜ ŞİRİN

61682

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM ENSTİTÜLERİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Enstitü Anabilim Dalı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ

Enstitü Bilim Dalı : İSLAM HUKUKU

Bu tez 24/7/1997 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yard.Doç. Abdullah ÖZCAN

Jüri Başkanı

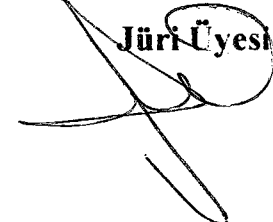
Doç. Dr. Faruk Beşer

Jüri Üyesi

Yard.Doç. Osman Sekerci

Jüri Üyesi

ÖNSÖZ

Bütün insanlığın mutluluk ve saadetini hedefleyen ve semavi dinlerin sonuncusu olan İslâm dininin topluma ve aileye vermiş olduğu önemi bu sahada konulmuş olan kural ve kaidelerden anlamak mümkündür. Söz konusu olan bu kural ve kaideler manzumesiyle, insanlığın her iki alemde de huzurda olması hedeflenmiştir. Toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin sağlam temeller üzerine kurulması hem nesillerin ve hem de toplumların selameti açısından son derece önemlidir. Ailenin korunamadığı toplumların birer birer yok olduklarını tarih bize defalarca göstermiştir. İşte bu sebeple İslâm Hukuku aileye ve onun kuruluşuna oldukça fazla önem vermiştir.

İslâm Toplumunun başarılı olmasının sırrı, aileye ve nesillere önem vermesinden kaynaklanmaktadır. İslâm'ın korumayı hedeflediği beş temel esastan ikisi aile ile ilgilidir; namus ve nesil...

Günümüze kadar İslâm Aile Hukukuyla ilgili bir çok çalışmanın yapıldığını görüyoruz. Bazı çalışmalar ise, sadece bu sahanın bir kısmının incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Mesela nikah bahsi veya talak bahsi ya da evliliğin bütünü bir çalışma konusu olarak ortaya konmuştur. Bu çalışmaların neticesinde ortaya çıkan bir gerçek ise, konuların teker teker ele alınarak, kapsamlı incelenmesi ve neticeye varılmasının daha faydalı olduğudur.

Toplumumuzun sağlam aile yapısı ve bu yapının sarsılmadan kıyamete kadar devam edebilmesi için, aile hayatının iç dinamiklerine önem verilmesinin sağlayacağı faydaları düşünerek, 'mehir konusunu araştırma sahası olarak seçmeyi uygun gördük. Ayrıca, mehir konusunda toplumumuzda var olan yanlış kanaat ve uygulamaların da giderilerek, aile yapısının sağlam esaslara bağlanmasında katkıda bulunacağı umidindeyiz.

Bu çalışmamızda mehir konusuna yeni bir sistematik getirmeye çalıştık;

Birinci bölümde konumuzun alt yapısını oluşturan evlilik, evliliğin şartları ve İslâm öncesi Arap toplumunda var olan evlilikler üzerinde duruldu. Yine bu bölümde son olarak evliliğin hukuki sonuçları sıralandı ve bu sonuçlardan biri olan mehrin temel komuyu oluşturacağı belirtildi.

İkinci bölümde mehrin tarifinden başlayarak, hukuki dayanağı, hükmü, hikmeti, konusu, miktarı, çeşitleri, edası ve ödeme zamanı ile ilgili konular incelendi.

Üçüncü ve son bölümde ise Mehir Davaları adı altında taraflar veya varisleri arasında, mehrle ilgili çıkabilecek ihtilafları ve bunların mezheplere göre çözümlerini sunmaya çalıştık.

Konuyla ilgili insanlarımızın zihninde yer eden soruların bir çoğunu cevaplamayı amaçladığımız bu çalışmanın insanlarımıza faydalı olmasını ümit ediyoruz.

Son olarak rehberliğiyle araştırmamıza yön veren, çalışmamızın tamamlanmasında kıymetli yardımlarını esirgemeyen, yazılan her bölümü titizlikle okuma zahmetinde bulunarak, eksiklerimi tamamlamada büyük sabır gösteren, danışman hocam Yard.Doç.Dr. Abdullah Özcan Bey'e, değerli fikirlerinden istifade ettiğim Doç.Dr. Faruk Beşer Bey'e, Yard.Doç.Dr. Osman Şekerci Bey'e ve başta Sayın İlahiyat Fakültesi dekanı Prof.Dr. Mehmet Erkal Bey olmak üzere, çalışmalarında emeği geçen tüm fakülte mensuplarına teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Şükrü ŞİRİN

Sakarya 1997

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
TÜRKÇE ÖZET	viii
İNGİLİZCE ÖZET (SUMMARY)	ix
GİRİŞ	1
1. EVLİLİK VE İSLÂM HUKUKUNDAKİ YERİ.....	1
1.1. Evlilik Müessesesi.....	1
1.2. İslam Öncesi Arap Toplumunda Evlilik.....	2
1.3. Nikah Akdinin Tanımı	5
1.4. Nikah Akdinin Rükünleri	6
1.5. Nikah Akdinin Şartları	7
1.6. Evlilik Çeşitleri ve Hukuki Sonuçları	9
1.6.1. Sahih Evlilik ve Sonuçları.....	9
1.6.2. Batıl Evlilik ve Sonuçları	11
1.6.3. Fasit Evlilik ve Sonuçları	11
1.6.4. Mevkuf Evlilik ve Sonuçları.....	12
1.6.5. Gayr-i Lazım Evlilik ve Sonuçları	13

2. MEHİR	15
2.1. Genel Bakış ve Tarif	15
2.2. Mehrin Hukuki Dayanağı	17
2.3. Mehrin Hükmü	19
2.4. Mehrin Hikmeti	21
2.5. Mehrin Konusu	26
2.6. Mehrin Miktarı	31
2.6.1. Mehrin Alt Sınırı	31
2.6.2. Mehrin Üst Sınırı	37
2.7. Mehrin Çeşitleri	40
2.7.1. Ödeme Zamanı Yönünden Mehrin Çeşitleri	40
2.7.1.1. Mehri Muaccel (Peşin Ödenen Mehir)	40
2.7.1.2. Mehri Müeccel (Daha Sonra Ödenen Mehir)	41
2.7.2. Miktarına Göre Mehrin Çeşitleri	42
2.7.2.1. Mehri Müsemma (Belirlenmiş Mehir)	42
2.7.2.2. Mehri Misil	43
2.8. Mehrin Edasını Gerektiren Sebepler	51
2.8.1. Tamamının Edasını Gerektiren Sebepler	52
2.8.1.1. Zifaf	52
2.8.1.2. Taraflardan Birinin Ölümü	54
2.8.1.3. Halvet-i Sahiha	55
2.8.1.4. Zifafsız Olarak Bir Yıl Koca Evinde Kalması	58
2.8.1.5. Ölüm Hastalığı Sırasında Yapılan Boşama	58
2.8.2. Yarısının Edasını Gerektiren Sebepler	59
2.8.2.1. Zifaf Öncesi Boşama	59
2.8.2.2. Boşanma Dışındaki Ayrılmalar	60
2.9. Mehrin Düşmesi	61
2.10. Mehrin Ziyadeleşmesi	63
2.10.1. Teslim Öncesi Meydana Gelen Ziyadelikler	65
2.10.2. Teslim Sonrası Meydana Gelen Ziyadelikler	67

2.11. Mehirde Hasar Ve Kusur	70
2.12. Şarta Bağlı Mehir.....	72
2.13. Mehrin Kefaletle Temini.....	75
3. MEHİR DAVALARI	77
3.1. Tesmiyenin Varlığında İhtilaf.....	77
3.2. Mehri Müsemmanın Miktarında İhtilaf	80
3.3. Mehri Muaccelin Tesliminde İhtilaf.....	82
3.4. Gizli Ve Açık İki Mehir Tesmiyesi.....	83
SONUÇ.....	84
KAYNAKLAR.....	85
ÖZGEÇMİŞ	89

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
Hz.	Hazreti
nşr.	Neşreden
sav	Sallallahu aleyhi vesellem
SAÜ	Sakarya Üniversitesi
MÜ	Marmara Üniversitesi
tah.	Tahkik eden
trc.	Tercüme eden
trz.	Tarihsiz

TÜRKÇE ÖZET

İslâm Aile Hukukunda Mehir adlı bu Yüksek Lisans tezinde Aile Hukukunun bir bölümü ele alınmıştır. Ailenin oluşmasında ilk basamağı teşkil eden nikah akdinin bir takım hukuki sonuçları vardır. Bu hukuki sonuçların bir kısmı taraflara mali sorumluluklar yüklemektedir. Mehir, nafaka, mesken, müt'a ve miras şeklinde sıralanan bu mali sorumluluklardan sadece Mehir inceleme sahası olarak ele alınmıştır.

Evliliğin hemen başlamasıyla birlikte ortaya çıkan böyle bir hakkın, kadına, çocuklara ve topluma neler kazandırdığı üzerinde durulmuştur. Kadına nikah akdinin neticesinde ödenen bu miktarın bir satış bedeli olmadığı ortadadır. Bunun bir güvence ve teselli olması, kadına ihtiyaçlarını karşılamada bir destek olması yönü daha makul olanıdır.

İslâm öncesi Arap toplumunda ve tarihte yerini almış başka toplumlarda da buna benzer uygulamaların olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Günümüz Türkiyesinin bazı bölgelerinde halen devam etmekte olan ve eski Türklerde 'kalın' olarak isimlendirilen uygulamanın devamı mahiyetindeki başlık parasının Mehire benzer yönleri vardır. Ama bu mehirdir.

Bu çalışmada mehirdir konusu üç ana bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm evlilikle ilgili tarif ve tarihçesinin incelendiği bölümdür. İkinci bölüm, mehrin hükmünün, hikmetinin ve ölçülerinin yer aldığı bölümdür. Son bölümde ise mehirdir konusunda taraflar arasında ortaya çıkan ihtilaflar ele alınmış ve bunların hukuki mahiyetleri işlenmiştir. Daha çok Hanefi mezhebi esas alındığı için bazı yerlerde diğer mezheplerin görüşlerine yer verilmemiş, ihtiyaç hissedilen yerlerde mukayese yapılmıştır.

SUMMARY

Islam gives a great importance to society and family.

Throughout this study, a part of family law of Islam is investigated. The property which is called "Mahr" is the thing that is to be given to women by man while making the marriage agreement. There are many examples of mahr in past and contemporary societies.

GİRİŞ

1. Evlilik ve İslâm Hukukundaki Yeri

1.1. Evlilik Müessesesi

İnsanlığın yaratılmasıyla birlikte başlayan süreç içerisinde, başıboş bırakılmayarak bazı sorumluluklarla mükellef kılınan insanoğlu, bu sorumluluklarını yerine getirmekte ilahi hükümlere tabi kılınmıştır. Bu hükümlerin tatbiki neticesinde onlara dünya ve ahiret mutluluğu bahşedilmiştir. Evlilik müessesesi ise bu sorumluluğu üstlenen insan neslinin bir disiplin içinde devam etmesi için sebep kılınmış ve evlilik, tarih içinde toplumlara ve sistemlere göre farklılıklar arz ederek devam edegelmiştir. Neslin devamıyla birlikte, taraflara başka sorumlulukların da yüklendiği ve toplumun çekirdeğini oluşturan ailenin kuruluşu aşamasındaki ilk basamağa, yani beraberlik sözleşmesine ise nikah adı verilmiştir. İşte bu sözleşmenin şartları, toplumlara ve dinlere göre değişse de kavram olarak ortak bir anlam taşıdığını görmekteyiz. Ailenin mukaddes sayıldığı toplumlarda bu şartlar üzerinde daha titiz durulmuş ve hukuk sistemleri içinde Aile Hukuku veya benzeri isimler altında bölümler oluşmuştur. İslâm'ın bu müessese ile ilgili olarak koymuş olduğu kurallardan, konuya ne derece ehemmiyet verdiği açıkça anlaşılmaktadır. İslâm, evliliğe çok önem vermiş ve nikah akdini bazı kayıtlar altına almıştır. Daha önce var olan bazı evlilik şekillerini tamamen yasaklamış, bazılarını ise bir takım kayıtların ilavesi neticesinde tashih ederek kabul etmiştir. Zaten insanoğlunun hayatının tümüne hitabeden bir dinin, evlilik gibi bir müesseseyi başıboş bırakmış olması düşünülemez. İşte bu sebeptendir ki, İslâm dininde evliliğin yeri ve önemi fıkıh kitaplarında oldukça geniş bir şekilde izah edilmiş ve bu konuyla ilgili olarak **Kitabü'n- Nikah** adı altında müstakil bölümler açılmış olduğunu görüyoruz.

1.2. İslâm Öncesi Arap Toplumunda Evlilik

İslâm öncesini ifade eden bir başka kavram da Cahiliye Dönemidir. Cahiliye Dönemi Arap toplumunun dışındaki eski medeniyetlerin hukuk sistemlerinde de aile hukukuna yer ayrılmış olmakla beraber İslâm Peygamberinin yaşadığı toplumda var olan ve İslâm'ın muhatap olduğu evlilik çeşitlerine yer vererek konumuza devam etmek daha uygun olacaktır. Cahiliye Dönemi Arap Toplumunda ve özellikle Mekke'de kadının çok kötü bir durumda olduğu ve buna bağlı olarak son derece karışık, anormal evlilik çeşitlerinin bulunduğu kaynaklarda aktarılmaktadır. Kız çocuklarının öldürüldüğü bir toplumda kadının Hukukî haklarının yok sayılması kadar normal ne olabilir ki! Köle ya da bir mal gibi görülen kadın, tamamen erkeklerin insiyatiline bırakılmış, evlilik öncesi baba veya kardeşler, evlilik sonrası ise koca otoritesi altında yaşamıştır. Öyle ki, ölen kişinin karısı miras olarak değerlendirilmiş ve mirasçıların eline bırakılmıştır. Burada yer verilecek olan evlilik çeşitlerinden bir kısmının, İslâm Aile Hukuku içinde bazı değişikliklerle yürürlüğe devam etmiş olduğunu, bir kısmının ise tamamen kaldırıldığını görüyoruz. Bu evlilik çeşitlerinin başlıcalarını ve İslâm'ın bunlara verdiği hükümleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Erkeğin evlenmek istediği kadını velisinden istemesi ve mehrini ödemesi ile ortaya çıkan evlilik. Bu evlilik çeşidi Araplar arasında en yaygın olanı idi. İslâm da bu evlilik üzerinde bazı değişiklikler yaparak devam ettirmiştir. Bu değişiklikler kadının faydasına olup en başta mehrin kadına ait olmasının sağlanması gelmektedir. Ayrıca kadının rızasının aranması şartı ile ilgili olarak da bir yenilik getirilmiştir.

b. Nikah eş-Şiğar: (Trampa şeklinde evlilik): İki kişi karşılıklı olarak kızlarını veya velisi buldukları kadınları birbirlerine mehirsiz olarak nikahlardı. Buharî ve Müslim'de rivayet edilen, İbn Ömer'in naklettiği "Rasulullah (s.a.v) Şiğar'ı yasakladı" (Buharî, Nikah:28; Müslim, Nikah: IX,200) hadisiyle, bu şekil evlenmenin İslâm dininde yasaklanmış ve kabul görmemiş olduğunu görüyoruz.

c. Nikah el-Makt: Kocasının ölmesi neticesinde kadın, ölen kocasının kardeşi, yeğeni veya çoğu zaman kocasının başka eşinden olan en büyük oğlunun iradesi ile bağlanmaktadır. Öyle ki onu mehirsiz olarak alabilir, mehri karşılığında başka bir erkekle nikahlayabilir ve hatta isterse ölünceye kadar evlenmesine mani olup mirasını alabilirlerdi. Bu çeşit evlilik, başta eski İsrail olmak üzere bir çok toplumda görülmekte idi. (Cin, 1988:33) Kur'an ifadesiyle bu uygulama kınanmış ve yasaklanmıştır. *“Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.”* (Nisa: IV,22) *“Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir.”* (Nisa: IV,19)

d. İki kız kardeşle birden evlenmek: Aynı anda iki kız kardeşin nikah altında bulundurulması İslâm'da yasaklanmıştır. *“...ve iki kız kardeşi birden alma da size haram kılındı.”* (Nisa; IV,23)

e. Çok sayıda kadınla evlenmek: Aynı anda çok fazla sayıda kadınla evlenmeyi İslâm dini kayda bağlamış ve bir kadınla evlenmeyi esas alarak, dörde kadar izin vermiştir. Konuyla ilgili delil ise, yine Nisa suresinin *“Eğer -kendileriyle evlendiğiniz takdirde- yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz -size helal olan- kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane alın...”* şeklinde ifade edilen üçüncü ayetinde yer almaktadır. (Nisa; IV, 3)

f. Nikah-ı İstibda: Kendi soyundan daha asil ve sağlam bir çocuk sahibi olmak isteyen koca, muayyen günlerinden sonra temizlenen karısıyla hiç ilişkide bulunmadan onu kahramanlığı, zekası ve diğer meziyetleriyle tanınmış olan bir erkeğe gönderir. Kadın bu erkekten hamile olduktan sonra evine döner ve hamilelik belirtileri kesinleşinceye kadar koca karısına yaklaşmaz. Doğan çocuk kocadan olmuş sayılır ve onun mirasçısı olurdu. İslâmiyet bu çeşit evliliği de yasaklamıştır.

g. Grup Evlenmesi: Sayıları 10 u geçmeyen bir grup erkek -genellikle kardeşler- aynı kadınla cinsi münasebette bulunurdu. Kadın, bu ilişki neticesinde bir çocuğun dünyaya

gelmesinden sonra o erkeklerin hepsini davet eder ve onlar da gelirdi. Kadın içlerinden birini seçerek ona çocuğun adını koymasını teklif eder ve böylece o kimse çocuğun babası olur, babalığı reddedemezdi. Böyle bir evlilik çeşidinin İslâm'da olması bile düşünülemez.

h. Serbest Birleşmeler: Bazı kadınlar çok sayıda erkeği kabul ederler ve kapılarına bayrak asarlardı. Bir çocuk sahibi olduklarında kâif denilen kişiler, kafa yapısından çocuğun kime ait olduğunu söyler ve o kimse çocuğun babası olurdu. Bu da İslâm'da kabul görmemiştir.

ı. Deneme Evlenmesi: Yine İslâm'ın kabul etmediği bu evlilik şöyleydi; Kadının muayyen bir dostu olabilirdi. Eğer bir çocuk olursa beyanı üzerine kadın o kimseye nikahlanırdı.

k. Nikah-ı Bedel: İki erkeğin karşılıklı olarak kadınlarını belirli bir süre için değiştirmeleri şeklindedir. Bu şekil ilişkiler de İslâm'da kabul edilmemiştir.

Sayıdığımız bu evlilik çeşitlerinin dışında Hıdn, Mut'a gibi başka çeşitlere de rastlanmaktadır. Ayrıca Cahiliye Dönemi Arap toplumunda yakın akraba ile evlenmenin yasak olmasının yanında evlatlık da gerçek evlat gibi kabul edilir ve onun eşiyle de evlenilmezdi. İslâmiyet yakın akraba ile olan evlenme yasağını devam ettirmiş, evlatlığın gerçek evlat gibi telakki edilmesini ise kabul etmemiştir. Nisa suresi 23. ayette ve Ahzab suresi 4. ayette evlatlığın gerçek evlat olmadığı bildirilmektedir. Burada zikredilmesi gereken bir başka husus da “*Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin...*” (Nisa; IV,4) ayeti mucibince kadının hakkı olan mehrin babası ya da velisi tarafından alınması ve kadının bundan mahrum edilmesidir ki İslâm bunu da kaldırmıştır. ¹¹

---

¹¹ Arap toplumunda İslâm öncesi evlilik çeşitleri hakkında geniş bilgi için bak. S.Sabık, Fıkhü's-Sünne, II,6-7; H. Cin, İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, 33 v.d. Ayrıca, Et-Tac; II,368-372'de bu konuyla ilgili hadisler verilmiştir.

1.3. Nikah Akdinin Tarifi

Lügatte eklemek, toplamak gibi manalar ifade eden nikah kelimesi akit yapmayı ve cinsi ilişkide bulunmayı da ifade etmektedir.¹² İstılahta ise nikahın çeşitli tarifleri yapılmış olmakla beraber ortak bir ibare üzerinde ittifak sağlanamamıştır. Müctehidler tarafından yapılan tariflerin tamamına burada yer vermek ve münakaşasına girmek konumuz harici olduğundan, seçtiğimiz birkaç tarifi zikretmekle yetineceğiz. Tariflerden önce belirtilmesi gereken bir husus ise nikah ve zevac (evlilik) kelimelerinin aynı anlamda kullanıldığıdır. "Nikah, kasden milki mut'ayı müfit kılan yani, bir erkeğin, nikahlamasına şer'an engel bulunmayan bir kadından istifadesini helal kılan akittir." (İbn Abadîn, 1979: III, 3-4.)

Yine fıkıh kitaplarında kadından faydalanılması amacıyla yapılan bir akit olduğu ifade edilirken (İbn Hümam, III,99) bu ifadeye **telezzüz** kelimesini ilave edenler de vardır. (Bağdâdî, 717)

"Nikah akdi, karı-kocanın birbirinden istifadesini helal kılan ve karşılıklı haklar doğuran, meşru ölçüler içerisinde meydana gelmiş bir akittir." (Sâbûnî, 1989: I,78) "Nikah, kadın ve erkeğin birbirinden istifadesini helal kılan bir akittir." (Nasif, II,309)

Günümüz İslâm Hukuku kaynaklarından İstılaht-ı Fıkhiyye kamusunda ise şu şekilde bir tarif yer almaktadır; "Nikah; Evlenmeden, akdi tezviçten ibarettir. Yani: bir akiddir ki kasden mülki mut'ayı müfid olur. Bu akd ile bir aile teşekkül eder, bir erkek ile bir kadın arasında bir takım haklar teessüs ederek bunların birbirinden meşru surette istifadeleri caiz olur." (Bilmen, 1968: II,5.)

Modern Hukuk içinde de evlilikle ilgili maddelerin yer aldığı kısımlara bakıldığı zaman, konuyla ilgili kanunların belirtildiği ve Medeni Kanununun 108. maddesinde evliliğin şekil ve şartlarının anlatıldığını görüyoruz. Tarafların yetkili makamlar önünde evlenmeyi

---

¹² Nikah kelimesinin lügat manası ile ilgili görüşler için bak; İbn Manzur, Lisanü'l-Arap. Muhammed b. Mevdud el-Mevsili, el-İhtiyar, III,81. İbn Nüceym. Bahru'r-raik; III,82. Zeydan, El-Mufassal Fi Ahkami'l-Mer'e: VI,9)

beyan etmeleri şeklinde gerçekleşen nikah akdinde en önemli unsur, kanunun kendisine yetki verdiği bir şahsın bulunmasıdır. Yine aynı şekilde iki şahidin gerekliliği de bu bölümde ifade edilmektedir. Fakat istenilen şahitlerin kadın veya erkek olması önemli değildir. Evliliği ve şartlarını açıklayan Türk Medeni Kanununun 108. maddesi şu şekildedir:

“Evlenme; reşit iki şahit muvacehesinde belediye dairesinde veya heyeti ihtiyariyede, belediye reisi veya reisin evlenme işlerine memur ettiği vekili veya muhtar tarafından alenen akdolunur. Evleneceklerden birinin belediye veya heyeti ihtiyariyeye gelemeyecek derecede hastalığı tabip raporiyle tebeyyün ederse, evlenme başka bir yerde dahi akdolunabilir.”

Bu maddenin akabinde gelen 109. madde de ise akdin şekli açıklanmaktadır. Evlenme talimatnamesi bu maddelerin izahı için getirilmiş ve evlilik akdi için vekalet kabul edilmeyeceği, mutlaka evlenecek tarafların hazır bulunması gerektiği sarahatle ifade edilmiştir.

1.4. Nikah Akdinin Rukünleri

Nikah akdinde de diğer akitlerde aranan temel özelliklerin olması gerektiği hususunda fikir birliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Rukün, bir şeyin asıl parçasıdır ki, bu parça olmaksızın o şeyin de olması imkansızdır. (Zeydan, 1993: VI, 80) O halde nikah akdinin rukünlerinden birinin olmaması da akdin yokluğunu gerektirir. Nikah akdi için gerekli görülen rukünler üzerinde lafzî bir takım ihtilaflar olduğunu görüyoruz. Hanefî mezhebi müctehitleri nikahın **icab** ve **kabul** olmak üzere iki ruknünün olduğunu söylerken (Kâsânî, 1986: II, 229; Mevsilî, 1987: III, 82) Hanbelîler buna **taraflar**'ı da ilave etmişlerdir. (Behutî, 1983: III,19-20) Aslında icab ve kabulün olabilmesi tarafların varlığı ile mümkün olduğu için, tarafların ayrıca zikredilmesine gerek yoktur. Yine nikah akdinin rukünleri arasında zikredilen **siga** ve **akdin konusu** da bunun gibidir. Konunun

anlaşılması için faydalı olabileceği tahmin edilen bu miktarla iktifa edilecek, taraflarda, icabta ve kabulde aranan şartlara nikah akdinin şartları bölümünde yer verilecektir.

1.5. Nikah Akdinin Şartları

Bir şeyin şartı o şeyin mahiyetine dahil olmayıp onu tamamlayan şeylerdir. İslâm'ın kabul etmiş olduğu nikah akdinin şartları müstakil bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, burada sadece bu şartlar başlıklar halinde verilmekle yetinilecektir. Nikah akdi için öngörülen şartlar dört ayrı grupta incelenmiştir ki, bu şartlar nikahın neticeleri bakımından önem arz etmektedir.

a. İn'ikad Şartları: Akdin yapılmasının şartları olarak isimlendirilen bu şartlar akdin oluşumunu temin eden şartlardır. Burada sıralanan şartların nikah akdinin rukünlerinde aranan vasıflardan teşekkül ettiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla in'ikad şartlarından birinin olmaması rukünde eksiklik anlamına gelecek ve akit batıl olacaktır. Bu şartların yukarıda zikredilen rukünlere göre tasnifi şu şekildedir;

Birincisi, İcab ve Kabulde aranan şartlar; Tarafların iradesini tam olarak yansıtması, hazır olan taraflar arası akitte meclis birliği, icab ve kabulün her cihetten aynı unsurlar üzerinde birleşmesi (mesela kızın velisi büyük kızımı sana nikahladım derken, erkek küçük kızının nikahını kabul ettim derse uygunluk yoktur), icabın kabul sadır oluncaya kadar devam ediyor olması...(Kâsânî, 1986: II,232-233)

İkincisi, akdi yapanlarda (taraflarda) aranan şartlar; Tarafların akıllı ve mümeyyiz olması (ehliyet), diğerini işitmek, zevcenin dişiliği tam olan bir kadın olması ve evliliğine mahremiyet veya başka bir açıdan şüpheye mahal bırakmayacak şekilde, nikahı haram olan kadınlardan biri olmaması (anne, kız kardeş vs.) şeklinde ifade edilebilir. (Kâsânî, 1986: II,232)

b. Sıhhat Şartları: Sahih ve muteber olmasını temin edecek olan şartlardır. Bu şartlar, ihtilaflı olanlarla birlikte, şu şekilde sıralanabilir:

Birincisi; Evlenme engellerinin bulunmaması. İn'ikat şartında zikredilen evlenme engellerinin dışında kalan ihtilaflı engellerdir ki şüpheden dolayı akit batıl değil fasid kabul edilmiştir. Örneğin karısını boşayan kişinin, henüz karısının iddeti dolmadan baldızını nikahlaması. (Zeydan, 1993: VI,102)

İkincisi; Şahitlerin bulunması. (Zeydan, 1993: VI,102)

Üçüncüsü; Nikahın bir vakitle sınırlanmış olmaması. (Kâsânî, 1986: II,272; Nevevî, 1958: III,142)

Dördüncüsü; Taraflardan birinin ihramlı olmaması

c. Nefaz (Yürürlük) Şartları: Yapıldığı andan itibaren başka birisinin iradesine bağlı olmaksızın akdin yürürlüğe girmesini sağlayan şartlara denir. Akdi yapanların asıl, vekil ya da veli olması şartıdır. Bu üç vasfı taşımayan birinin başkası için yapmış olduğu akde fuzulînin akdi denir. Bu akit şartlar yerine gelinceye kadar mevkuftur.

d. Lüzum (Bağlayıcılık) Şartları: Taraflardan birinin veya her ikisinin ya da üçüncü bir şahsın, akitten sonra fesih hakkına sahip olmalarına imkan vermeyen şartlardır. Taraflardan birinin akde zorlanması, ehliyetsiz bir kimsenin akdi, genç kızın velisinin izni olmadan, kendine denk olmayan biriyle evlenmesi veya mehri mislinden aşağı bir mehirle nikahlanması (kızın velisine fesih hakkı verir), taraflardan birinin evlilik icaplarını yapamayacak şekilde hasta olması şeklinde özetlenebilir. (Kâsânî, 1986: II, 315-317)

1.6. Evlilik Çeşitleri Ve Hukukî Sonuçları

Fertler arası yapılan her sözleşmede olduğu gibi nikah sözleşmesinin neticesinde de taraflar bir takım sorumluluklar altına girmektedir. Aileyi oluşturacak fertlerin, karşılıklı hak ve görevleri her ne kadar kanunlarla belirlenmiş olsa da aile mutluluğunu sağlayan, bu sorumlulukların kanunlarda yer alması değil, ahlak kurallarıyla birlikte, karşılıklı anlayış ve sevgidir. En modern kanunların bile bir aileyi mutlu etmek için yeterli olmadığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Karşılıklı anlayışın, sevginin ve hoşgörünün bulunmadığı bir ailede mutluluğu kanunlarla aramak anlamsız görünmektedir. Aile hukuku içerisinde eşlerin karşılıklı haklarının yer alması, tarafların evlilik öncesi yekdiğerinden neler talep edebileceğini bilerek evliliğe adım atması ve vukuu muhtemel anlaşmazlıklarda kimsenin haksızlığa düşmemesini temin içindir.

Bu çalışmanın asıl konusu olan mehir de, nikah akdinin neticesi olarak ortaya çıkan haklardan biridir. Bu nedenle burada İslâm Hukukuna göre muteberliği bakımından evlilik çeşitleri ve her birinin doğurduğu hukukî sonuçların sıralanması faydalı olacaktır.

Bu kısımda, evlilik çeşitleri ve sonuçlarıyla ilgili olarak kullanılacak kavramlar çalışmanın ilerideki aşamalarında da sık sık karşımıza çıkacaktır. Bunun için kavramların tarifleri burada yapılacak ve konu bütünlüğünü bozmamak amacıyla yeniden bu tariflere yer verilmeyecektir. Söz konusu olan evlilik çeşitlerinin sonuçları ise sadece isim olarak zikredilmekle yetinilecek, bunlardan biri olan **mehir** ise esas konuyu oluşturacaktır.

1.6.1. Sahih Evlilik Ve Sonuçları

Daha önce bahsedilen rukünleri, in'ikad ve sıhhat şartlarını taşıyan evlilikler sahihtir. Bu evlilik neticesinde, yapılan akdin bütün hukukî sonuçları tezahür eder. İslâm Hukuku açısından eksiklik veya özür kabul edilen herhangi bir şey olmadığı sürece ne tarafların ne de bir başkasının fesih hakkı yoktur. Çünkü gerekli olan bütün şartlar bu akitte

mevcuttur. Bu akdin tam olarak ismi ise şu şekildedir: **Sahih Nafiz Lazım Evlilik**. Sahih evliliğin sonuçları ise malî olanlar ve malî olmayanlar şeklinde iki grupta ele alınabilir.

Malî sonuçlar: Erkeğin kadına vermekle yükümlü olduğu malları kapsar.

a. Mehir: Erkeğin kadına, aralarındaki sözleşme gereği vermekle yükümlü olduğu malî değere sahip şeylerdir. Bu konu ileride ayrıntılı olarak işlenecektir.

b. Nafaka: İnsanın normal bir hayat sürebilmesi için muhtaç olduğu giyeceği, yiyecek, içecek, tedavi masrafları gibi ihtiyaçlardır. Kur'an-ı Kerimde *“İmkani geniş olan, nafakayı imkanlarına göre versin. Rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin...”* şeklinde ifade edilmiştir. (Talak; LXV,7)

c. Mesken: Fakihlerden bazıları mesken hakkını nafaka içerisinde saymıştır. Bazıları ise önemine binaen bunu ayrıca zikretmişlerdir. *“İmkan ve varlığınıza uygun olarak oturduğumuz yerde kadınları da oturtun...”* (Talak; LXV,6) ayeti mesken hakkının delilidir.

d. Müt'a: Boşanma veya fesihten sonra koca evinden ayrılan kadının gönlünü hoş etmek için kocasının verdiği eşyalardır ki, bunun miktarı ve çeşitleri üzerine farklı görüşler vardır. Kur'an-ı Kerimde erkeğin bu vazifesi zikredilmiştir. *“Nikahtan sonra henüz dokunmadan ve onlar için belirli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluğu yoktur. Bu durumda onlara müt'a -hediye cinsinden bir şeyler- verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir müt'a vermek iyiler için bir borçtur.”* (Bakara; II,236) Bu ikram boşanmanın ya da feshin neticesi gibi görünse de aslında nikah akdinin, mendub olan bir neticesidir. Çünkü boşanma ve fesih de bizatihi nikah akdinden sonra olabilecek şeylerdir. Boşanma durumunda müt'a verilmesinin nasslarda teşvik edilmesi, bozulan sosyal yapının daha fazla sarsılmamasını sağlamak için olabilir.

e. Miras: Taraflardan her biri diğzerinin mirasçısı olma hakkına sahiptir. Yukarıda sayılan malî neticelerden biraz farklılık arz eden bu hak hem erkek hem de kadın için geçerlidir.

Mâlî Olmayan sonuçlar: Bunların maddeler halinde sıralanması ve sayılarının epeyce artırılması mümkündür. Burada malî olmayan sonuçların bir kısmının topluca sıralanmasıyla yetinilecektir: Eşyle iyi geçinmesi ve adaletli davranması, erkeğin gerekli durumlarda uyarı ve tedip hakkına sahip olması, şart koşulan mehri aldıktan sonra kadının kocasının yanına gitmesi ve ona tabi olması, dinin koymuş olduğu ölçüler içerisinde kocasına itaat etmesi ve birbirlerinden istifade hakkının doğması, nesebin sabit olması, hurmet-i musaheranın olması, boşanmada iddet mecburiyeti... şeklinde sıralayabiliriz. (Sâbûnî, 1989: I,255-256; Sâbık, 1988: II, 134-135)

1.6.2. Batıl Evlilik Ve Sonuçları

Batıl evlilik, rukünlerinden biri eksik olan evliliklerdir. Müslüman bir erkeğin putperest bir kadınla evlenmesi veya Müslüman bir kadının gayr-i Müslim bir erkekle evlenmesi, kişinin kendisine ebediyyen haram olan birisiyle evlenmesi gibi evlilikler batıl kabul edilmiştir.

Bu evlilik neticesinde -birleşme olsun veya olmasın- hiçbir hak ortaya çıkmaz ve tarafların derhal ayrılması gerekir. Birlikteliğin devam etmesi durumunda ise yasal müdahale gereklidir. (Sâbûnî, 1989: I, 252)

1.6.3. Fasit Evlilik Ve Sonuçları

Bu evlilik çeşidi aslında müctehidlerin ihtilafı neticesinde ortaya çıkmıştır. Yani sahih nikahın taşınması gereken şartların bulunup bulunmaması ile alakalı evliliklerdir. Nikahta eksik olan şart ittifakla olması gerektiği kabul edilen bir şartsa evlilik batıl, ihtilafı bir şart

ise evlilik fasid sayılmıştır. Örneğin şartlara uygun şahitlerin bulunması veya gerektiği yerde velinin izninin bulunması ihtilafıdır. Bu şartları taşımayan evlilikler fasiddir.

Fasid evliliğin neticeleri ise; birleşme olmadığı takdirde hiçbir netice ortaya çıkmaz. Bu evlilikte eşlerin evliliğe devam etmesi caiz değildir. Şayet birleşme vuku bulmuş ise, kararlaştırılan mehir miktarı ile mehr-i misil karşılaştırılır ve hangisi daha az ise kadın ona hak kazanır, en az altı ay, en fazla bir şemsi yıl içinde doğan çocuğun nesebi sabit olur ve hurmet-i musahera, iddet ve iddet içinde nafaka ortaya çıkmış olur. (Sâbûnî, 1989: I. 253-254; Karaman, 1987: I,278)

1.6.4. Mevkuf Evlilik Ve Sonuçları

Mevkuf olarak isimlendirilen bu evlilik, aslında müstakil bir çeşit olmamakla beraber burada yer alması uygun görünmektedir.¹³ Çünkü bu evlilik çeşidi, yukarıda sayılanlardan birine dahil olacaktır. Ne var ki hangi durumlarda, hangi evlilik çeşidinden olması icab ettiği ancak bu şekilde müstakil bir başlık altında verilmesiyle anlaşılır olabilir.

Şartları sayılan sahih evlilik doğrudan yürürlüğe girmiş (nafiz) olabileceği gibi, nefaz şartlarını taşıyor olması durumlarında mevkuf durumda olacaktır. Yani sahih akit ya nafizdir veya mevkuftur. Bu açıklamadan sonra nefaz şartlarının yokluğu neticesinde ortaya çıkan mevkuf evliliğin fuzulînin akdi olarak da isimlendirildiği ifade edilmişti. Bu akitte kendisine vekalet verilmeyen veya vekalet muhalefet eden bir şahsın tasarrufu söz konusudur. Çünkü taraflarda aranan özellikler sayılırken, asaleten veya vekaleten ya da velayeten akde yetkili kimseler olması gerektiği ifade edilmişti. İşte bu özelliklerden herhangi birinin olmaması nedeniyle mevkuf kabul edilen ve sonuç doğurmayan bu akit, ilgili tarafın kabulüyle yeni bir akde ihtiyaç olmaksızın yürürlüğe girecektir. İşte bu şekilde fuzulînin akdi olarak gerçekleşen evliliklere, mevkuf evlilik ismi verilmiştir.

---

¹³ Günümüz İslâm Hukukçularından H. Karaman ve H. Döndüren eserlerinde bu şekilde bir tasnife yer vermişlerdir.

Mevkuf evliliğin doğurduğu neticeler kısaca özetlenecek olursa; ilgili tarafın kabulü ile birlikte sahih nafiz evlilik hükmünde olması nedeniyle sahih evliliğin neticeleri aynen tahakkuk edecektir.

Şayet ilgili taraf zifaf öncesi bu akdi kabul etmez ise batıl durumdadır ve hiçbir hukukî neticesi yoktur.

Akde binaen gerçekleşen zifaf sonrasında ilgili taraf izin vermeyerek nikahı reddederse, akit fasid olur. Bu durumda fasid nikah akdinin hükümleri caridir. (Kâsânî, 1986: II,236; Döndüren, 1995: 213-215)

1.6.5. Gayri Lazım Evlilik Ve Sonuçları

İlgili şartların tahakkuku ile yürürlüğe giren (nafiz) sahih evlilik ise, tarafların veya velilerinin fesih hakkının olup olmamasına göre lazım ve gayri lazım olarak iki kısma ayrılmaktadır. (Sâbûnî, 1989: I,254) Taraflardan birinin veya velisinin fesih hakkının olmaması, nikah akdinin lüzum şartı olarak ifade edilmişti. İşte bu durumda akdin gayri lazım olmasının sebebi, lüzum (bağlayıcılık) şartlarının henüz tamamlanmamış olmasıdır. Çünkü söz konusu olan fesih hakkının varlığı, akdi gayri lazım duruma getirir. Bu hakkın kullanılmaması ile birlikte akit, sahih geçerli ve bağlayıcı olur.

Gayri lazım evliliklerde söz konusu olan fesih hakkı birleşmeden evvel kullanılmış ise nikah akdinin hukukî hiçbir neticesi yoktur.

Birleşme vuku bulmuş ise, kadının hamile olması durumunda fesih geçersiz, böyle bir durum yoksa fesih geçerli olur. Feshin geçerli olduğu son durumda ise nafaka, miras, hurmet-i musahera sabit olur. (Döndüren, 1995: 215)

Mevkuf ve Gayri Lazım evlilikler arasındaki farkın ne olduğu bu şekilde anlaşılmış olmakla beraber, kısaca yeniden ifade edilmesi faydalı olacaktır.

Bağlayıcı olmayan (gayri lazım) nikah akdinde fesih hakkının varlığı akdi ortadan kaldırmaz. Yani bu hak kullanılmadığı sũrece akit sabittir. Fesih hakkının kullanılmasından önce taraflardan biri lse, diğer tarafın miras gibi bazı hakları bakı kalacaktır.

Mevkuf akitte ilgili kişinin olur vermemesi ise akdi ortadan kaldırır. Yani burada tercihini izin vermeme yolunda kullanan taraf akdin tamamen kaldırılmasını sağlamıştır. (Sábũnũ, 1989: I,225)

2. MEHİR

2.1. Genel Bakış Ve Tarif

Toplum içerisinde kullanılan kavramlar uzun süre aynı anlamı taşıyabildikleri gibi zaman içinde farklı anlamların aynı kavramla ifade edildiğini de görmek mümkün olmaktadır. Arapça bir kelime olan mehir kelimesi de İslâm öncesi arap toplumunda kullanılmakta idi. Kelimenin o dönemde ifade ettiği anlam ile daha sonra kazandığı anlam arasında derin farklılıklar göremiyoruz. Günümüz toplumlarında da farklı isimler altında bu tür bir mal, kadına ya da kadının yakınlarına verilmektedir. Eski Türklerde "**kalın**" olarak isimlendirilen ve neyin karşılığı olarak verildiği tartışılan bu mal şimdi halen devam etmekte olan "**başlık parası**"nın bir benzeridir.(Cin, 1988: 274 vd) İslâm öncesi semavi dinlerden olan Yahudilikte ise mehir nikah akdinin bir unsurudur. Mehirsiz nikah batıl kabul edilmiştir.(Sâbûnî, 1989: I,224) Bu da gösteriyor ki İslâm'dan önce bir mehir uygulaması vardı ve bu sadece Arap toplumuna mahsus değildi. Ayrıca Romalılar ve Fransızlarda da benzeri bir sistemin olduğu ve hatta bazı toplumlarda söz konusu malı kadının erkeğe ödediği kaynaklarda aktarılmıştır. (Cin, 1988: 210) Afrika kıtasında yer alan ülke ve kabilelerin bir çoğunda mehir kadının velisine ödenmekte ve hatta takas evliliği dediğimiz şığar. halen devam etmektedir. (Zenatî, 1969: 75 vd.)

Arap toplumunda ve diğer toplumlarda yer alan mehir ile İslâmın öngördüğü mehir arasında büyük bir benzerlik olmakla beraber ayrıldığı yönler de vardır. Aradaki anlam farklılığını görebilmek için, mehri, veren taraf ve alan taraf açısından iki bölümde inceleyebiliriz. İslâm öncesi Arap toplumunda ve İslâm sonrası dönemde evlenmek isteyen erkeğin ödemiş olduğu malın mehir olarak isimlendirildiğini görüyoruz. Tarifin birinci bölümü olarak değerlendirdiğimiz bu kısımda bir beraberlik söz konusudur. İkinci kısımda yani alan taraf noktasında ise İslâm dininin gelmesinden sonra kavram yeni bir

anlam kazanır. Evlenen kadının kocasından aldığı malın adına mehir denmiştir. Böylece kadının velisinin, yakınlarının ya da bir başkasının tasarruf hakkı bulunmayan bir malın ifadesi olarak kullanılmaya başlandığını görüyoruz.²¹

"Mehera" kökünden türeyen "el-Mehru" kelimesi lügatta; nikah akdi ile erkeğin kadına ödediği şey (İbn Manzur) olarak tarif edilmiştir. İstilah manası ile lügat manası müşterek kullanılan kelimelerden biri olan mehir kelimesinin ifade ettiği anlam *Sadak, Nihle, Atiyye, Farida, Ücra, Ukr, Alak Alaik, Sadaka, Hibe, Tavl ve Nikah* (Zeydan, 1993: VII,49) gibi değişik kelimelerle de ifade edilmiştir. Fıkıh kitaplarında kullanılan bu kelimelerin tamamı -bu manada- Kur'an-ı Kerimde geçmemektedir. Mehir kelimesi de Kur'anda geçmemekle beraber konuyla alakalı hadislerde sıkça rastlanmaktadır. Yeri geldikçe bu kelimelere nasslarda geçtiği şekliyle yer verilecektir.

Hanefi fakihleri mehri şu şekilde tarif etmişlerdir. "Mehir, şeriatın mübah kıldığı ölçüler içerisinde kocanın kadından istifade etmesinin bedeli olarak peşin ya da ilerideki bir tarihte ödenmesi gereken mal veya bir faydadır." (Serahsî, 1993: V,64; İbn Hümmam, III,204; Matlup, 237) Zühayli, nikah veya zifaf neticesinde kadının kocasından almayı hak ettiği maldır, diye tarif ettikten sonra mezheplerin tariflerine yer vermiştir. (Zühaylî, 1989: VII,251)

"Nikah akdinin gereği olarak, kocanın karısına vermesi vacip olan bir maldır." (Baburtî, 1315 H: II, 434)

Mezheplerin tamamının ittifak ettiği yönüyle, nikah akdinden sonra özel şartların gerçekleşmesiyle -bu şartların neler olduğu mezhepler arasında farklılık arz etmektedir- erkeğin kadına vermek mecburiyetinde bulunduğu mal olarak tarif edilirken, bunun neyin karşılığı olarak verildiği ihtilaf konusu olmuştur.

---

²¹ Mehir veya bir başka isim altında, evlenme sırasında ödenen bu malın tarih içindeki gelişimi ve felsefesi için bkz. Hukuk el-Mar'a fin-Nizami'l-İslâmi. Arapçaya Trc. H. El-Haydar. 209 vd.)

2.2 Mehrin Hukukî Dayanağı

Bu bölümde mehre delalet eden bütün nasları sıralamak yerine bir kısmını zikretmekle yetinilecektir. Çünkü konunun değişik bölümlerinde bu naslara yer verilecektir. Mehrin meşruiyetiyle ilgili olarak Kur'anda çok sayıda ayet bulunmaktadır.

"Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin..."(Nisa; IV,4)

"...Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helal kılındı... Onlara kararlaştırılmış olan mehirlerini verin..." (Nisa; IV,24)

"...Kadınlara verdiklerinizden (mehir olarak) birşey almanız (boşanma esnasında) size helal olmaz..." (Bakara, II,229)

"Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın..." (Nisa, IV, 20)

"Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır..." (Bakara, II,237)

Mehrin meşruiyetine sünnetten delil olarak zikredilecek olan hadisler sadece Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği hadislerden seçilerek verilecektir.

Sehl b. Sa'd'ın rivayetine göre Rasulullah (s.a.v.)'e bir kadın -Huveyle binti Hakim-gelerek kendisiyle evlenmesini talep etmiştir. Rasulullah (s.a.v) bunu kabul etmeyince orada bulunanlardan birisi Hz. Peygamberden, gelen kadını kendisine nikahlamasını ister. Hz. Peygamber mehir olarak verebileceği birşeyin olup olmadığını sorunca cevaben birşeyinin olmadığını söyler. Hz. Peygamber bu kişiyi verebileceği bir mal araması için evine gönderir. Adam geri dönerek yine birşey bulamadığını söyleyince Hz. Peygamber: *"demir bir yüzük bile olsa bul ve getir"* buyurur. Bunun üzerine tekrar aramaya giden sahabe yine hiçbirşey bulamayarak geri döner ve *"Demirden bir yüzük dahi bulamadım. Ancak şu benim elbisem var, yarısı onun olsun"* der. Bunun üzerine Hz. Peygamber *"O kadın senin elbiseni ne yapsın... Sen giyinsen ona birşey kalmaz, o*

giyinse sana birşey kalmaz” buyurur. Bunun üzerine adam uzun bir süre oturur ve sonra kalkar. Onun kalktığını gören Rasulullah (s.a.v) onu çağırmasını ister ve geri geldiğinde ona *“senin Kur'an'dan bildiğin ne var?”* diyerek sorar. Bunun üzerine o sahabe bildiği sureleri söyler. Rasulullah (s.a.v) da bildiği kadarını o kadına öğretmesi karşılığında ikisini evlendirir. (Buhari, Nikah: 50; Müslim, Nikah: IX,211-212)

Sahabeden Abdurrahman b. Avf Rasulullah (s.a.v)'e gelerek evlendiğini haber verince Rasulullah (s.a.v.) *“Mehir olarak ne verdin?”* diye sorar. O'da bir miktar altın verdiğini ifade edince *“Allah mübarak etsin. Bir koyunla da olsa yemek ver”* buyurur. (Buhari, Nikah, 54; Müslim, Nikah: IX, 215-217) Abdurrahman Cezîrî yayınladığı makalesinde bu hadisi aktardıktan sonra konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Hadisten anlaşılan şudur ki, Abdurrahman b. Avf Rasulullah (s.a.v)'e evlendiğini söyleyince ona mehri sordu. Çünkü mehir kadına verilmek üzere erkek için vacib kılınmıştır. Abdurrahman'ın ise malı yoktu. Fakat o ticaretten bir miktar mal kazandı ve böylece kazancından infak edebilecek duruma geldi. Hz. Peygamber de ona gücüne göre bir düğün yemeği vermesini söyleyerek evliliğini ilan etmesini istedi. Ancak bu hadiste mehrin vucubu açık değildir. Fakat Allah Teala bunu *“kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin”* buyurarak farz kılmıştır... Ayette geçen **nihle** kelimesi açıkça, lezzet veya techiz karşılığı olmayan bir hediyeye delalet etmektedir. Müslümanlar da bunun üzerine ittifak etmişlerdir.” (Cezîrî, 1937)

Ukbe b. Amir'den rivayet edilen bir hadiste ise Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: *“Yerine getirilmesinde titizlik göstermeniz gereken şartların en önemlisi, evlenerek kendilerinden istifadeyi helal kıldığımız kadınların hakkıdır.”* Buharî'de (Nikah: 52) zikredilmekte olan bu hadisin muhaddisler tarafından değerlendirilmesi yapılırken, hadiste geçen **ma istahleltüm bihi el-füruc** kısmı farklı manalarda yorumlanmış olmakla beraber, mehirle ilgili olduğu da kabul edilmiştir. (Askalânî, 1407 H: IX, 124)

Ayrıca yine Buhari ve Müslim'in rivayetine göre Enes b. Malik, Hz. Peygamber'in Safiyyeyi azad ettiğini ve bunu mehir olarak kabul ettiğini bildirmiştir.(Buhari, Nikah: 13; Müslim, Nikah:IX, 217-223)

Mehrin meşruiyeti konusunda icma da oluşmuştur.

2.3 Mehrin Hükümü

Mehrin kadına verilmek üzere erkeğe vacip olması hususunda bütün alimlerin ittifakı vardır. Nikah akdinin unsurları ve şartları konusunda da ifade edildiği gibi mehir, akdin unsur ya da şartlarından değildir. Nikah esnasında zikredilmesi veya unutulması ya da kasden terkedilmesi ve hatta tarafların mehrin olmaması üzerine ittifak etmeleri bile bu hükümü ortadan kaldırmaz. (Kâsânî, 1986: II, 274) Malîkî mezhebinde ise mehrin olmayacağı üzerine bir anlaşma yapılması ile gerçekleşen nikah akdi geçerli değildir. Çünkü bu uygulama sadece Rasulullah (s.a.v)e aittir demişlerdir. "...Mü'minlere olmaksızın, sadece sana has olarak..." (Ahzab, XXXIII, 50) ayetini de görüşlerine delil olarak zikretmişlerdir. (Nemrî, 1987: 249) Bu sebeptendir ki mehir nikah akdinin bir eseri, bir neticesidir. Mehirden meydana gelecek olan basit bir bilinmezlik ve düzeltilmesi mümkün olan aldanma affedilmiştir. Çünkü evlilikten amaç kadınla erkeğin bir araya gelmesi ve yararlanmadır. Eğer akit, mehirsiz gerçekleşirse sahihtir ve ittifakla kadına mehir verilmesi vacip olur. Bunun delili ise şu ayettir: "*Kendilerine dokunmadığınız yahut kendilerine bir mehir tayin etmediğiniz kadınları boşadıysanız bunda size günah yoktur*" (Bakara; II,236) Allah Teala, mehir tesbit edilmeden ve zifaf vaki olmadan önce meydana gelen boşanmaya sorumluluk yüklememektedir. Bu da mehrin, nikahta şart ve rukun olmadığının delilidir.

Sünnetten delil olarak ise Alkame'den gelen şu rivayet verilmiştir: Abdullah İbn Mes'ud'a, akit esnasında kendisine mehir tayin edilmediği halde, zifaktan önce kocası vefat eden bir kadının durumu sorulunca şu şekilde cevap verdi: "*Bu konuda Hz. Peygamberden herhangi bir şey işitmedim. Fakat kendi görüşümle ichtihad edeceğim. Şayet isabet edersem bu Allah'tandır. Hata edersem benden ve şeytandandır ki, Allah ve Rasulü bu hatadan beridir. O kadına, aldatma ve aşırı gitme olmaksızın, kendi akrabalarından olan kadınların mehirleri kadar verilmelidir. Ayrıca iddet bekler ve miras alır*" Bu sırada Ma'kal b. Sinan denilen bir adam kalkarak şunları söyledi: "*Hz. Peygamberin Bürü' binti Vaşık el-Eşca'îyye hakkında aynen senin gibi hüküm verdiğine şahadet ederim. Sonra Eşca' kabilesinden bazı kimseler kalktı ve "Bizde aynısına şahadet ederiz"* dediler. Abdullah İbn Mes'ud, müslüman olduğundan bu yana, vermiş olduğu hükmün Hz. Peygamberin hükmüne uygun olmasından dolayı duyduğu bu sevinç kadar hiç

sevinmemiştir.(Tirmizi, Nikah: 43, No: 1145; Nesai, VI. 121; Ebu Davud, Nikah: II, 243-244)

Buna binaen eğer taraflar mehirsiz olarak evlenir veya mehir olması uygun görülmeyen mallardan bir şeyi mehir yerine tesbit ederlerse yine nikah sahihtir ve kadın için şartlar gerçekleştiği andan itibaren mehri misil vacip olur. (Serahsî, 1993: V, 62)

Tarafların iradesinin mehir üzerindeki etkisi noktasında fakihlerin değerlendirmeleri iki yönde olmuştur. Akit öncesi ve akit sonrası tahakkuk eden tasarruflar. Akit öncesi mehir üzerindeki tasarruflarla ilgili olarak iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır.

Birincisi: Mehrin, tarafların iradesi dışında, şariin emri ile sabit olduğu ve bu nedenle de taraflara şu veya bu şekilde iptal etme hakkının verilmediği yönündedir. İptal şartı olsa bile şart batıl olur ve mehri misil tahakkuk eder. (İbn Hümmam, III,205; Nevevî, 1958: III, 229-230)

İkincisi: Mehrin sübutu her ne kadar şariin emriyle ise de, taraflara karşılıklı rızaya dayalı olarak iptal yetkisi verilmiş olduğu yönündedir. Ancak bu yetkinin kullanılması, yani mehrin feshinin şart koşulması, nikah akdinin feshini gerektirir. Zira nikah, alış-veriş gibi bedelli bir akittir. Bedellerden biri nefyedilirse akit fasit olur. (Nemrî, 1987:, 249)

Konuyla ilgili bu tartışmalara ise şu şekilde bir değerlendirmede bulunulması mümkündür:

Akit öncesi sabit olan her hangi bir hakkın söz konusu olması mümkün değildir. Zira bu hak akdin in'ikadiyla sabit olmaktadır. Varlığı akdin oluşmasına bağlı bir hakkın, akit öncesi oluşmasından söz edilemez. Böyle olunca bu hak konusundaki tasarruflar mahallinde vaki olmamaktadır. Mahallinde vaki olmayan bu tasarruflar ise anlamsızdır. Çünkü henüz sabit olmamış bir hakkın ne iptalinin ne de sübutunun tartışılması doğru değildir. Ancak şer'an tahakkuk eden bu hakkın iptalinin şart koşulması durumunda bu şart fasittir. Fasit olan bir şart ise meşru olan bir akdin iptalini gerektirmez.

Akit sonrasına gelince, nikah akdiyle sabit olmuş olan mehir, şariin emriyle tamamen kadının hakkı olarak sabit olmaktadır. Bu hakta başkasının tasarruf yetkisi yoktur. Ancak,

şariin emri gereği, nikah akdiyle sabit olan mehrin, miktarı konusunda, akitten önce taraflara anlaşma yetkisi verilmiştir. Bir hakkın miktarını belirleme yetkisi, o hakkın iptali için kullanılamaz.

2.4. Mehrin Hikmeti

İslâm Hukuk Sistemi içinde yer alan konular hükümlerine göre çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Efal-i Mükellefin adı altında sistematize edilen insanların fiilleriyle ilgili bu hükümlerin bilinmesinin yanında, hükmün dayandığı sebepler, gerekçeler ve hikmetler konusunda da çeşitli görüşler ortaya konmuştur. İslâm Hukukunun temel gayeleri olarak sıralanan maddeler arasında yer verilen bu sebep veya nedenlere hikmet denilmektedir. Allah(c.c)'ın yapılmasını emrettiği fiillerin tamamında bir fayda ve maslahat, yasakladığı fiillerde ise bir zarar ve mefsedet vardır noktasından hareketle, emir ve yasaklarla ilgili birçok hikmetler sayılmıştır. Allah veya Rasulü tarafından açıkça beyan edilmeyen yerlerde insanların kendi akıllarıyla ortaya koymaya çalıştıkları hikmetler ise beşer ölçüsünde kalmaktadır. O halde emrin ve nehyin gerekçesi sadece bu hikmetler olmayabilir. Emre itaat ve yasaktan kaçınmanın dünyadaki bir karşılığı olarak ortaya çıkan maslahatlar, emir ve yasak için gerekçe kılınırsa, bir başka yoldan aynı neticeye varılması durumunda emir ve yasaklar anlamsızlaşacaktır. Örneğin oruç ibadeti sağlığa son derece faydalıdır. Eğer farzıyet sebebini bu hikmete bağlayacak olursak spor yaparak sağlığını koruyanın oruç tutmasına gerek kalmamalı şeklinde düşünülebilir. Halbuki oruç niyeti olmaksızın aç kalmak ibadet değil perhiz olur. Mehrin erkek tarafından kadına verilmesinin hikmetlerini incelerken de aynı anlayışla konuya yaklaşılması ve burada sıralanacak olan hikmetler üzerine hiç bir hükmün bina edilmediğinin bilinmesi faydalı olacaktır. Çünkü hükümlerin varlığı, illetlerinin (gerekçe) varlığına bağlıdır. Mehrin illeti ve gerekçesi ise nikah akdidir.

Mehrin meşru kılınışının hikmetleri, kadın, erkek, aile ve toplum maslahatına yönelik hedefler incelendiği zaman anlaşılmaktadır. Özellikle kadının maslahatının ön plana çıkarılmış gibi görünmesine rağmen, toplumun bütün fertlerine yönelik maslahatları içerdiği de hiç şüphesiz ortadadır.

İktisadi yönden kadının korunmasını hedefleyen mehir uygulaması, birçok dönemde bu hedefe ulaşmış ve bu konuda kadının menfaat ve maslahatları korunmuştur. Ekonomik bağımsızlık hakkının kadına bu şekilde verilmesi de İslâmın kadına vermiş olduğu değerin açık bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski çağlardaki toplumlarda ve günümüzün modern toplumlarının bir çoğunda kadının ekonomik bağımsızlığının olmadığını ve bazan da ekonomik bağımsızlık adı altında bir takım uygulamalarla ağır işlerde ezildiğini görmekteyiz. Kadının yaşantısını kolaylaştırma ve buna benzer maslahatların temininin hedeflendiği mehir, sadece kadının hakkıdır. Hakkı olan bu malda her türlü tasarrufta bulunabilir.

Kadının iktisadi bakımdan korunması yönünde hedefleri olan mehir, bu konuda kadına bir güvence temin etmekte ve evlilik müeesesinin, kadını sömürmeyi amaçlayan bazı kötü niyetlere alet edilmesini engelleyici bir fonksiyon icra etmektedir. Erkek, kadınla malı için evlenmediğini bu şekilde ispatlamış olacak ve fiilen de bunun uygulaması gerçekleşecektir. Boşanma veya kocanın ölümü ile kadın sokağa atılmış ve yalnız bırakılmış hissine kapılarak çaresizlik içinde olmanın tabii bir neticesi olarak kötü emellere alet edilebilir. Ama ekonomik yönden bir güvence ve desteğinin olması ona hayatının bu zor günlerinde yardımcı olacak ve rahat bir şekilde yaşama imkanı sağlayacaktır.

Ayrıca evlilik öncesi kadının ihtiyacı olan birçok şeyi alabilmesi imkan meselesidir. Mehrin kadına doğrudan ödenmesi, onun bu hazırlıklarını tamamlayabilmesinde yardımcı olacak ve onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtaracaktır. Kadın ana-baba evinden ve kendi çevresinden çıkarak yeni bir çevreye gittiği için kendisine bir nevi teselli olacak ve aynı zamanda ihtiyacını karşılayacak böyle bir malın verilmesinden daha güzel bir şey olamaz.

Konuya bir başka açıdan bakıldığı takdirde, mehrin meşru kılınmasının erkek açısından hikmeti ortaya çıkacaktır. Erkeğin, bir malî yükümlülüğün sorumluluğunu üslendiği ve yaptığı işin sosyal yönleriyle beraber malî boyutunun da kendisini bağlayıcı olduğunu bilmesi ve ona göre sözleşmenin hedeflerine uygun davranmasının bilincini getirmektedir.

İnsanların yaratılışlarına göre, kendi durumlarına uygun vazifelerle mükellef tutuldukları bir gerçektir. Bu nedenle, erkeğin mehirle mükellef tutulmasının bir başka hikmeti kadının sosyal konumudur. İslâm dini kadına ve erkeğe farklı vazifeler vermiş ve ihtiyaç olmadıkça bu vazife sınırlarının değişmesini istememiştir. Kadının vazifesi ise evinin kraliçesi olmak ve çocuklarının eğitimiyle ilgilenmektir. Öyle ki, onları iyi olan bütün davranışlara özendirmeli ve kötü olan bütün davranışlardan da uzak tutmalıdır. Dolayısıyla kadının vazifesi çarşıda dolaşarak alış-verişle meşgul olmak ve evin maddî sorumluluğunun altına girmek değildir. Erkek ise ailenin bütün ihtiyaçlarını karşılamak, zorluklara göğüs germek durumundadır. Evlilik hayatında erkeğin en önemli vazifesi, ailenin nafakasını temindir. Bu nedenle, daha evliliğin ilk aşamasında erkeğin mehir ödemekle mükellef tutulması, bu vazifenin hatırlatılması hikmetini taşıyor olabilir. (Cezârî, 1937)

Bununla beraber gerek erkeğin gerekse kadının yakın çevrelerine yukarıda sözü edilen maslahatların belirli ölçüde yansıdığını düşünebiliriz. Bu nedenle mehri misil tesbitinde ailelerin konumunu değerlendirmeye yönelik bir uygulama vardır.

Toplumun tamamı için de bir maslahatın varlığından bahsedilebilir. Mehrin miktarını tayin yetkisi kadına verilmiş bir haktır. Fakat toplumun geneli tarafından değerli kabul edilen bazı özellikler bu miktarın belirlenmesinde etkili olacaktır. Dolayısıyla mehrinin yüksek olmasını arzulayan kadın, özellikli ve üstün olmaya çalışacak böylece toplumun seviyesi yükselmiş olacaktır.

Bir başka yönüyle mehir, boşanma engellerinden sayılabilir. Tesbit edilen mehrin boşanma sırasında ödenme mecburiyeti ve yeni evlilik için tekrar mehrin gerekliliği erkeği bu konuda düşündürür ve sudan sebeplerle ortaya çıkacak boşanmalar bir noktada durdurulmuş olur. Neticede ailenin, çocukların ve toplumun çıkarları korunmuş olacaktır. Buna rağmen boşanma vuku bulmuş ise kadının kısmen de olsa istikbalinin temini sağlanacaktır.

"Neden mehir farz kılınmıştır ve niçin erkek ödemekle mükellef tutulmuştur?" gibi sorular batılılar tarafından da gündeme getirilmiş ve bir takım fikirler ileri sürülmüştür.

Müsteşrikler olaya tamamen maddi açıdan yaklaşarak İslâmın öngördüğü üstün hedefleri düşünmeksizin meseleyi bir alım-satım akdi olarak mütalaa etmişlerdir. Bu nedenle, tartışmaların temelini nikah akdinin bir satış akdi olup olmadığı konusu teşkil etmektedir. Nikah akdini bir satış akdi olarak görenler mehri de satış bedeli olarak görmektedir. Bu görüşün en ateşli savunucuları ise müsteşriklerdir. Bunun karşısında olan bir kısım müellifler ise nikah akdinin bir satış olmadığını, mehrin de satış bedeli olamayacağını ileri sürmektedir.

Nikahı satış, mehri de satış bedeli olarak görenler, daha önce Arap toplumunda evliliklerin bir satış olarak değerlendirildiğini ve İslâmdan sonra da bunun böyle devam ettiğini iddia etmektedirler. İslâmdan önce kadın sadece satış akdinin konusu iken İslâmdan sonra akdin tarafı olma mevkiine yükselmiştir diyerek görüşlerine Kur'an ve hadisten de deliller getirmeye çalışırlar. Kadını hem satılan şey hem de satıcı olarak görenlerin "*kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin*" (Nisa; IV,4) ayetini ve mehri ifade eden diğer ayetleri sıralayarak sürekli olarak erkeğin ödediği ve kadının aldığı bir maldan bahsedilmesini görüşlerinin delili olarak kabul ederler. Ayrıca nikah akdi ile satış akdi arasında, tazmin, kusur, hasar, birinin talip olduğuna başkasının talip olamaması gibi bazı yönlerde benzerliklerin bulunması, bu görüşte olanların delillerindedir. Fıkıh kitaplarında yer alan faydalanmanın karşılığı, kadınlığın karşılığı gibi mehir tariflerinin kendilerini teyid ettiğini ileri sürmektedirler. Kadın mehrini almadıkça kocasıyla zifafi reddedebilir; çünkü kadın satıcıdır. Satıcı ise bedelini almadıkça malı teslim etmeyebilir şeklinde görüşlerini ortaya koyarlar.

İslâmda evlenmenin bir satış, mehrin de satış bedeli olduğu görüşü doğru değildir. Evet, bir akit olma yönüyle diğer akitlerle benzerlikler arz etmektedir. Ne var ki her toplumda olduğu gibi İslâm toplumunda da evlenme ailenin temelidir. O halde toplumu meydana getiren ailenin sağlam temeller üzerine bina edilmesi, iyi bir şekilde tanzimi toplumun geleceği açısından son derece önemlidir. Her şeyden önce, İslâmda kadın, akdin konusu olmayıp akitte taraftır ve hak sahibidir. Bir kimse kendi kendini satamaz. Ayrıca ne kadın ne de onun bir parçası kocanın mülkü olmamaktadır. Satılanın kadın olamayacağı gibi ondan istifade edilmesi de olamaz. Şayet mehir kadından istifadenin bir karşılığı olarak görülürse kadının erkekten istifade etmesinin de bir karşılığı olması gerekirdi. Çünkü en

az erkek kadar belki daha fazla kadında evlilikten ve erkekten istifade etmektedir. Şayet mehir bir satış bedeli olsaydı, zifaf öncesi meydana gelen boşanmalarda mehrin yarısının ödenmesi vacip kılınmazdı. Bu da gösteriyorki erkek tarafı herhangi bir istifade elde etmediği halde mehrin yarısını ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Bu ise nikahın bir alış-veriş akdi olmayıp, bazı sosyal ilkelere dayandırılmış bir anlaşma olduğunu göstermektedir. İbn Hümmam da “Mehir kira veya satış bedeli olsaydı miktar belirlenmeden akit sahih olmazdı” diyerek buna açıklık getirmektedir. (İbn Hümmam, II,434) Evlenmenin eşler arasında bir takım haklar ve borçlar doğurduğu, tarafların istedikleri zaman bunları değiştiremeyeceği, çocukların durumu, toplumun sosyal yönü ve miras yönü de göz önüne alındığı takdirde nikahın satış, mehrin de satış bedeli olmayacağı anlaşılacaktır. ²²

Bir satış bedeli olmayan ve Allah'ın kadına bir hediyesi bir lütfu (Razî, 1357 H: IX,180) olan mehrin verilmesinde İslâm alimleri tarafından zikredilen ve zahiren görülebilen hikmetler sıralanmış oldu. Ayrıca bu hikmetlerin başında yer alan, nikah akdinin hassasiyeti ve akdin taraflarından biri olan kadının değeridir. Allah Tealanın "*Kadınlara mehrlerini gönül rızası ile verin*" (Nisa; IV,4) diye emrettiği ayette geçen *nihle* kelimesi erkeklerin kadınlara karşılıksız olarak vermeleri gereken bir hediyeye işaret etmektedir. (Kurtubî, 1367 H: V,23) Yine bu konuyla ilgili olarak Menar Tefsirinde aynı ayetin açıklaması yapılırken *Nihle, insanın kendi rızası ve gönül hoşluğu ile karşılıksız olarak verdiği*dir. *Bu hediye yani mehir sevginin işaretlerinden biridir* şeklinde bir ibare kullanılmıştır. (Rıza; IV,376)

---

²² Mehrin satış bedeli olduğu konusunda en fazla ısrar edenlerin müsteşrikler olduğunu görüyoruz. Feminist akımların ve İslâm karşıtı olanların İslâm'da kadına değer verilmediği ve bir mal gibi satıldığı yönündeki iddialarının kaynağını da bu iddialar oluşturmaktadır. İslâmın kadına verdiği değer ve gerçeklerin böyle olmadığı birçok kitap ve makalelerde ifade edilmiş olmasına rağmen bu konuda ısrar edilmesi ve gerçeklerin görmezlikten gelinmesi belirli bir amaca matuftur. Konunun daha birçok yönüyle incelenmesi yapılmış ve gerçekler ortaya konmuştur. Konuyla ilgili aşırı görüşlere sahip olan M. Morand ve ona cevap veren L. Miliot arasında geçen tartışmalar ve bu tartışmaların yer aldığı kaynaklarla ilgili olarak bkz. Cin,H: İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme. s.210 vd.

2.5.Mehrin Konusu

Mehrin akit sırasında veya akit öncesinde tesbit edilmesinin sünnet olduğu kabul edilmiştir. Tarifi yapılırken, nikah akdinin neticesi olarak erkeğin kadına ödemesi gereken bir mal olarak değerlendirilen mehrin mal olduğu hususunda müctehidlerin ittifakı vardır. "...*Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helal kılındı.*"(Nisa: IV,24) Ayette de açık bir şekilde ifade edilmekte olduğunu gördüğümüz gibi mehrin mal olması gerektiği ortadadır. O halde bilinmesi gereken konu, İslâm Hukukundaki mal tarifi ve bu malın özellikleridir. Nelerin mal kavramı içine girdiği ve nelerin bu kavramın dışında kaldığı ortaya konduğu takdirde mehrin konusu tesbit edilmiş olacaktır.

Arapça bir kelime olan mal kelimesi, bilinen ve açıklama ihtiyacı hissedilmeyen bir kelimedir. Bu nedenle bazı sözlüklerde "maruftur" denilmekle yetinilmiş ve buna bir ilave yapılmamıştır. (Fiyûmî; İbn Manzur) Bununla birlikte, özellikle sonraki devirlerde, kelimenin daha iyi anlaşılabilmesi için pek çok kaynakta sözlük anlamı verilmiştir. Fûrûzâbâdî, "mal, her hangi bir şeyden malik olduğun şeydir; çoğulu emval gelir" (Asım Efendi, III,353) şeklinde malın sözlük anlamını açıklarken İbnü'l-Esir; "mal diye aslında altın ve gümüşten malik olduğun şeylere denirken sonradan, elde edilen ve malik olunan her türlü a'yan'a (maddi eşya) mal adı verilmiştir. Bu adı Araplar en çok deve için kullanmışlardır. Zira mallarının büyük bir kısmı develerden oluşuyordu..." (İbn Esir, IV,373) diyerek teferruatlı bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamalara göre, mülk edinmeye konu olabilen herşey, gerek a'yan (aynî şeyler) olsun gerek menafi (menfaatler) olsun sözlük anlamında mal kavramı içine girmektedir. (Ebu Zehra, 1977: 47)

Mal kelimesi sıkça kullanılmakla beraber, sözlük anlamının dışında özel bir ıstılah anlamı taşımamaktadır. Bu nedenle, mal kavramının ifade ettiği mana, insanların anlayışına bırakılmıştır. İslâm Hukukçuları da yaptıkları tariflerle bu anlamın sınırlarını belirlemeye çalışmışlardır. (Ebu Zehra, 1977: 48) Hanefî mezhebinin önemli eserlerinden Raddü'l-Muhtar'da mal; "insan tabiatının kendisine meylettiği ve ihtiyaç vakti için biriktirilmesi mümkün olan şeydir" (İbn Abidin, 1979: IV,3) şeklinde tarif edilmektedir. Mecelle ise 596 ve 597. maddelerde bu konuyu işleyerek malı "tab'i insani mail olup da vakt-i hacet için iddihar olunabilen şeydir ki, menkule ve gayri menkule şamil olur" şeklinde tarif etmiştir.

Yapılan tariflerde yer alan “tab’ı insanî mail olup” ifadesi, malın en önemli unsuru olan iktisadi değer özelliğine işaret etmektedir. Buna göre, hür olan bir insan, bir tek buğday tanesi, laşe ve akıtılmış kan gibi, değeri olmayan şeyler mal tarifinin dışında kalmıştır.

Tariflerin ikinci kısmı ise fiziki varlık unsurunu belirtmektedir. Fiziki varlığı olmayan menfaatlerin durumu ise ayrıca tartışılmış ve genel olarak mal olmaları kabul edilmiştir.

Sayılan bu unsurları taşıyan mallar İslâm Hukuku açısından iki kısma ayrılmıştır; **Mütekavvim Mal ve Mütekavvim Olmayan Mal**. Sözlükte değerli ve dayanıklı anlamına gelen mütekavvim kelimesi malın sıfatı olarak hukukta iki manada kullanılmıştır; Şer’an intifainın caiz olması (yararlanması) ve muhrez yani elde edilmiş olması. Buna göre şarap, domuz eti, usulunca kesilmemiş hayvan ve buna benzer, İslâm’da kullanılması ve yararlanması yasak olan şeylerle, denizdeki balık, henüz avlanmamış av hayvanı gibi elde edilmemiş şeyler mütekavvim mal sayılmamıştır. (İbn Nüceym, 1993: V,277; Kâsânî, 1986: V,141) Malların bu şekilde mütekavvim ve gayri mütekavvim olarak ayırımının en önemli hukukî sonucu, mütekavvim olmayan malların hukukî işlemlere konu teşkil etmemesidir. (Serahsî, 1993: XI,78-102)

Yapılan tarifler arasında en hassas olanı ise şu tariftir diyebiliriz: “İnsanlar nezdinde değeri olan, şiddetli ihtiyaç ve zaruret dışında kullanılması mübah olan her şeye mal denir” (Özcan, 28)

Yapılan bu tarifler ve zikredilen özellikler çerçevesinde mehir olabilecek mallarda aranan genel vasıfları ortaya koymuş bulunmaktayız. Fakihlerin bir kısmı başka hiç bir şart aramaksızın mütekavvim malların mehir olabileceği görüşünü savunurken (İbn Kudame, 1972: VI,680) bir kısmı bu mallarda bulunmasını gerekli gördükleri başka şartlar ortaya koymuşlardır. Mehir olacak malda aranan bu şartlar ise, yarısının da mal kabul edilmesi (İbn Hazm; IX,494. Nevevî, 1958:, III,220) ve malum (bilinen) bir mal olmasıdır. (Merginani, 1315 H: VIII,19-20) Ayrıca hileden uzak olması da şartlar arasında sayılmıştır. (Kâsânî, 1986:, II,277-278) Çünkü ileride yer verileceği gibi bazı durumlarda mehrin yarısının ödenmesi icab etmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğu zaman ödemenin gerçekleşebilmesi için bu şartlar gerekli görülmüştür.

Kısaca ifade etmek gerekirse, ihtilafı olanlarla beraber, mehir olacak mallarda şu özellikler aranmaktadır:

- a. Müt kavvim olması.
- b. Malum (belli) olması.
- c. İkiye bölünmesi halinde mal olma özelliğini kaybetmemiş olması.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi mehir olacak malların, taşınabilen veya taşınamayan olması, altın, gümüş, veya ticari mallar olması önemli değildir. Kısaca mal kapsamına giren her şey mehir olarak verilebilir. Bu şartların üzerine bina edilen hükümler, mezhepler arasında bazı küçük farklılıklar arzeder.

Hanefilere göre teslim edilebilen, bilinen ve değeri belirlenmiş olan her türlü mal mehir olarak verilebilir. Altın, gümüş, basılmış veya kalıba dökülmüş para veya süs eşyası ve benzeri olabildiği gibi demir ve kağıt paralar, ölçülen veya tartılan bir mal, hayvan, arazi, kumaş gibi mallardan olması da mümkündür. (Kâsânî, 1986:, II,277)

Aslen mal olmadığı halde bazı sebeplerden dolayı mal kabul edilen menfaatlerin mehir olması konusunda ise bir takım farklı görüşler ortaya konmuştur:

Malikî mezhebinde menfaatlerin mehir olarak zikredilmesi kabul edilmezken (İbn Cizzî, 225) Hanbelî ve Şafî mezhebinde bütün menfaatlerin mehir olabileceği kabul edilmiştir. (İbn Kudame, 1367 H.; VI,682; Nevevî, 1958: III,220)

Hanefî mezhebinde ise genel bir hüküm verilmemiş olup, konunun tafsiline gidilmiştir. Hanefî mezhebinde nikah akdinde menkul ve gayri menkul malların sağlayacağı menfaatlerin mehir olarak belirlenmesi geçerlidir. Çünkü bu menfaatler, nikah akdi ve diğer akitlerde ihtiyaca binaen, mallardan sayılır veya mallara ilhak edilmiş olarak aynı hükmü taşır görüşü kabul edilmiştir. (Merğınani, IV,20) Bu nedenle Kâsânî şu ifadeyi kullanmaktadır: “Evinde iskan hakkına sahip olması, erkeğin kölesinin kadına hizmet etmesi. binek hayvanından faydalanması veya arazisini ekmesi gibi, belirli bir süre bu malların menfaalerinden yararlanma hakkını, bir erkeğin karısına mehir olarak vermesi geçerlidir ve bu şekilde mehir tayin edilmesi uygundur...(Kâsânî, 1986:, II,279) Ayrıca

başka Hanefi kaynaklarında da bir maldan veya kişiden elde edilecek menfaat de, bir evde oturmak, bir tarlayı ekmek... gibi durumlarla elde edilen menfaatler de mehir olarak kabul edilebilir denilmektedir. (Cassas,II,143.)

Menfaatlerin tamamının mehir olarak zikredilebileceği görüşünü kabul eden mezhepler arasında da Kur'an öğretmenin mehir olması konusu tartışılmıştır. Hanefi mezhebinin önceki alimlerine göre de Kur'anı veya bir kısmını ya da dinin helal ve haramlarını ve başka bir takım hükümlerini öğretmeyi mehir kabul ederek yapılan evliliklerde bu belirleme geçerli değildir. Çünkü Nisa suresi 24. ayette geçen ifade gayet açık olarak ortadadır. O da mehirlerin, mal olması gereğidir. Burada belirlenen şey ise bir mal değil menfaattir. Ne var ki, bu tür işler Allah'a daha çok kul olabilmek için yapılır. Yine bu görüşte olanlar Kur'an öğretilmesi için ücret ödenmesini de sahih görmezler. Kur'an öğrenmenin mal ile karşılanması doğru değildir. Bu durumda ise mehir belirlenmemiş olur ve mehri misil gerekir şeklinde görüşlerini beyan etmektedirler. (Kâsânî, 1986: II,277; İbn Hümam, II,451)

Kur'anı veya ondan bir sureyi öğretmenin mehir olamayacağı yönünde verilen fetvanın, bir başka dayanağı da şu şekilde ifade edilmektedir: Bir adam başka birisini, kendisine bir sure öğretmesi için kiralasa ve ona bir dirhem vereceğini söylese, bu geçerli değildir. Aynı şekilde, bir sure için değil de bir şiir öğretmesi için kiralasa yine caiz değildir. Çünkü kiralama işi ancak iki unsurdan birinin varlığı ile geçerlidir. Bu iki unsur ise yapılacak işin belli olması -elbise dikmek, çamaşır yıkamak gibi- veya çalışılacak müddetin belli olmasıdır. Bir sure veya bir şiir öğretilmesi için kiralama ise ne belirli bir amel ne de belirli bir vakit unsurunu taşımamaktadır. Çünkü öğrenecek kişi basit ve kolay metodlarla öğrenebileceği gibi, zor ve karmaşık metodlarla da öğrenebilir. Ayrıca çok kısa veya çok uzun zamanda da öğrenmesi söz konusudur. Dolayısıyla mehir olacak şey, alış-veriş veya kiralamanın konusu olan mal veya menfaatler olmalıdır. (Tahavî,1979: III,19-20)

Daha sonra gelen Hanefi mezhebi müctehitleri ise Kur'an ve dini hükümlerinin öğretilmesi karşılığında para alınmasına fetva vermişlerdir. Durumların ve ekonomik şartların değişmesi ve insanların geçim problemiyle uğraşmasından dolayı buna ihtiyacın ortaya çıktığı kanaati yaygınlaşmıştır. Bunları öğretecek kişinin ücretsiz olarak o işe

kendisini tahsis etmesi zorlaşmıştır. O halde bu iş ücret karşılığı yapılabilir. Ücret karşılığı yapılabilen iş menfaattir ve mehir olarak tayin edilmesi caizdir kanaatine varılmıştır. (Zuhaylî, 1989: VII, 260)

Konuyla alakalı olarak Sehl b. Sa'd hadisi kaynaklarda zikredilmiş ve bu rivayette aktarılan, Rasulullah'ın (sav) bir adamı Kur'an'dan bildiğini karısına öğretmesi karşılığında evlendirmesi olayı delil olarak kullanılmaktadır. (Şevkani: 1357 H: VI,170.)

Hür bir kişinin, belirli bir süre karısına hizmet etmesi şeklinde bir mehir belirtilmişse Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre bu tayin ve belirleme geçersizdir ve mehri misil gerekir. İmam-ı Muhammed ise belirtilen mehrin geçerli olduğunu fakat, bunun kıymetinin ödenmesi gerektiğini söylemektedir.(Kâsânî, 1986:.,II,278) Şu kadarı var ki; yapılacak olan iş, erkeği küçük düşürecek ve ona zül olacak bir iş değil de, normal olarak erkeklerin yapageldikleri işlerden ise tesmiye geçerlidir. Aynı şekilde sahibinin izni ile, köle olan birisi hür bir kadınla, mehir olarak ona hizmet etmeyi kabul etmişse bu belirleme geçerlidir. (Kâsânî, 1986:.,II,279; Merğınani, II,450)

Köle olan kadının azat edilerek onunla evlenilmesi ve azat edilmesinin de mehir olarak kabul edilmesi geçerli görülmüştür.(İbn Kudame, 1367 H: VI,527) Çünkü Rasulullah (s.a.v) Safiyye ile evlenmiş ve azat edilmesini mehir olarak kabul etmiştir. Hanefi mezhebinde ise bu konu da tartışılmış ve azad etmenin mehir olamayacağını söyleyenler de olmuştur. Malikî mezhebi de bu görüştedir. (Kâsânî, 1986: II,281; İbn Cizzi, 225)

Sayılan bütün bu vasıfları taşımayan şeylerin mehir olarak tesmiye edilmesi uygun değildir. Mesela malik olunamayan bir şeyin mehir olması sahih değildir. Koca için karısı üzerine vacip olan kısas hakkı gibi. Kısastan vaz geçmek üzere onunla evlenirse zifaktan önce akit feshedilir. Eğer zifaf gerçekleşmiş ise mehri misil vacip olur.

Mehrin, değeri olmayan bir mal olması da sahih değildir. Müslüman bir erkeğin, müslüman bir kadınla laşe, kan, içki veya domuz karşılığında evlenmesi gibi. Çünkü ölü ve kan hiç kimseye göre mal değildir. İçki ve domuz ise Müslümana göre değeri olan bir mal değildir. O halde bunların mehir olarak verilmesi kabul edilemez. Aynı şekilde bir

başka kadından boşanmak veya başkasıyla evlenmemekte mehir olmaz. Çünkü boşanmak ya da evlenmemek mal değildir. (Kâsânî, 1986: II,277 vd.; Nevevî, 1958: III,225)

Kaçan bir köle, uçup giden kuş veya sudaki balık gibi teslim edilemeyen mallar mehir olarak tesmiye edilemez. Ayrıca cenin veya olgunlaşması için bir müddet beklenilmesi gereken meyve gibi belirsiz olan şeyler de kabul edilmez.

Yine bu kısımdan olarak karşılığında mal elde edilemeyen menfaatler de saymıştır. Burada önemli olan verilecek olan mehrin teslimi mümkün olan ve maddi değer ifade eden bir mal olması ve aldanmanın olmamasıdır. Bütün bu bilgiler sadece ihtilaf vukuu bulunduğu zaman mehrin ödenmesi veya tesbitinde bize kolaylık sağlayacaktır. Yoksa devam edip giden mutlu bir yuva sahibi eşler için çok fazla bir şey ifade etmediği ortadadır. Zaten evlilik müsamaha ve cömertlik üzerine kurulmuştur. Böyle devam etmesi de esas olanıdır. (Zühaylî, 1989: VII,259 vd.)

2.6. Mehrin Miktarı

Kadının hakkı olarak belirlenen mehirde İslâm Hukukunun koymuş olduğu bir sınırın olup olmadığı ayrıca ele alınmıştır. İncelemeler genel manada bir tayin ya da sınırlamanın varlığından ziyade alt ve üst sınırlar olmak üzere iki farklı yönden mütalaa edilmiştir. Tayin edilmiş olan bir alt sınır var mıdır, varsa bundan daha az mehir verilebilir mi? Bir başka açıdan ise belirlenen bir üst sınır var mıdır, varsa daha fazlasının verilmesinin hükmü nedir? Alt ve üst sınırın tayin ve tesbitinin hukukî dayanağı var mıdır? Çalışmanın bu bölümünde buna benzer soruların cevabı araştırılacaktır.

2.6.1. Mehrin Alt Sınırı

Kadına mehir olarak verilebilecek malın en az ne kadar olabileceği konusunda müctehitler arasında bazı görüş ayrılıklarının olduğunu görüyoruz. Bu görüş ayrılıkları temelde iki noktadan hareketle ortaya çıkmaktadır. Birincisi, İslâm Hukukunun temelini teşkil eden nasslarda mehrin en az miktarını belirleyen açık bir delilin olmadığı ve bu nedenle böyle bir sınırlamanın yapılamayacağıdır. Bunun karşıtını ileri sürenler ise, nasslarda mehrin miktarıyla ilgili açık bir delil olmasa da, şarın zekat ve keffâret gibi mali

konularda askari limitleri belirlemesine dayanarak mehirde de bir alt sınırın tesbit edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu aşamaya kadar iki gruba ayrılan müctehidler, yani mehrin askari limitinin tesbit edildiğini söyleyenler ile tesbit edilmediğini söyleyenler daha sonra kendi aralarında da farklı görüşlere ayrılmışlardır.

Mehrin en alt sınırının tesbit edilmesi gerektiğini söyleyenler bu konuda neyin ölçü alınması gerektiği hususunda değişik görüşlere sahiptirler. Bu görüşlerinin gerekçeleri ve delilleri şu şekilde sıralanabilir.

Hanefî fakihlerine göre mehir olarak verilebilecek malın değerinde tesbit edilen en alt sınır on dirhemdir. Bu konudaki delil ise Rasulullah sallallahu aleyhi vesellemın şu hadisi şerifidir. “On dirhemden az mehir yoktur.”(Zeyla’î,1987: III,199; Serahsî, 1993: V,81) Rivayet edilen bu hadise dayanarak görüşlerinin isabetli olduğunu ifade eden Hanefî fakihleri bir başka açıdan da konuyu delillendirmeye çalışmışlardır. Ayette verilmesi istenen şeyin mal olması ve bu malın miktarının belirtilmemiş olması kıyas yapmayı gerektirir. Hırsızlık yapana had cezasının uygulanabilmesi için çaldığı malın değerinin on dirhem veya bir dinardan fazla olması gerekmektedir. O halde bir şeyin değerli bir mal kabul edilebilmesi için en az bu miktarda olması gereklidir. Zira mehir kadına verilen bir değer ve saygınlığın ifadesidir. Kıymeti ve değeri olan bir şeyden tesbit edilmeli ama, insanları zor durumda bırakmaktan da kaçınılmalıdır. O halde yapılacak kıyasta hırsızlıkta haddi gerektiren miktar esas alınabilir. Ayrıca ayette zikredilen “mallarınızdan” kelimesi belirli bir miktara delalet eder ve zikredilen hadis de bu miktarı tayin etmiştir diyerek görüşlerini kuvvetlendirirler. (İbn Hümam: II,205; Halebî,1989: I,247)

Zeydiyye mezhebinde de mehrin en az miktarının, Hanefilerde olduğu gibi on dirhem veya buna denk bir mal olması gerektiği kabul edilmiştir. (İbn Miftah, II,276)

Malikî mezhebinde de mehrin en az miktarının belirtilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Malikîlere göre mehir olarak verilebilecek en az miktar çeyrek dinar veya üç dirhem olarak tesbit edilmiştir. Ya da bu değeri haiz ticaret malı veya necis olmayan temiz bir mal olabilir. (İbn Cizzi, 225) Malikîlerin savundukları görüşle ilgili delilleri ise Hanefilerde olduğu gibi hırsızlıktaki nisab miktarına kıyastır. Burada farklı miktarların

ortaya çıkmasındaki sebep ise hırsızlıkta had uygulanabilmesi için şart koşulan nisabın farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Diğer tarafta ise böyle bir sınırlamanın mümkün olmadığını savunan müctehidler yer almaktadır. Başta Şafî ve Hanbelî fakihleri olmak üzere birçok fakih, mehrin belirli bir alt sınırının olmadığını kabul etmektedir. Konuyla ilgili olarak zikredilen hadislerde böyle bir sınırlamanın olmadığı ayrıca ayette geçen mallarınızla ifadesinin mutlak olduğu ve buna az veya çok olsun mal kabul edilen her şeyin gireceği görüşündedirler. Şu kadarı var ki belirlenen bu malın yarısının da mal kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü herhangi bir mal ikiye bölündüğü zaman, insanlar nezdinde değerini yitiriyorsa bu mal mehre konu olamaz. Zaten mal olma özelliğini de kaybetmektedir. (İbn Kudame, 1367 H:., VI,682)

İbn Hazm bu konuda daha farklı düşünmüş ve böyle bir sınırlama bile koymadan mal olan herşeyin mehir olabileceğini ve hatta bunun bir buğday tanesi bile olmasının mümkün olduğunu söylemiştir. (İbn Hazm; IX, 494)

Kısaca görüşlerini vermeye çalıştığımız mezheplerin konuyla ilgili olarak ortaya koydukları delillere karşılıklı olarak verdikleri cevapları da özetlemek gerekirse, şunlar söylenebilir:

Böyle bir sınırlamanın olmadığını ileri sürenlerin meseleye bakışı, konuyla ilgili sahih bir rivayetin bulunmadığı yönündedir. Hanefî fakihlerinin delil olarak kullandıkları hadis, muhaddislerin bir kısmı tarafından hasen olarak kabul edilirken bir kısmı da zayıf olduğunu ve delil olarak kullanılamayacağı görüşünü savunur.

Hanefî fakihleri ise, mehir için tesbit ettikleri miktardan daha aşağısında bir malın mehir olduğunu gösteren hadislerle iki şekilde bakmaktadırlar. Birincisi bu hadislerin zayıf olduğu ve şayet bunlar delil olarak kullanılabilirse kendilerinin zikrettikleri hadisin daha evla bir şekilde delil olabileceğidir. İkincisi ise sözkonusu olan bu hadislerin, o dönem Arap toplumunda oldukça yaygın olan mehrin peşin olan kısmına delalet ettiği ve daha sonra bunun diğer hadiste ifade edilen en az miktara tamamlanması gerektiği görüşüdür (Kâsânî, 1986: II,276; İbn Hümmam: II,436) Mehrin on dirhemden daha az olduğunu

gösteren hadislerin, özellikle kendileri için söylenen sahabelere has olduğu yolunda bir ifade de Hanefiler tarafından kullanılmıştır. (Kâsânî, 1986: II,276; İbn Hümam: II,436)

İleri sürülen bu delil ve görüşlerin karşısında olan ikinci görüş sahipleri ise konuya şu şekilde bakmaktadırlar: Daha önce ifade edildiği gibi Hanefi müctehidlerinin delil olarak kullandıkları hadisin zayıf olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Şayet sahih olduğu kabul edilse bile hadisin vucuba değil ibahaya delalet ettiği veya has olduğu şeklinde yorumlanması mümkündür demektedirler. Ayrıca hırsızlıkta el kesmeyi gerektiren miktara kıyas edilmesi de doğru değildir diyerek konuyla ilgili görüşlerini ifade etmişlerdir. (İbn Kudame, 1367 H:VI,480, İbn Hazm: IX,494) Allah Teala "*Sahip olduğumuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla -mehirlerini vererek- istemeniz size helal kılındı.*" (Nisa: IV,24) buyurmaktadır. Bu ayette görüldüğü gibi mehir için bir miktar belirlenmemiştir. O halde mutlak olan hükümlerle amel edilir diyerek görüşlerini teyid etmişlerdir.

İbn Hacer, Buharide geçen konuyla ilgili hadislerin şerhi sırasında mehrin alt sınırını belirleyen bir rivayetin olmadığını ifade etmektedir. Aynı yerde zikredilen şu hadis de bunu göstermektedir. Rasulullah (s.a.v) bir adama "Demirden bir yüzük bile olsa git ve ara" buyurmuştur. Bu ise mehrin bir demir yüzük veya ona denk bir mal olmasının dahi mümkün olduğuna delildir.(Askalânî, 1407 H: IX,211-216)

Yine konuyla alakalı olarak İmam Ahmet ve Ebu Davud'un da bu manaya yakın bir şekilde rivayet ettikleri şu hadis vardır: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır; "Bir erkek, mehir olarak bir kadına iki avucunun dolusu kadar yiyecek de verse o kadın o erkeğe helaldir" (Ebu Davud, Nikah, 1988: II, 242; Şevkani, VI,166) Hadisin ifadesinden de çok açık bir şekilde anlaşılacağı gibi verilmesi gereken mehrin tayin edilmiş bir alt sınırı yoktur. Yeterki verilen şey değeri olan bir mal olsun. İmam Tirmizinin ve İbn Macenin rivayet ettiği bir hadis de şu şekildedir: Beni Fezara kabilesinden bir kadın bir çift terliğin mehir olması karşılığında evlendi. Rasulullah (s.a.v) ona dedi ki; "Kendin ve malın karşılığında bir çift terliğe razı mısın?" O da "Evet" dedi.(Tirmizi, Nikah 21: III 420; İbn Mace. Nikah 17 I, 608)

Serdedilen hadisler gösteriyor ki, mehir olarak verilecek malın en az miktarı hususunda bir sınırlama olup olmadığı kesin değildir. Ailenin kurulması aşamasında tarafların karşılıklı ilişkileri ve birbirlerine karşı ne derece anlayışlı davranabilecekleri son derece önem arzeden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha yolun başında maddi bir takım ihtilafların ortaya çıkması elbette çok hoş bir durum değildir. Böyle bir anlaşmazlığa meydan vermemek için hukukun mehrin alt ve üst sınırlarını belirlemesi veya doğrudan tek bir miktar koyması ilk bakışta daha uygun olurdu gibi görünmektedir. Fakat önlerinde uzun bir yol olan eş adaylarının ileride karşılaşacakları ihtimali olan daha büyük olayları atlatabilmeleri için tam bir anlaşma ve dayanışmaya ihtiyaçları vardır. Henüz bir mehir tayininde bile anlaşma sağlanamıyorsa bu ailenin geleceği çok parlak olmayacaktır. Bu sebeptendir ki mehrin miktarına hukukun müdahale etmemesi daha uygundur denilebilir. Burada önemli olan eşlerin karşılıklı olarak anlaşmaları ve ortak bir karara varmalarıdır.

1917 tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesinde mehrin en az miktarının 10 dirhem gümüş olması esası terkedilmiştir. Kararnamenin gerekçesinde ise, bu miktarın artık günümüzün hayat şartları karşısında hiç bir şey ifade etmediği belirtilmekte ve mehrin tayini tarafların serbest iradesine bırakılmaktadır.

Irak ve Suriye kanunları da bu yolda Hukuk-i Aile Kararnamesini izlemişlerdir. Fas kanunu 17. maddesinde “mehr in maksimum ve minimumu yoktur” hükmüyle Malikî mezhebinin kabul ettiği en az miktarı terketmiştir. Tunus kanunu ise 12. maddenin 2. fıkrasında “mehr in miktarı uygun olmalıdır” hükmüyle mehr in tesbitini tarafların iradesine bırakmıştır. (Cin,1988: 259-260)

Gerçekten de konumuza sosyal yönüyle bakmak gerekirse bu tartışmalara yeni bir boyut kazandırmak mümkün olabilir. Mehr in hikmeti başlıklı bölümde vermeye çalıştığımız hususların burada yeniden düşünülmesinde fayda vardır. Evliliğin tabii bir neticesi olarak, kadının aleyhine olacak şekilde siyasi, sosyal ve iktisadi bir takım değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Kendi çevresini bırakarak başka bir ortama geçen kadını onurlandırma veya ihtiyaçlarını karşılamada maddi bir destek ya da geleceğini sigorta edeceğini kabul ettiğimiz bir mal verilmesinden bahsederken bu derece düşük bir miktarla mehr in nasıl

fonksiyonel olabileceği düşünölmelidir. En azı için her hangi bir ölçü koymayanlar bir tarafa, sınır koyanların bile koydukları miktar, günümüz şartlarında son derece basit kalmaktadır. Mesela Hanefilerin koymuş oldukları on dirhem gümüş yaklaşık olarak 28gr. ile 30gr. kadar bir miktar demektir. Malikîlerde ise bu miktar 8 veya 9gr. olarak belirlenmiştir. Şimdi şu soruyu sormakta fayda var: Gerek Hanefiler ve gerekse Malikîler tarafından tesbit edilen bu miktarın günümüzdeki karşılığı, en yüksek olanını bile esas olarak kabul etsek 750.000 TL.gibi bir rakama tekabül etmektedir. Bu miktar ile sayılan hikmet ve gerekçelerden hangisini gerçekleştirebiliriz! O halde burada yapılan tartışmanın ekonomik anlamda çok fazla bir öneminin olmadığını görüyoruz. Şayet mehrin verilmesinde göz önüne alınacak olan durum, bir vecibenin şekilsel de olsa yerine getirilmesi ise burada verilen alt sınırlar ile böyle bir sınırlamayı kabul etmeyenler arasındaki fark, daha önce de ifade ettiğimiz gibi çok önemli bir fark değildir. Fakat önemle üzerinde durulması gereken konu, mehrin ekonomik anlamda bir fonksiyon icra etmesi ise o zaman bu alt sınırların yeniden değerlendirilmesi gerekecektir. Ömer Nasuhi Bilmen konuyla ilgili olarak yaptığı değerlendirmesinde şu ifadeyi kullanmaktadır: “...Pek kıymetsiz olan bir şeyin mehir tesmiye edilmesi, hasbel'ade iki tarafın izzeti nefesine dokunur, ictimai mevkiî ile mütenasib olmayabilir, hususile kadının istikbaline fena tesir edebilir.” (Bilmen, 1968: II,117) Halbuki Hanefî mezhebinin kabul ettiği mehrin en az miktarının bile, burada sayılan hikmetlerin hiç biri için kafi olduğu söylenemez. Bu konuda yapılacak olan yeni değerlendirme ve tesbitlerin bağlayıcılığı ise tekrar araştırma konusu olacaktır.

Mehrin tesbit edilemeyen hikmetlerinin de olabileceği daha önce ifade edilmişti. Fakat fakihler tarafından belirtilen hikmetlerin gerçekleşebilmesi için mehirlerin belirli bir miktarın üzerinde olması kaçınılmaz bir durumdur. Ne varki bu miktarın son derece yüksek tutularak evlenmeyi zorlaştıracak bir konuma getirilmesi de uygun değildir. Zamanın ve toplumun ekonomik şartlarına göre değişen değerler olması daha uygulanabilir görünmektedir.

2.6.2. Mehrin Üst Sınırı

Mehrin en azı için bir sınırlamanın varlığını kabul etmeyenlerle beraber, bunun aksini iddia edenlerin de ittifakı ile mehir için belirlenen bir üst sınırın olmadığı kabul edilmiştir. Fakihlerin icma derecesindeki bu ittifakın delillendirilmesinde ise Nisa suresinin 20. ayeti zikredilmektedir. “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiç bir şeyi geri almayın.”(Nisa, IV,20) Ayette geçen ve “yüklerle” şeklinde terceme edilen “kıntar” kelimesinin tefsiriyle ilgili olarak farklı ifadeler kullanılmakla beraber bunun bir üst sınır ifadesi için değil, kesretten kinaye yani çokluk ifadesi olarak kullanıldığı kabul edilmiştir.²³ Bazıları, Araplara göre kıntar'ın her hangi bir değerle ifade edilen birim ağırlığı yoktur derken bazıları dört bin dinar ağırlığındadır demişlerdir. Kimilerine göre ise üst üste yığılmış mal anlamına gelmektedir.(İbn manzur) Ebu Said El-Hudri kıntarın bir öküz derisi dolusu altın olduğunu ifade ederken Mücahid ve İbn Abbas yetmiş bin miskal olduğunu söylemiştir.(Askalânî, 1407 H: IX,211)

Muğni (İbn Kudame, 1367 H:VI,681) ve Mecmu' (Nevevî, XV, 482) gibi fıkıh kitaplarında, mehrin tayin edilen bir üst sınırının olmadığı konusunda icmanın olduğu ifade edilmektedir. Tefsir kitaplarında da bu konuya farklı bir yaklaşımın olmadığını görüyoruz. (Kurtubi, V,101)

Şu kadarı var ki, Razî, yapılan bütün bu izahları tefsirinde kabul etmemekte ve ayetin yorumunda farklı bir görüş ortaya konmaktadır. Fahrüddin Razi bu ayetin tefsirini yaparken Hz. Ömer'in mehirlerin belirli bir miktarda sınırlanması ile ilgili konuşmasını ve O'na karşı bir kadının bu ayetle itiraz etmesi neticesinde yanıldığını kabul etmesini anlattıktan sonra sözlerine şöyle devam etmektedir: “ Bana göre ayette aşırı miktarda mehir vermenin cevazına bir delalet yoktur. “Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, kesinlikle bozulup gitmişti” (Enbiya, XXI,22) ayetinin başka ilahların varlığına delil olmadığı gibi “...Onlardan birine yüklerce mehir vermiş olsanız dahi...” (Nisa, IV,20) ayeti de yüklerce (kıntar) mehrin verilmesinin caizliğine delil değildir. Netice olarak, bir şeyin başka bir şey için şart koşulması, koşulan şartın bizatihi meydana gelmesini gerektirmez” (Razi, X,13)

---

²³ Kıntar olarak bilinen ağırlık ölçüsünün değerleri için bkz. Necmüddin el-Kürdî. Şer'i Ölçü Birimleri ve Fikhî Hükümleri. trc. İbrahim Tüfekçi

İmam Razi'nin bu görüşü diğer müfessirler ve fakihler arasında kabul edilmemiş ve buna itiraz edilmiştir. Müfessirlerden İmam Kurtubi bu konuda oldukça ayrıntılı bir şekilde İmam Razi'ye cevaplar vermiş ve sahabe döneminde bazı kadınlara verilen mehirlerin çok fazla olduğuna işaret etmiştir. Hz. Ömer'in mehri sınırlamak istemesini de buna delil olarak göstermiştir. Ayrıca Allah'ın ancak mübah olan şeylerle misal verdiğini ve şayet fazla vermek caiz olmasaydı geri alınmasının caiz olması gerektiğini söylemektedir. (Kurtubi; V,99-101)

Hz. Ömer halifeliği sırasında mehre bir sınır koymak istediğinde sahabeden kadının biri bu ayetle itiraz etmiş ve haklı olduğu kabul edilmiştir. Hz. Ömer mehrin dört yüz dirhemden fazla olmasını yasaklamak istemiş ve insanlara şu şekilde konuşmuştu: *"Kadınların mehirlerinde aşırıya kaçmayın. Eğer bunu yapmak dünyada bir iyilik veya ahirette bir takva olsaydı hepinizden önce bunu Rasulullah yapardı. Ne kadınlarından herhangi birine ne de kızlarına oniki ukiyye gümüşten fazla mehir vermiştir. Kim ki dört yüz dirhemden fazla verirse, fazlasını beytü'l-mal için alırım..."* Minberden indikten sonra Kureyşli bir kadın ona şöyle dedi: *"Buna hakkın yok ey Ömer!"* Ömer'de ona: *"Neden?"* diye sordu. Kadın cevap verdi: *"Çünkü Allah Teala: "Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiç bir şeyi geri almayın." (Nisa, IV,20) buyuruyor"* Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: *"Bir kadın isabet etti ve bir erkek yanıldı."*(İbn Mace, Nikah 17; I,607; Nesai, Nikah: VI,117) Bir başka rivayette ise Hz. Ömer'in şöyle cevap verdiği nakledilmektedir. *"Allahım beni affet. Bütün insanlar Ömerden daha iyi biliyor. Sonra minbere tekrar çıkarak dedi ki: Ey insanlar. Kadınların mehirlerini dört yüz dirhemden fazla vermenizi yasaklamıştım. Kim isterse malından dilediği kadar versin."* (Şevkani, VI.168.)

Hz. Ömer'in bu tavrı bize gösteriyor ki, sahabe döneminde mehirlerin fazla olduğuna rastlanmakta ve bu uygulama yaygın bir hal almaktadır. Hz. Ömer ise halk arasında yaygınlaşan, mehirlerin fazla olması uygulamasını durdurmak istemektedir. Kendisine itiraz edilmesi neticesinde ise bu ictihadından vaz geçerek insanları mehir tayininde serbest bırakmıştır.

Mehirlerin fazla olması acaba Hz. Ömer zamanında mı başladı? Rasulullah (s.a.v) zamanında fazla mehir verenler var mıydı? Hz. Peygamberin hanımlarına vermiş olduğu mehir miktarı ne kadardı? Bu konuda varid olan rivayetler şu şekildedir:

Ebu Seleme'nin Adurrahman'dan rivayet ettiğine göre Abdurrahman, Hz. Aişe'ye Rasulullah'ın (s.a.v) hanımlarına vermiş olduğu mehrin miktarını sorar. Hz. Aişe de: "O'nun hanımlarına vermiş olduğu mehir miktarı on iki **ukıyye** ve **neşş**'dir." Ve der ki: "Neşş'in ne olduğunu biliyor musun?" Abdurrahman da bilmediğini ifade edince "Ukıyye'nin yarısıdır. Bu miktarın tamamı ise 500 dirhemdir ki, bu miktar Rasulullah'ın (s.a.v) hanımlarına vermiş olduğu mehirdir." (Müslim, Nikah: IX, 215)

Urve'nin Ümmü Habibe'den rivayetine göre, Ümmü Habibe Habeş'te iken Rasulullah (s.a.v) onunla, Necaşi vasıtasıyla evlendi. Necaşi Ümmü Habibe'ye bazı eşyaları çeyiz olarak verdi ve 4000 dirhem de mehir verdi. Rasulullah (s.a.v) bu malın iadesi için Necaşiye hiçbir şey göndermedi. (Nesaî, Nikah: VI, 119; Ebu Davud, Nikah: II,241)

Ukbe b. Amir, Rasulullah'ın (s.a.v) bir adama "seni falan kadınla evlendireyim mi?" dediğini ve kadına da "seni falan kişiyle evlendirmeme razı mısın?" dediğini anlatarak her ikisinin de cevaplarının olumlu olduğunu söyledikten sonra şunları anlatmaktadır: "Daha sonra bu ikisi evlendiler ve mehir tesmiye edilmeden zifaf gerçekleşti ve kadına mehir olarak bir şey verilmedi. Adam, Hudeybiye savaşına katılanlardan idi ve Hudeybiye'ye katılan herkesin Hayber'de bir hissesi vardı. Ölümü yaklaştığı zaman adam dedi ki; "Rasulullah (s.a.v) beni falan kadınla evlendirdi. Ben ona mehir tayin etmedim ve mehir olarak birşey vermedim. Şimdi sizin huzurunuzda ona mehir olarak Hayber'deki hissemi veriyorum." Kadın bu malı aldı ve 100.000 dirheme sattı." (Ebu Davud, Nikah: II,244)

Bütün bunlar mehirde bir sınırlamanın olmadığını göstermektedir ancak mehirlerin hafif tutulması, aşırılığa kaçılmaması sünnette tavsiye edilmiştir. Bu konuda Hz. Peygamberin şu sözü delil olarak verilebilir. "Nikahın en hayırlısı külfet olarak en kolay olanıdır." (Ebu Davud, Nikah: II,245; Şevkani, VI,168.) Mehirlerin fazla olmasının istenmeyişinin hikmeti açıktır. O da gençlerin evlenmesini kolaylaştırmaktır. Taki evlilikten yüz çevirip sayısız sosyal ve ahlaki hastalıklar meydana gelmesin. Evlilik masraflarının son derece

fazla olduğu bölgelerde ailelerin izni olmadan kaçırma usulü ile evlenmeler ve hatta gayri meşru ilişkiler artmaktadır. İslâm, toplumun sıhhat ve huzurunu ön planda tutan, sosyal bir niteliğe sahiptir. Ferdi de tamamen terketmeden ikisinin arasında bir yol takip edilmesi maslahat prensiplerine uygun olan davranıştır.

2.7. Mehrin Çeşitleri

Burada mehrin çeşitleri ele alınırken iki farklı bölüm altında konuya bakılması mümkündür. Birincisi ödeme zamanına göre mehrin kısımları olarak incelenecek olan bölümü oluştururken ikincisi mehrin miktarına göre ortaya çıkan kısımları olacaktır. Fakihlere göre ödeme zamanı bakımında muaccel ve müeccel olarak ikiye ayrılan mehir, miktarı ve konuşulması bakımından, Mehr-i müsemma ve mehr-i misil olmak üzere de iki çeşittir. İslâm hukukunda sık sık kullanılan bu kavramların ne anlam ifade ettiklerini ve her birinin tesbiti için gerekli görülen esaslar bu bölümde incelenecektir. Taraflar arasında çıkan mehirle ilgili ihtilaflara ise daha sonra yer verilecektir.

2.7.1. Ödeme Zamanı Yönünden Mehrin Çeşitleri

Nikah akdinin bir neticesi olarak erkeğin karısına ödemekle yükümlü olduğu mehri ne vakit ödeyeceği hususunda hukukun koymuş olduğu bir kayıt bulunmamaktadır. Tarafların karşılıklı rıza ve iradeleriyle yapmış oldukları anlaşmaya bağlı olarak mehrin ödeme zamanı değişebilmektedir. Konunun çok fazla detaylarına girmeden sadece başlık olarak verilmesi ve tarifleriyle yetinilerek daha sonra bunlarla alakalı hükümlere değinilmesi uygun olacaktır.

2.7.1.1. Mehr-i Muaccel (Peşin Ödenen Mehir)

Akit öncesi veya akit sırasında mehrin hemen ödenmesi yönünde bir anlaşmaya varılmış olabilir. Bu durumda söz konusu olan şart mehrin peşin olarak ödenmesini gerektirir. Ayrıca tarafların akit sırasında mehrin daha sonra ödeneceği yönünde bir anlaşması yok ise mehir kendiliğinden aciliyet kazanmış olacaktır. Bazan böyle durumlarda örf müracaat edileceği ve adet olan ödeme şekline ve miktarlarına bakılacağı ifade edilmektedir.(İbn Hümmam, II,472-473) Burada belirtilmesi gereken bir nokta ise mehrin

tamamının peşin olmasının mümkün olduğu gibi, bir kısmının peşin, bir kısmının da daha sonra verilmesinin mümkün olduğudur. Bunların miktarlarının eşit olması veya belirli bir oranda olması gibi bir şart da yoktur.

Peşin olarak ödenmesi hususunda karar verilen veya örf'e bakılarak tesbit edilen miktar kadına teslim edilmedikçe, kadın kocasının kendisinden faydalanmasını menedebilir. Ayrıca kocasıyla yolculuğa çıkmamak ve onun evinde oturmamak durumunda olduğu gibi, kocasıyla birlikte olmayı gerektiren konularda da hak sahibi durumundadır. (İbn Hümam, II,472)

2.7.1.2. Mehr-i Müeccel (Daha Sonra Ödenen Mehir)

Bir önceki konuda da ifade edildiği gibi taraflar mehrin hemen ödenmesi veya daha sonra ödenmesi konusunda anlaşmış olabilirler. Şayet bu anlaşma mehrin tamamının ya da bir kısmının hemen ödenmeyeceği yani müeccel olması yönünde ise anlaşma ve şart geçerli olacaktır. Ödeme zamanı hususunda hiçbir şey konuşulmamışsa örf'e bakılarak da aynı sonuca varılmış olabilir. Bu durumda hemen ödenmesi gereken miktar teslim edilecek ve daha sonra ödenmesi kararlaştırılan miktar ise ödeme zamanı geldiğinde ödenecektir. Ödeme zamanı olarak kararlaştırılan tarih gelinceye kadar eşler karşılıklı olarak birbirlerinden yararlanabilir ve aile hakları ve sorumlulukları ile muhatap olurlar. Mehrin ödenmesi gereken tarih geldiğinde koca mehri ödemezse kadın, mehri muaccelin ödenmemesi durumunda sahip olduğu haklara aynen sahip olacaktır.

Daha sonra ödenmesi hususunda anlaşmaya varılan mehrin vadesi bir kayıt altına alınmış ve kesin bir tarih belirlenmişse tarafların bu anlaşmaya bağlı kalmaları gerekmektedir. Önemli olan bir nokta ise mehrin ödenmesi hususunda tayin edilen vaktin makul bir süre olmasıdır. Mesela yüz elli sene sonra ödenmek üzere anlaşılan bir mehir süresi makul değildir ve otomatik olarak başka sebeplerle bertaraf olur.

Şayet taraflar belirli bir ödeme tarihinde anlaşmamışlar ise bu durumda mehir boşanma ya da ölüm olaylarından biriyle aciliyet kazanır. Ne varki kadın, tarihi belirlenmemiş müeccel mehrin ta'cilini talep etme hakkına sahip değildir. Çünkü vakti belirlenmemiş vadeli

mehrin ödenmesi için ölüm veya boşanma hadiselerinden birinin olması fakihler tarafından şart görülmüştür. Bu konuda Ahmet b. Hanbel şunları söylemektedir: “ Şayet bir kısmı muaccel ve bir kısmı müeccel olan bir mehirle evlenilmişse, müeccel olan miktar ancak taraflardan birinin ölümü veya ikisi de hayatta iken ayrılmaları ile tahakkuk eder.” (İbn Kudame, 1367 H.: VI,693) İbn Teymiye'de bu kanaatte olduğunu ifade eder bir ibare kullanmaktadır. “ Şayet yüz -dirhem- muaccel ve yüz -dirhem- müeccel mehir ile bir kadın nikahlansa, akit geçerlidir. İkisi de hayatta olduğu halde bir ayrılma veya ölüm olmadıkça kadın müeccel olanı talep etme hakkına sahip değildir.” (İbn Teymiye, 230) Hanefi mezhebinde de bu görüş kabul edilmiş ve bu yönde fetva verilmiştir. (Hindiyye, I,318)

Yukarıda verdiğimiz misalde olduğu gibi makul sürenin çok üstünde tayin edilen tarihler de bu durumlarda geçersiz kabul edilir ve mehrin taraflardan birinin ölümü ve boşanma sırasında hemen ödenmesi mecburiyeti kendiliğinden ortaya çıkar.

2.7.2. Miktarına Göre Mehrin Çeşitleri

Ödeme zamanı konusunda sıraladığımız farklı görüşlerin yanında, mehrin miktarı konusunda da bazı farklılıklar vardır. Daha önce müstakil bir başlık altında verilmeye çalışılan mehrin alt ve üst sınırlarının bu konuyla bir benzerliği olmadığını ifade etmek yerinde olacaktır. Burada aktarılması amaçlanan konunun, **miktarının tayin edilmesine ve edilmemesine göre mehrin çeşitleri** şeklinde ifade edilmesi mümkündür.

2.7.2.1. Mehr-i Müsemma (Belirlenmiş Mehir)

Kadının alacağı mehrin miktarı tarafların karşılıklı rızası ile belirlenmiş olabilir. Bu tayin ve belirlemenin akit sırasında veya akitten önce olması mümkündür. Bu belirlemede nelere dikkat edileceği, alt ve üst sınırının ne kadar olacağı ve hangi malların bu belirlemede geçerli kabul edileceği ilgili bölümlerde izah edilmiştir. Bu şartlar çerçevesinde, tarafların rızaları ile üzerinde ittifak ettikleri mehre **Mehr-i Müsemma** ismi verilmektedir. “*Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, onlara*

dokunmadan boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı kadınlardır.” (Bakara, II, 237) ayetindeki genel mana da bunu ifade etmektedir.

Verilecek olan mehrin, nikah akdinde tesmiyesi yani miktarının belirlenmesi müstehab kabul edilmektedir. (İbn Kudame, 1367 H.; VI,680) Şafî mezhebinde tesmiyenin sünnet olduğu ifade edilir. (Ramli, 1357 H: VI,328) Bu belirlemenin müstehab olmasına delil olarak da Hz. Peygamberin kızlarını ve başka kadınları evlendirirken mehir zikretmesi ileri sürülerek, mehrin belirlenmesi niza ve ihtilafi engeller denilmektedir. (İbn Kudame, 1367 H.; VI,680. San'anî, III,152. Ramli, 1357 H: VI,328)

Görüldüğü gibi tayin edilmiş yani karşılıklı olarak miktarı üzerinde anlaşılmış olan mehirle ilgili beyan edilecek çok fazla husus bulunmamaktadır. Ancak mehrin en az miktarı konusunda sınır koyan fakihlere göre şayet ittifak edilen mehir miktarı, limit olarak kabul edilen en az miktarın altında ise bu miktar mehrin en az olabilecek miktarına tamamlanır ve erkek buna mecbur edilir. (Serahsî, 1993:V,82)

2.7.2.2. Mehri Misil

Nikah akdinde aslolan şey, mehrin mutlak surette var olmasıdır. Mehirsiz bir nikah olabileceği tasavvur edilmemiştir. Şayet Mehrin miktarı tarafların anlaşmaları neticesinde belirlenmiş ise daha önce de ifade edildiği gibi bu mehir, bir mehri müsemmadır ve belirlenen miktarın ödenmesi şarttır. Şayet böyle bir belirleme gerçekleşmemişse bu durumda kadının alması gereken mehre **Mehri Misil** ismi verilmektedir.

Mehri misil belirlemesine ihtiyaç duyulduğu durumlarda, mehrin belirleneceği tarih değil nikah akdinin gerçekleştiği tarih esas alınır. Mehri misli belirlenecek olanla bu belirlemede emsal teşkil edecek olan kadının her ikisinin de evlendikleri dönemdeki özellikler mukayese edilir. Nikah akdinden sonra ortaya çıkan özellikler bu değerlendirmeye dahil edilmez. (İbn Abidin, III,138) Mehri misil tesbitinde delil olarak iki erkek veya bir erkek iki kadının şahit olması ve ifadelerinde şahadet lafzını kullanmaları şart görülmüştür. (Merğinanî, II,471)

İsminden de anlaşılacağı gibi mehri misilde bir başkasına kıyaslayarak emsal belirleme metodu esas alınmaktadır. Kadının kendi ailesinden olan ve bazı özelliklerde beraberlik arzeden kadınların almış oldukları mehrin esas alınması yöntemiyle belirlenen miktara mehri misil denilmektedir. Mehri Misil'in nasıl belirleneceği ve nelerin ölçü alınacağı konusuna geçmeden önce, bu uygulamanın İslâm Hukukundaki yerini belirtmek faydalı olacaktır.

Tesmiye ve tayinin yapılmadığı durumlarda mehri misilin vacip olduğuna delil olarak, Abdullah İbn Mes'ud'un vermiş olduğu fetva ve bu fetva üzerine orada bulunan bazı sahabenin rivayet etmiş oldukları hadis kullanılmaktadır. Abdullah İbn Mes'ud'a, akit esnasında kendisine mehir tayin edilmediği halde, zifaftan önce kocası vefat eden bir kadının durumu sorulunca şu şekilde cevap verdi: *“Bu konuda Hz. Peygamberden herhangi bir şey işitmedim. Fakat kendi görüşümle ictihad edeceğim. Şayet isabet edersem bu Allaha'tandır. Hata edersem benden ve şeytandandır. Allah ve Rasulü bu hatadan beridir. O kadına, aldatma ve aşırı gitme olmaksızın, kendi akrabalarından olan kadınların mehirleri kadar verilmelidir. Ayrıca iddet bekler ve miras alır”* Bu sırada Ma'kal b. Sinan denilen bir adam kalkarak şunları söyledi: *“Hz. Peygamberin Bürü' binti Vaşik el-Eşca'îyye hakkında aynen senin gibi hüküm verdiğiine şehadet ederim.”* Sonra Eşca' kabilesinden bazı kimseler kalktı ve *“Biz de aynısına şehadet ederiz”* dediler. Abdullah İbni Mes'ud, müslüman olduğundan bu yana, vermiş olduğu hükmün Hz. Peygamberin hükmüne uygun olmasından dolayı duyduğu bu sevinç kadar hiç sevinmemişti. (Tirmizi, Nikah: 43, No: 1145; Nesai, VI, 121; Ebu Davud, Nikah: II, 243-244; İbn Kudame, 1367 H:VI,712)

Buraya kadar olan kısımda mehri misil ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış oldu. Tarifi ve hükmü verilen mehri misil için hangi kadınların emsal alınabileceği, bu kadınlar arasında öncelikle bakılması gerekenin kim olacağı, karşılaştırmada esas alınacak olan özelliklerin neler olduğu ve son olarak da hangi durumlarda mehri misil ödenmesi gerektiği, sırasıyla anlatılacaktır.²⁴

---

²⁴ Tez yazım tekniğine göre dördüncü dereceden daha fazla alt başlık numarası verilemediği için bu konular harflerle numaralandırılmış ve tezin “içindekiler” kısmında yer verilmemiştir.

a. Emsal Alınabilecek Kadınlar

Fıkıh kitaplarında kadının yakınları olarak ifade edilen gruba kimlerin gireceği mezhepler arasında tartışılan bir konudur. Abdullah İbn Mes'ud'dan bildirilen rivayette geçmekte olan “**nisaiha**” kelimesinin kapsamına giren kadınların kimler olacağı konusunda, mezheplerin görüşlerine kısaca yer verilecektir.

Konuyla ilgili olarak yapılan açıklamalarda iki farklı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir:

Birincisi, burada geçen **nisaiha** kelimesinde beyan edilmek istenen kadınların, mehri tesbit edilecek olan kadının baba tarafından akrabası olan kadınlar olduğudur. Bu durumda anne ve anne tarafından olan akrabalar bu değerlendirmede esas alınamazlar. Ancak anne de babanın sülalesinden ise, mesela amca kızı gibi, bu durumda bir istisna olamakta ve değerlendirme için anne tarafının mehri de esas olarak kabul edilebilmektedir.

Hanefi kitaplarından olan Dürru'l Muhtar'da bu konuyla ilgili olarak şu ifade yer almaktadır: “Hür kadının mehri misli, babasının sülalesinden ona benzeyen bir kadının mehridir. Babasının sülalesinden olması durumu hariç, annesinin tarafı mehri misilde ölçü kabul edilmez.” (İbn Abidin, 1979: II,137) Buna benzer bir ifade de yine Hanefi kitaplarından olan Hidaye'de yer almaktadır.(Merğınani, II,470) Ayrıca baba tarafının esas alınma gerekçesi de burada zikredilmiş ve bir şeyin kıymetinin bilinmesi onun aslına müracaat ile mümkündür, çocuk ise babasına nisbet edilir denilerek bu görüş delillendirilmiştir. (Baburtî. 1315 H: II,471)

Şafî mezhebine ait olan bazı kitaplarda da buna benzer ifadeler kullanılmış olduğunu görüyoruz. Mehri misil için, mehirleri ölçü olarak kabul edilebilecek kadınların asabe olmaları şartı konulmuştur. Bu da anne tarafının kabul edilemeyeceği anlamını ifade eder. Çünkü asabe kavramı baba tarafı için geçerlidir. (Nevevî; XV, 531) Anne tarafına bakılabileceği de yine bu mezhepte yer alan başka bir görüştür.

Malikî mezhebinde de mehri misilin tesbitinde anne ve teyzelerin esas alınamayacağı, sadece baba tarafından olan yakınların esas alınması gerektiği ifade edilmektedir. (Derdır: II, 316-317)

Zeydiyye ve Ca'feriyye mezheplerinde de bu görüşün kabul edildiği beyan edilmektedir. (İbn Miftah; II,269; Rıza, 1947: 19)

İkinci görüş ise Ahmet bin Hanbel'den nakledilmektedir. Bu konuda iki görüşü rivayet edilen İmam Ahmed'in birinci görüşü diğer mezheplerin görüşlerine mutabıktır. İbni Kudame her iki rivayeti de verdikten sonra birinci rivayetin, yani diğer mezheblere mutabık olanın daha evla olduğunu ifade eder.(İbn Kudame, 1367 H.; VI,722) Ahmed bin Hanbel'den bildirilen ikinci görüş ise anne tarafının da mehri misil için ölçü olarak alınabileceğidir. Hanbelî mezhebinin daha sonra gelen alimleri; “Çünkü Abdullah b. Mes'ud'dan gelen eserde yer alan **nisaiha** kelimesi mutlaktır. Dolayısıyla bu ifadenin içine baba tarafından ve anne tarafından olan akraba kadınların hepsi girer” diyerek bu görüşü tercih etmişlerdir. Bir başka deyişle bu uygulamanın İbni Mesud'un mufavvada²⁵ kadınlara ilgili olarak vermiş olduğu fetvaya uygun olduğunu, çünkü mutlak akrabalığın genel bir etkisinin varlığını, sadece babası tarafı ile sınırlandırılmayacağını ifade ederler. (Behutî, 1983: III,94,141)

b. Emsal Kabul Edilecen Kadınlarda Sıralama

Mehri misil tayini için kimlere bakılacağı konusuna açıklık getirdikten sonra, bu kişilerin sıralamada hangisinin öne alınacağı konusuna yer vermek gerekecektir. Kimlerin ölçü olarak kabul edilebileceği konusunda farklı iki görüş olmasına rağmen bu konuda hemen hemen bir ittifakın varlığı müşahade edilmektedir. Zaten ikinci görüşü kabul edenler de baba tarafından, aranan özelliklerde birinin olmadığı durumlarda anne tarafına

---

²⁵ Mufavvada /Mufavvida: “Tefvid” kökünden olup. ismi fail olarak “mehrin tesmiyesini ihmal eden” ve ismi meful olarak “mehir tesmiyesi kendisine havale edilen” anlamındadır. (Misbah). Reddetmek veya olacağına bırakmak anlamlarını da ifade eder. Hanbelîlerde iki çeşittir:

Tafviz el-bud': Babanın mücer durumdaki küçük kızını mehirsiz evlendirmesi veya kadının velisine kendisini mehirsiz evlendirmesi için izin vermesi demektir.

Tafviz el-mehir: Erkeğin kadınlara, kadının ya da kendisinin veya velinin veya başka bir yabancıya istediği mehir üzere evlenmesidir.

bakılacağını söylemektedir. Bu durumda esas alınacak kişiler yakınlık derecesine göre yani en yakın olandan başlamak suretiyle sıralanacaktır.

Sıralamada ilk bakılacak olan kadının öz kız kardeşler olduğu mezheplerin ittifakıyla kabul edilen bir konudur. Öz kız kardeş bulunmadığı veya benzer özellikleri taşımadığı takdirde, Hanefî mezhebine göre sırasıyla halalara ve amca kızlarına bakılır. Şayet baba tarafından böyle bir kimse bulunamaz ise bu durumda babanın kabilesine denk seviyede olan başka bir kabileye bakılır. Orada mehri tesbit edilecek kadına denk birisi varsa onun mehri esas alınır. (Serahsî, 1993: V,64; İbn Abidin, III,137; İbn Hümam, II,471)

Şafî mezhebinde de sıralama bu şekilde olmakla beraber biraz daha tafsilatlı anlatılmış ve anne-baba bir kardeşler baba bir kardeşten önce gelir diyerek aşağıya doğru bu sıralama devam ettirilmiştir. (Nevevî, 1958: III,232) Baba tarafından olan kadınlarda, aranan özelliklerin bulunmaması durumunda, anne tarafından en yakın olanlara bakılması gerektiği kabul edilir. Bu konuda Muğni'l Muhtac'ta yapılan açıklamaya göre, asabe olan kadınlardan böyle birisinin olmaması veya henüz evlenmemiş olması durumunda diğer yakınlarına bakılır. Bu durumda anne tarafına da, yakınlık sıralamasına göre bakılması gerekir. Çünkü anne tarafından bile olsa, akraba olanlar yabancılara göre daha evlidir. (Nevevî, 1958: III,232)

Hanbelî mezhebinde bu konuyla ilgili olarak verilen fetva ise şu şekildedir. Sıralamada yakınlık esas alınmalıdır. En yakın olanlar ise asabe olan kız kardeşleri, halaları, amca kızları şeklinde sıralanmıştır. Asabe olanlar arasında kendisine benzer biri bulunmadığı takdirde, diğer akraba kadınlar esas alınır. Annesi, teyzeleri veya teyze kızları olabilir. Yine böyle birisi yoksa kendi şehrindeki kadınlara bakılır. Burada da bulunmuyorsa şehrine yakın olan diğer şehirlere bakılır. Hanbelî mezhebinde ortaya konan bu görüşe, bakılması gereken her yere bakıldığı halde yine ona benzer birisinin bulunamaması durumunda ne yapılması gerektiği de ilave edilmiştir. Mehri tesbit edilecek kadının özelliklerinde birisi bulunamıyor ve emsal teşkil edecek olanlar daha az özellikte ise onların aldıkları mehrin üzerine yeterli bir miktar ilave edilecek, ondan daha fazla özelliğe sahipse, mehri yeteri kadar düşürülecektir. (İbn Kudame, 1367 H: VI,722-723)

c. Değerlendirmede Esas Alınacak Özellikler

Mehri misilin tesbiti için kimlere ve hangi sıralama ile bakılacağı konusunda ortaya çıkan görüşleri bu şekilde sıraladıktan sonra, bu değerlendirmede hangi özelliklere bakılacağı ve bu özelliklerin mezhepler arasındaki farklılıklarını zikretmek mümkün olacaktır. Kadınlarda bulunan bazı özellikler, birçok toplumda kabul gören bir değer olabilir. Güzel ve ahlaklı olan kadın, bu özellikleri taşımayanlardan daha değerli olacaktır. Nitekim Hz. Peygamber “kadınla dört özelliği nedeniyle evlenilir; malı, soyu, güzelliği ve dini. Sen dindar ve ahlaklı olanı seç, eli toprak olası” (Buhari, Nikah 15; Tirmizi, Nikah 4: III, 496; VI,123; Ebu Davud, Nikah:II,226) buyurmak suretiyle, temel özellikleri belirterek, bunlardan bazılarının değerine işaret etmişlerdir. İşte bu sebeptendir ki, toplumda fazilet olarak kabul gören özellikler, mehrin az veya çok olmasında etken olacaktır. Toplumların değişmesiyle değişen adet ve göreneklere göre de bu özelliklerin farklılık arzemesi tabiidir.

Mehri misil belirlenirken, varlığı veya yokluğu nedeniyle mehrin değişmesine sebep olan bütün özelliklere bakılması gerektiği mezheplerin ittifakıyla kabul edilen bir konudur. Fıkıh kitaplarının genelinde, mehri misil belirlenirken bakılması gereken özellikler sayıldıktan sonra şuna benzer ifadeler yer almaktadır; “...ve mehrin değerine tesir eden her şey.” Bu ibareden de anlaşılacağı gibi kesin olarak ortaya konan, itibar edilmesi daima mecbur tutulan veya hiç itibar edilmeyeceği kanaatine varılan bir özellik yoktur. Sayılan özelliklerdeki sıralamanın fazla bir önem taşımadığı da söylenebilir.

Bu konuda Hanefî mezhebine ait olan görüş, Hanefî kaynaklarında şu şekilde ifade edilmektedir. Babasının tarafından olan ve güzellik, yaş, mal ve bakirelik gibi konularda o kadına benzeyen kadınların mehri ölçü alınır. Çünkü bu vasıfların değişmesiyle mehrin miktarı da değişir. (Serahsî, 1993:V,64) Hidaye ve Fethu'l Kadir'de bunlardan farklı olarak akıl, din, edep, güzel ahlak, ilim gibi vasıflar da sayılmıştır. (İbn Hümmam, II,471)

Ayrıca Hanefî mezhebine göre mehirlere, mehri misil için mukayese edilecek kadınların aynı beldede ve aynı zamanda yaşamaları gerekli görülmüştür. Hatta bu durum baba tarafından yakını olanlar için de geçerlidir. Çünkü beldenin değişmesiyle adetler değişir.

Zamanın değişmesi ise mehrin miktarında etkilidir. Bu nedenle zaman ve belde eşitliği esas kabul edilmiştir. (Serahsî, 1993:., V,64; İbn Hümam, II,471)

Şafîî kitaplarından olan Muğni'l Muhtac'ta bu vasıflar yaş, iffet, akıl, zenginlik, bekarlık, dulluk, ilim ve şeref olarak sıralanmakta ve bu vasıfların değişmesiyle mehirlerin değişeceği kaydedilmektedir. (Hatip, 1958: III,232)

Hanbelî mezhebinde de bütün bu vasıflar sayılmakta ve bunlara ilave olarak nesebin sarahatı de zikredilmektedir. Yine belde konusunda da Hanefî mezhebiyle aynı görüş paylaşılmaktadır. (İbn Kudame, 1367 H: VI,723)

Sayılan bütün bu hususlar dikkate alınarak tesbit edilecek olan mehri misilin muaccel veya müeccel olması ya da hafif tutulması konusunda da o kabile ve yörenin adetleri geçerli olacaktır. (Behûfî, 1983: III,95. Nevevî, 1958:., III,233)

Ayrıca bazı fakihler bu konuda erkeğin durumunun da dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Bir kadının mehri, misli olarak tesbit edilirken kocasının şahsiyetinin de göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri olduğu ifade edilmiştir. Çünkü genç ve dindar bir erkekle yaşlı ve fasık olan bir erkek aynı durumda görülemez. Evlilikte erkeğin olduğu gibi kadının da o erkeği tercih etmesinde bazı sebepler vardır. Bu sebepler de mehri misil tesbitinde dikkate alınmalıdır. (İbn Abidin, III,138)

d. Mehri Misil Gerektiren Durumlar

Nikah akdinin gerçekleşmesi esnasında taraflar mehirden hiç bahsetmemiş olabilirler. Mehrin kabulünün veya reddinin hiç söz konusu edilmediği bir akitle yapılan evlilikler geçerli kabul edilmiş ve bu şekilde evlenen kadına **mufavvada** veya **mufavvida** ismi verilmiştir. (İbn Abidin, III,110; İbn Kudame, 1367 H: VI,712) Hanbelî mezhebinde buna **tefvîd el-bud'** denildiği daha önce ifade edilmişti. Bu şekilde gerçekleşen akdin neticesinde kadın için mehri misil gereklidir. (Serahsî, 1993:V,62) Böyle bir uygulamanın Hz. Peygamber ve sahabe döneminde gerçekleştiği daha önce ifade edilmiş ve konuyla ilgili rivayetlere yer verilmişti.

Tefvid el-Mehr olarak isimlendirilen ikinci bir uygulamada ise mehir tayin etme yetkisinin taraflardan birine veya kadının velisine veya üçüncü bir şahsa mesela hakime bırakılması söz konusudur. Bu durumdaki mufavvada kadına da aynen diğerinde olduğu gibi mehri misil gerekir. Fakat burada mehri misili gerektiren durum mehrin zikredilmemesi değil meçhullüğüdür. Bu şekilde aşırıya varan meçhullükler ise mehri misili gerekli kılar. (Serahsî, 1993: V.92; İbn Kudame, 1367 H:VI.712)

Bu konuda beyan edilmesi gereken önemli bir husus ise, mehrin her hangi bir kimsenin tayinine bırakılması ile mufavvada olan kadın için mehri misil belirlenmeden önce bazı uygulamalar vardır. Mesela mehri belirleme yetkisi kocaya verilmiş ve o da kadının mehri misline denk veya daha fazlasını söylemişse bu durumda hükmü geçerlidir ve mehri misil gerekmez. Çünkü kadının lehine bir hüküm verilmiştir. Şayet mehri mislinden az bir miktar belirlemişse bu kabul edilmez. Çünkü hüküm kadının aleyhinedir ve erkeğin böyle bir yetkisi yoktur. Ancak kadın razı olursa bu miktar geçerlidir.

Aynı hüküm, mehri belirleme yetkisinin kadına bırakıldığı durumlarda da geçerlidir. Mehri misil olarak belirlenen miktarın aynısına veya daha azına hükmederse geçerlidir. Fazlasına hükmederse kocanın rızası olmadan geçerli değildir.

Şayet tayin yetkisi üçüncü bir şahısta ise, hükmettiği miktara bakılır; mehri misil değerinde ise kabul edilir. Bu değer üstünde ise erkeğin rızası olmadan, bu değer altında ise kadının rızası olmadan kabul edilmez. İşte bu şekilde, yapılan belirlemelerin kabul edilmediği her durumda mehri misil ödenmesi gereklidir. (Serahsî, 1993: V,92)

Nikah akdi esnasında mehrin nefyi üzerine, yani hiç mehir olmayacağı şeklinde bir anlaşma yapılmışsa bu durumda da mehri misil gerekmektedir. (İbn Hümam, II,440)

Nikah akdi esnasında mehir belirlenmiş olmakla beraber, belirlenen şey mehir olması hukuken uygun görülen mallardan değil veya aşırı derecede belirsizlik varsa bu durumda da mehri misil gerekir. Dürru'l Muhtar'da bu konuyla ilgili olarak şu sözler yer almaktadır; “Mehir tesmiye edilmemişse veya şarap, domuz, binek hayvanı, elbise, ev gibi şeyler zikredilmiş ama cinsi belirtilmemişse aşırı derecede belirsizlik nedeniyle mehri misil

gerekir.” (İbn Abidin, III,109) Burada şarap veya domuzun tesmiye edilmesinden dolayı mehri misilin gerekmesi meçhullükten dolayı değil bunların müslümanlar için mal kabul edilmemesinden dolayıdır. (Serahsî, 1993: V,89) Buna benzer ifadeler Raddü'l Muhtar (İbn Abidin, III,137) ve Muğni'l Mühtac'da da kullanılmıştır. (Hatip, 1958: III,225)

Sahih olmayan yani fasid nikahlarda da şayet zifaf gerçekleşmiş ise tesmiye olsun ya da olmasın mehri misil gerekli görülmüştür. Burada farklı bir nokta ise, fasid nikahta mehri misil belirlenirken akdin yapıldığı tarih değil zifafın gerçekleştiği tarihin esas alınmasıdır. (İbn Abidin, III,137)

Şiğar nikahının neticesinde de mehri misil gerektiği ve bu belirleme ile nikahın sahii olacağı Hanefî mezhebi alimleri tarafından kabul edilmiş, (Kâsânî, 1986: II,279; İbn Abidin, III, 106) Malikî mezhebinde ise bu nikahın kesinlikle feshedilmesi gerektiği belirtilmiştir. (İbn Rüşd, 1983: II,47) Hanefîlerin bu görüşüne katılanların sayısı oldukça fazladır. (İbn Kudame, 1367 H: VI,641)

İbni Kudame bu fakihlerin isimlerini zikretmekle beraber konuyla ilgili nakilleri de sıralayarak şiğar nikahının hiç bir şekilde sahii olamayacağı görüşünü ispata ve delillendirmeye çalışmaktadır. Hanbelfî mezhebinin görüşü de bu şekilde beyan edilmiş oluyor. (İbn Kudame, 1367 H: VI,641-642)

Şafî mezhebinde ise konu biraz ayrıntılı olarak ele alınmış ve mehirle beraber koşulan şartlar incelenir gibi anlatılmıştır. Kısaca, şayet birisi veya her ikisi için bir mehir zikredilmişse akit geçerli fakat tesmiye geçersiz kabul edilerek mehri misil gerekeceği ifade edilmiştir. (Nevevî, XV,401; Ramli, 1357 H: VI,211)

2.8. Mehrin Edasını Gerektiren Sebepler

Nikah akdinin tabii bir neticesi olarak tezahür eden mehrin ödenmesi konusunda kocanın mükellef tutulabilmesi ve buna zorlanabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Nikah çeşitleri ve hukukî sonuçları bölümünde mehri gerektiren temel sebeplerden bahsedilmişti. Burada ise sahii nikah içinde ortaya çıkabilecek farklı durumlarda, mehrin hangi sebeplerle eda edileceği veya hangi sebeplerle kısmen yada

tamamen düşeceği incelenecektir. Çünkü mehrin tamamını değil, yarısının ödenmesini gerektiren sebepler de söz konusudur. Ayrıca bir sonraki konuda mehri düşüren sebepler de ele alınacaktır.

Sayılan bu hususlar hakkında ayrıntılı açıklamaya geçmeden önce, bir konunun bilinmesi faydalı olacaktır. Mehri muaccel olarak belirlenen miktar, ilgili bölümde belirtildiği gibi akdin tamamlanmasıyla birlikte, zifafın önce ödenmesi gerekir. Kadın bu mehri almadıkça kocasıyla beraber olmayı reddetme hakkına sahip olduğu da belirtilmişti. Müeccel olarak tayin edilen miktar ise, karşılıklı rıza ile tarafların belirlemiş oldukları vaktin gelmesi durumunda ödenir. Boşanma ve taraflardan birinin ölümü gibi durumlarda ise aciliyet kazanır. O halde mehri kesinleştiren, bir başka ifadeyle edasını gerektiren bu sebeplerin fonksiyonu ne olacaktır? Bu sorunun cevabı kısaca şöyle ifade edilebilir; muaccel olan miktar her ne kadar bu sebeplerden biri söz konusu olmadan ödenmiş olsa bile, bu sebeplerden biri gerçekleşmedikçe kadının tam olarak mehir üzerinde mülkiyet hakkı doğmaz. Çünkü mehrin tamamını veya yarısını iade etmesi gerekebilir. Bu nedenle burada anlatılacak olan mehrin edasını kesinleştiren sebeplerin, akitte öngörülen ödeme zamanıyla çok fazla bir bağlantısı olmayıp kadının mehir üzerindeki mülkiyet hakkını tam olarak doğuran sebeplerdir.

2.8.1. Tamamının Edasını Gerektiren Sebepler

İster müsemma olsun, isterse misil olsun mehrin tamamında kadının mülkiyet hakkını kazanabilmesi için bazı sebeplerin tahakkuk etmesi gerektiği ifade edilmişti. Bu sebepler, mezhepler arasındaki farklılıklara bakılmaksızın, zifaf, halvet-i sahiha, taraflardan birinin ölümü, marazı mevt diye ifade edilen ölüm hastalığı esnasında yapılan boşama, zifafsız olarak kadının koca evinde bir yıl süreyle kalması şeklinde sıralanabilir.

2.8.1.1. Zifaf

Eşlerin karşılıklı olarak birbirlerinden faydalanmalarının helal olması nikah akdinin bir neticesidir. Akit sonrası meydana gelen bu zifaf, bütün fakihlerin ittifakı ile mehrin kesinleşmesini sağlar. Hakiki duhul, cinsel ilişki, cinsi münasebet gibi farklı isimlerle ifade

edilen zifafın neticesinde artık mehrin yarısı veya tamamının düşmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Çünkü kadın kendine düşen görevi yerine getirmiştir. Erkeğin de mehrini ödeyerek vazifesini yerine getirmesi gereklidir. (İbn Hümam, I.438; İbn Abidin, III.102; Kâsânî, 1986: II.293; Behûfî, 1983: III.89; Nevevi, XV,501)

Zifafın neticesinde mehrin tamamının kadın tarafından hakedilmesi hususunda ihtilaf olmamakla beraber bu konu çerçevesinde mütalea edilen erkeğin kadına dokunması, öpmesi, normal olan şeklin dışında ondan faydalanması ve ona şehvetle bakması neticesinde mehrin ne olacağı tartışılmıştır. İmam Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki farklı görüş nakledilmiştir. Mezhepte tercih edilen görüş ise, dokunma ve öpmenin zifaf gibi kabul edilmesi ve mehrin tamamının kesinleşmesi için yeterli olduğudur. Hatta bu fiillerin halvet esnasında olması da aranmaz. Yani başkalarının yanında bile olsa mehrin tamamı kesinlik kazanacağı ifade edilmektedir.(Behûfî, 1983: III,90) Bu hükmün kaynağı ise bakara suresinin 237.ayetinde geçen “temessühünne” kelimesinin sadece zifafa değil, bakmak ve dokunmakla da alakalı olduğu görüşüdür. Hanbelî kaynaklarından olan Muğni'de ise her iki görüşe de ayrı ayrı yer verilmiş ve Ahmed b. Hanbel'in “Nikahtan sonra erkek çıplak bir şekilde yıkanmakta olan karısına bakarsa mehrini kesinleşir” şeklindeki ifadesi zikredilmiştir. Daha sonra bakmak ve dokunmak şeklinde zifaf olmaksızın meydana gelen faydalanmaların zifaf olmadığı, ayette geçen kelimenin ise açık bir şekilde zifafa delalet ettiği görüşü de belirtilmiştir. (İbn Kudame, 1367 H: VI,727-728)

Hakiki manada zifaf gerçekleşmediği halde, kadın erkeğin spermini taşıyorsa bu durum mehrin edasını kesinleştirmez. Normal olan şeklin dışında kadının rahmine erkeğin spermi konulmuş olsa, neseb sabit olmakla beraber mehrin tamamı kesinleşmez. Çünkü zifaf olduğu gibi tam anlamıyla bir faydalanma gerçekleşmemiştir. (Behûfî, 1983: III,90) Günümüzde tüp bebek uygulaması olarak bilinen yöntemde olduğu gibi, normal ilişki dışında, hangi şekilde olursa olsun, erkeğin spermi ile kadının yumurtalarının bir araya getirilerek döllenmesi ve kadının rahmine yerleştirilmesi, nesebi sabit kılabilir ama mehrini kesinleştiren bir sebep sayılmamak gerekir.

2.8.1.2. Taraflardan Birinin Ölümü

Taraflardan herhangi birinin normal bir şekilde ölmesinin neticesinde de mehrin kesinleşeceği fakihlerin ittifakı ile kabul edilmiştir. Normal ölüm öncesinde zifafın veya sahih halvetin olup olmaması durumu değiştirmemektedir. Çünkü nikah akdinin feshi söz konusu değildir. Ancak, taraflardan birinin ölümü ile zimmetin ortadan kalkması nedeniyle akit son bulmuştur. Akitle birlikte erkeğin zimmetinde borç olarak sabit olan mehrin, ölümle sakıt olması düşünülemez. Çünkü ölüm, borcu düşüren bir sebep değildir. Borç, mirasına intikal eder. Nikah, hayat boyu sürmek üzere yapılmış bir akittir. Hayatın sona ermesiyle akitte sona erer. Ancak, akdin gerekleri yerine getirilmelidir. (Serahsî, 1993: V,64. Kâsânî, 1986: II,293; İbn Hümmam, II,238. İbn Abidin, III,102. Behûfî, 1983: III,89; Nevevi, XV,501)

Taraflardan birini, üçüncü bir şahsın öldürmesi durumunda da hüküm bu şekildedir. Erkeğin intihar etmesi veya karısını öldürmesiyle de hüküm, yukarıdaki gibidir. Fakat kadının intihar etmesi veya kocasını öldürmesi durumlarında verilecek hüküm hakkında ihtilaf vardır:

Kadının intihar etmesi durumunda dört mezhebin imamları, mehrin düşmeyeceğini ifade etmektedirler. Hanefî müctehidlerinden olan İmam Züfer ise intihar eden kadının mehrinin düşeceği görüşündedir. Zira kadın kendisini öldürmekle, kocasının bazı haklarını iptal etmiş oluyor. (Kâsânî, 1986: II,294; Behûfî, 1983: III,89. Nevevi, XV,506)

Kadının kocasını öldürmesi durumunda ise Hanefî mezhebinde mehrin yine tahakkuk edeceği kabul edilirken diğer mezheplerde mehrin düşeceği görüşü benimsenmiştir. İmam Züfer de diğer mezheplerle aynı görüştedir. İslâm Hukuk kurallarına göre, varisi olduğu kimseyi öldüren katilin mirastan men edildiğine kıyasla, mehrin de düşmesi gerekir şeklindeki icthatları Hanefî mezhebinde kabul edilmemiştir. (Kâsânî, 1986: II,294)

Kocasını öldüren kadının mehriyle ilgili olarak Muhammed Ebu Zehra, üçüncü bir yol benimseyerek katil olan kadının, muaccel mehri önceden hakettiği için alacağı, müaccel mehri ise kendi fiiliyle mahrumiyete sebep olması nedeniyle alamayacağını belirterek şöyle demiştir: “Muaccel olan miktarın tahakkukunun gerektiği, çünkü akitle birlikte bu

miktar kadının hakkıdır, müeccel olan kısmının ise düşeceği, çünkü onu elde etmek için acele ettiği kanaatindeyim.” (Ebu Zehra, 1958: 236)

Tarafların her ikisinin de ölmesi durumunda tesmiye edilen miktarın tahakkuk edeceği hükmüne varılmış olmakla beraber, mehir tesmiye edilmemişse mehri misil tahakkuk etmez denilmiştir.(Serahsî, 1993: V,67) Bu konuya mehri düşüren sebepler içinde geniş olarak yer verilecektir.

2.8.1.3. Halvet-i Sahiha

Kişinin bir evde yalnız bulunması veya kişinin kendi başına kalması, halvet kelimesinin aslından anlaşılan manalardır. Buradan hareketle, bir erkekle bir kadının başbaşa kalmasına halvet adı özel olarak verilmiştir. (Fiyumi) Hukukî neticeler doğurması açısından halvet konusunda fakihlerin yaklaşımları farklıdır. Onların bu yaklaşımları neticesinde halvetin iki kısma ayrıldığını görmekteyiz. Sahih olan halvet ve sahii olmayan halvet.

Sahih olan halvetin mehri kesinleştirmesi hususu ve bu halvetin sahii olması için gerekli görülen şartlar mezheplere göre farklılık arz etmektedir. Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde sahii halvetin mehrin tamamını kesinleştireceği görüşü kabul edilmiş olmakla beraber, şartları hususunda iki mezhebin görüşleri farklıdır. Şafî ve Malikî mezheplerinde ise halvet mehrin tamamını kesinleştiren sebeplerden değildir. (Nemrî, 1987: 254; Bağdadî, II, 865)

Sahii olan halvetin, mehrin tamamını kesinleştirmesi konusundaki görüş ayrılığı, bakara suresi 237. ayette geçen "**temessûhünne**" kelimesinin tefsirindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Halveti, mehri kesinleştiren bir sebep olarak görmeyenler, bu kelimenin gerçek manada zifafa delalet ettiğini, zifaf öncesi yapılan boşamalarda ise nass gereği, tesmiye edilen mehrin yarısının kesinleşeceğini söylemektedirler. Ayrıca Nisa suresinin 21. ayetinde geçen "**efdâ**" kelimesi de zifaf manasıdır diyerek, zifaf gerçekleşmedikçe nikah akdinin neticesi olan faydalanmanın gerçekleşmemiş olacağı,

böylece de mehrin tamamının kesinleşmeyeceği kabul edilmiştir.(İbn Cizzi, 226; Nevevi, XV,502-504)

Sahih halvetin neticesinde mehrin tamamının tahakkuk edeceğini kabul edenlerin, diğerlerine verdikleri cevabı ve delillerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Nisa suresinin 21. ayetinde zikredilen "efdâ" kelimesi halvete delalet eder. Çünkü bu kelimenin aslı lügatta ıssız yer, boşluk gibi anlamlar ifade etmektedir. O halde burada kastedilen mana sahih olan halvet demektir.(Razi, VI,151) Ayrıca bakara suresi 237. ayette geçen "**temessûhünne**" kelimesinin kesin olarak zifafa delalet ettiği üzerine bir ittifak yoktur. Hz. Ömer ve Hz. Ali bu kelimeyi halvet olarak tevil ederken, Abdullah ibni Mes'ud zifaf olarak tevil etmiştir.(Cassas, II,110)

Bu konuda Hz. Peygamberden rivayet edilen hadisler de ayette geçen kelimelerin halvet manasına yorumlanmasına ve halvet neticesinde mehrin tamamının kesinleşeceğine delalet etmektedir. "Kim hanımının örtüsünü açar ve ona bakarsa zifaf olsun veya olmasın mehir gerekir" ve Zürare b. Ebi Evfa'dan nakledilen "Hulefa-i Raşidin, perdeler ve kapılar kapatıldığı zaman mehrin tamamının kadına verileceği, zifaf gerçekleşsin veya gerçekleşmesin iddet beklemesi gerektiği ve mirasçı olacağı şeklinde hükmetmişlerdir." (Kurtubi, V,102; Beyhaki, VII,255-256) şeklindeki rivayetler bunu göstermektedir.

Mehrin tahakkuku için sahih halveti yeterli görenlerin, bu halvetin sahih olabilmesi için gerekli gördükleri şartlar ve tariflere burada yer vermek uygun olacaktır. Halvet, baş başa kalmak anlamında olup sahih kaydıyla bundan fasit halvet çıkartılmış olmaktadır. **Sahih olan halvet ise, nikah akdinden sonra kadın ve erkeğin birbirlerinden tam yararlanmaya imkan bulabilecekleri bir ortamda, arada tabii, fiziki ve dini engellerin olmadığı bir zamanda, bir arada kalmalarıdır.**(Sâbûnî, 1989: I,278)

Bu tarifte zikredilen hissî engelden maksat; üçüncü bir şahsın bulunmasıdır. Bahis konusu olan üçüncü şahsın varlığı eşler arasında meydana gelebilecek beraberliği engeller. Çünkü insan fitratı buna müsaid değildir. Eşlerin yanında bulunan ve halvetin tahakkukunu engelleyen bu üçüncü şahsın kör olması, uyanık veya uyuyor olması, buluğa ermiş veya

akıllı çocuk olması, kadının yakını olması veya yabancı olması neticeyi değiştirmez. Fakat henüz akılı, yapılanları idrak edemeyen çocuk veya mecnun olan bir şahsın varlığı halveti ifsad için yeterli değildir.(Kâsânî, 1986: II, 292-293) Burada zikredilen hissi engelleri, tabii engel olarak kabul edenler de vardır.

Hakiki veya fiziki engel ise; tarafların her hangi birinde ilişkiye engel olacak bir hastalığın olmasıdır. Kadının organının et veya kemikle kapalı olması nedeniyle ilişkinin imkansız olması da bu engeller arasında kabul edilir. Ayrıca erkeğin veya kadının, ilişkide bulunamayacak kadar küçük yaşta olması da halveti bozan sebeplerdendir. (Kâsânî, 1986: II,293)

Dini veya şer'i engel ise; taraflardan birinin ramazan orucu tutuyor olması veya ihramlı olmasıdır. Kadının hayız veya nifas durumları da bu engellerdendir. Çünkü bu durumda eşler arasındaki mücamea haram kılınmıştır. (İbn Abidin, III,114-117)

Hanbeli mezhebinde halvetin şartları ise Hanefilerden biraz farklıdır. Kadının, erkeğin kendisine yaklaşmasını engellemesi durumunda halvet geçerli kabul edilmez. Bunun anlaşılması için de çeşitli yollar belirtilmiştir. Ayrıca Hanefi mezhebinde halvetin tahakkuku için engel kabul edilen hastalık gibi hakiki, oruç ve ihram gibi dini engellerin birçoğu Hanbeli mezhebinde engel olarak kabul edilmemiştir. Buna gerekçe olarak da; önemli olan kadının kendini teslim etme noktasında üzerine düşeni yapmış olmasıdır. şayet bu teslimiyet kadından sadır olan bir fiil ile bozulmuşsa -zifaktan menetmek gibi- mehir gerekmez. Ama kadın veya erkekteki bir hastalık halveti bozmaz. Çünkü kadın gerekli olanı yapmıştır ve erkek ondan başka bir şekilde faydalanmış olabilir. Ayrıca oruçlu, ihramlı, hayızlı veya nifaslı olmak da mücamea için engel değildir. Çünkü hukukta bunu yapanlar için verilecek cezalardan bahsedilmesi, fiilen bunun mümkün olduğunu gösterir.(Behûfi, 1983: III.89-90)

Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre, her mezhebin kendi şartlarının tahakkuku kaydıyla, sahih olan halvetin neticesi olarak kadın mehrin tamamını almaya hak kazanır. Daha önce de ifade edildiği gibi, sahih halvet zifaf gibi kabul edilmiştir. Yani hakiki manada zifaf

gerçekleşmeden boşanma olması durumunda kadın, tesmiye edilen miktarın tamamını, tesmiye yoksa mehri mislini halvet sebebiyle almayı hakeder.

Burada tekrar belirtilmesi gereken bir husus ise, sayılan bütün bu şartların sahih nikah akdi içinde geçerli olduğudur. Fasid olan nikahlarda böyle bir durum söz konusu değildir. (Kâsânî, 1986: II,293. İbn Kudame, 1367 H: VI,727) Ayrıca sahih halvet her zaman zifaf hükmünde değildir.²⁶

2.8.1.4. Zifafsız Olarak Bir Yıl Koca Evinde Kalması

Malikîlere göre bir ekek bir kadınla evlenir ve kadın ona gelin gider de onun yanında aralarında birleşme olmasa dahi bir yıl kalırsa mehir kesinleşir. Bu da kadının gücünün yetmesi, erkeğin buluğa ermiş olması ve her ikisinin de ilişkide bulunmamak üzere anlaşması şartıyladır. Erkekteki bir özürden dolayı da zifaf gerçekleşmemiş olabilir. Çünkü söz konusu olan bu kalma, beraber olma veya ilişkinin yerini tutar. (Nemrî, 1987: 254, 258; Zuhayli,1989: VII,292; Bilmen, 1968: II,127)

Şafilere göre bununla mehir kesinleşmez. Hanbelî ve Hanefilerde ise bu dönem içinde sahih halvet olmuşsa kesinleşir.

2.8.1.5. Ölüm Hastalığı Sırasında Yapılan Boşama

Hanbelîlere göre, zifaktan önce marazı mevt diye tabir edilen, ölümcül bir hastalığa yakalanan kocanın karısını boşaması durumunda mehir tam olarak kesinleşir. Bu şekilde mehrin kesinleşmesi için, erkeğin bu hastalık nedeniyle ölmesi ve kadının da bu süre içinde evlenmemiş olması gerekmektedir. Yine kadının, bu süre içinde İslâm dininden çıkmamış olması şart koşulmuştur. Çünkü kocası onu mirastan mahrum etmek için boşamış olabilir. Bu durumda kadına iddet beklemesi gerektiği gibi miras ve mehrin tamamı da tahakkuk eder.(Behûtî, 1983: III,89; Bağdadî, II,788)

---

²⁶ Sahih halvet ve zifaf arasındaki farklar için bkz. İ.Abidin,III,119. Muğnî, 1367 H: VI,725

Bu konuyla ilgili kısa bir özetleme yapmak gerekirse, mezheplere göre mehrin tamamının edasını gerektiren sebepler şu şekildedir;

Hanefî mezhebinde: Zifaf, sahih olan halvet, eşlerden birinin ölümü.

Malikîlerde: Zifaf, eşlerden birinin ölümü, kadının akitten sonra kocasının evinde bir yıl süreyle zifafsız olarak kalması.

Şafililerde: Zifaf, eşlerden birinin ölümü.

Hanbelîlerde: Zifaf, eşlerden birinin ölümü, ölümcül hastalık anında yapılan boşama, şehvetle bakmak veya öpmek.

2.8.2. Yarısının Edasını Gerektiren Sebepler

Nikah akdinin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıkan bazı sebepler neticesinde, mehrin tamamının kadına verilmesi gerekebileceği gibi, yarısının verilmesi de gerekebilir. Konunun bu bölümünde, mehrin yarısının verilmesini gerektiren, bir başka ifadeyle mehrin yarısını düşüren sebeplerden bahsedilecektir. Fıkıh kitaplarında tansifü'l mehr olarak isimlendirilen bu konudaki mezheplerin görüş farklılıklarına bir önceki konuda kısmen yer verilmiş oldu. Burada ise mezheplerin ittifak ettiği konulara öncelik verilerek ihtilafı olan konular da izah edilecektir.

2.8.2.1. Zifaf Öncesi Boşama

Nikah akdinden sonra ve zifaf ya da sahih halvet gerçekleşmeden önce meydana gelen boşanma hadisesinin neticesinde, kararlaştırılmış olan mehrin yarısı kadına verilmelidir. Bu izahın şu şekilde ifadesi konuyu daha anlaşılır yapacaktır; mehrin tamamının kesinleşmesini sağlayan sebeplerden her hangi biri gerçekleşmeden önce boşama olması durumunda mehrin yarısı kadının olur.(Serahsî, 1993: V,64) Tabiidir ki mehrin tamamının edasını gerektiren sebeplerdeki mezhepler arası farklılıklar, burada da belirleyici olacaktır.

“Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır.” (Bakara, IV,237) Ayetin manasından açıkça anlaşılacağı gibi temas öncesi vuku bulan boşanma neticesinde kadın tesmiye edilen mehrin yarısını alır. Bu ayetin devamında yer alan vazgeçmek, affetmek ve aradaki iyilik ve ihsanın unutulmaması ise tarflara yönelik bir tavsiyedir. Kadın kendi hakkı olan kısmı almaktan vazgeçebileceği gibi erkek de mehrin tamamını verebilir. Bunu hangi taraf yaparsa, takva ve sevaba yakın olan odur. Fakat kendi haklarından vazgeçmeleri tavsiyesi, onlar için bağlayıcı bir emir değildir. (Razi, VI,150-155; İbn Kesir, I,288; Cassas, I,436-438)

Nikah akdi esnasında mehir tesmiye edilmemiş ve daha sonra kararlaştırılmışsa bu durumda: Hanbelî mezhebine göre, kararlaştırılan miktarın yarısı, zifaf öncesi yapılan boşamayla kesinleşir. (İbn Kudame, 1367 H: VI,714)

Hanefiler tarafından bu görüş kabul edilmeyerek, kadına mehir değil mut'a verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. (Kâsânî, 1986: II,303) Bu konuyla ilgili izahat, mehrin tamamını düşüren sebepler kısmında verilmiştir.

2.8.2.2. Boşanma Dışındaki Ayrılmalar

Boşanma dışındaki ayrılmalarda mehrin ne olacağı hususunda mezheplerin ihtilaf ettiği görülmektedir. Bu gibi durumlarda mehrin yarısının edasının gerekeceğini kabul eden mezheplerin görüşlerine burada yer verilecektir. Mehrin düşeceğini ifade edenlerin görüşleri ise, ilgili bölümde sunulacaktır.

Şafîî ve Hanbelî mezheplerinde, boşama dışında meydana gelen ayrılmanın kimden kaynaklandığına bakılmak suretiyle hüküm verilmiştir. Şayet bu ayrılma kadından kaynaklanmıyor ve tamamen erkeğin iradesiyle meydana geliyorsa, hüküm boşanmada olduğu gibi, mehrin yarısının kadına verilmesi şeklindedir. Buradaki ayrılmalar boşamaya kıyas edilmiştir. Erkekten kaynaklanan ayrılmalar şu şekilde sıralanabilir; îlâ,²⁷ liân,²⁸

---

²⁷ Dört ay süreyle karısıyla hiç bir şekilde zifafı bulunmayacağına alenen yemin eden kimşenin, bu sürenin sonuna kadar sözünde durduğu takdirde karısı boşanmış olur.

erkeğin iktidarsızlığı, yine erkeğin İslâmı terketmesi veya karısının usul ya da furu'u ile hürmet-i musaharayı gerektirecek bir davranışta bulunması olabilir. (Nevevî, 1958: III.234)

Erkek, boşama fiilini, kadının herhangi bir davranışına bağlasa ve kadın da o fiili yapsa, boşanma gerçekleşir ve bu durumda da kadın tesmiye edilen mehrin yarısını alabilir. Mesela erkek, şu elbiseyi giyersen benden boşsun dese ve kadın da o elbiseyi giyinse boşama gerçekleşmiş olacaktır. Halvet veya zifaf olmamışsa bu durumda kadın tesmiye edilen mehir miktarının yarısını almaya hak kazanır. Çünkü ayrılmanın sebebi kocadan sadır olan boşamadır. Her ne kadar şartın tahakkukuna sebep olan kadın olsa bile, hüküm şarta değil sebebe bağlıdır. (Behûtî, 1983: III,88)

Zifaf ve sahih halvet öncesi gerçekleşen ayrılma, üçüncü bir şahsın fiilinden de kaynaklanmış olabilir. Mesala süt emzirme nedeniyle bir haramlığın ortaya çıkması gibi. Buna benzer durumlarda da kadın mehrin yarısını almaya hak kazanmış olur. (Behûtî, 1983: III,88)

2.9. Mehrin Düşmesi

Nikah akdinden sonra hasıl olan bazı durumlarda kadın mehrin tamamından mahrum olabilir. Daha önceki bölümlerde yer yer mehrin tamamını düşüren sebeplere değinilmişti. Hangi sebeplerden dolayı mehrin tamamının düşeceği, yani hiçbir miktarın kesinlik kazanmayacağı konusu yine mezhepler arasında farklılık arzeder bir durumdadır.

Hanefî ve Malikî mezhebine göre, zifaf ve sahih halvet öncesi boşama dışında kalan ayrılmaların tamamı mehrin düşmesi ile neticelenir. Şafiî ve Hanbelî mezhebinde ise sadece kadından kaynaklanan ayrılmalarda mehrin düşeceği kabul edilmiştir.

Ancak Hanefî mezhebinde konuyla ilgili tafsilata gidilmiş ve mehrin tamamını düşüren sebepler şu şekilde sıralanmıştır;

2⁸ Erkeğin karısını zina yapmakla suçlaması durumunda, kadın suçu kabul etmediği takdirde, erkeğin bunu isbatlaması istenir. İsbatlayamadığı halde iddiasında devam ederse belirli bir usül içinde, karşılıklı olarak yemin ederler ve evlilik feshedilir

Kadının İslâm'dan dönmesi veya kocası İslâmı kabul ettiği halde kadının reddetmesi bunlardan birincisidir. Mehri kesinleştiren sebeplerden herhangi biri gerçekleşmeden önce kadın İslâm dinininden çıkar ve ayrılma vaki olursa, mehrin tamamından mahrum edilir.

Kocanın denk olmayışından dolayı, kadının velisinin evliliği feshetmesi de bunun gibidir.

Yine zevcedeki bir ayıptan dolayı koca nikahı fesheder ve reddederse kadın mehir hakkını kaybeder. Kısaca ilişkiden önce evliliğin feshini doğuran bütün hallerde mehrin tamamı düşer; çünkü boşanmasız ayrılma, akti feshetmek demektir. İlişkiden önce akdi feshetmek de mehrin tamamının düşmesini gerektirir. (Kâsânî, 1986: II,336)

Kadın, zifaktan önce veya sonra mehrin karşılığında muhalea yapılmasını isteyebilir. Kadının teklifi üzerine erkek, mehrin karşılığında kadını boşamayı kabul ederse mehrin tamamı düşer. Şayet mehir kadına ödenmiş ise tekrar iade etmesi gerekir. Mehrin dışında başka bir mal karşılığında boşamayı kabul etmişse, kadının o malı vermesi gerekir ve mehir de düşer.

Bulûğ muhayyerliği esnasında kadının nikahı feshetmesi neticesinde de mehrin düşeceği kabul edilmiştir. Şöyle ki; Baba veya dedenin dışında, herhangi bir velisi tarafından nikahlanan küçük yaştaki kız, bulûğ çağına geldiği zaman muhayyerlik hakkına sahiptir. Bu durumda nikahın feshini tercih ederse mehrin tamamı düşer. Erkeğin bulûğ muhayyerliğinde feshi tercih etmesinde de hüküm aynıdır.

Azat edilen cariye, köle olan kocasından ayrılmayı tercih ederse, zifaf gerçekleşmediği takdirde yine mehrin tamamı düşer. Çünkü ayrılma kendi filinden kaynaklanmıştır.

Hurmet-i musahara nedeniyle ortaya çıkan ayrılmalarda yine mehrin tamamı düşecektir. Kadın, kocasının usul ya da furuundan biriyle, zifaf ve halvet öncesi hurmet-i musaharayı gerektiren bir fiilde bulunmuşsa, kocasından ayrılması gerekir ve mehrin tamamından mahrum edilir.(Kâsânî, 1986: II.336)

Hanbelî mezhebi tarafından kabul edilen görüşe kısmen yer verilmişti. Bu mezhebin konuyla ilgili görüşü, ayrıntılı olarak şu şekilde kaynaklarında yer almaktadır: Zifaf

öncesi, kadından kaynaklanan her türlü aylık neticesinde mehrin tamamı düşer. Kadından kaynaklanan aylık çeşitlerine misal olarak da şunlar sıralanmaktadır. Kendisinin müslümanlığı kabul ettiği halde kocasının kabul etmemesi veya kadının İslâmdan çıkması, süt emzirmesi nedeniyle bir haramlığın oluşması -kocasının henüz küçük olan başka bir eşini emzirmesi gibi-, erkekteki bir ayıptan dolayı nikahı feshetmesi gibi durumlardır. (Behûfî, 1983: III.88-89)

2.10. Mehrin Ziyadeleşmesi

Mal olarak kabul edilen birçok şeyin sabit kalmadığı, çoğalma veya azalmanın mümkün olduğu bir gerçektir. Mehrin konusu olan mallarda da bu tür artış ve azalmalar olabilir. Mesela mehir olarak belirlenen hayvanlar yavrulayarak çoğalmış olabileceği gibi ölümlerle azalmış da olabilir. Veya ağaçlar meyve vermiş, arazi mahsül vermiş olabilir. İşte bu kapsam içerisinde, tarafların karşılıklı olarak anlaşmak suretiyle belirledikleri mehirde, bir ziyadeleşmenin gerçekleşmesi durumunda meydana gelen bu fazlalık kimin olacaktır? Bu sorunun kapsamına giren artışlar, ya tarafların müşterek iradesi veya taraflardan birinin fiil ve iradesiyle ya da mehre konu olan malın tabii olarak artmasıyla özetlenebilir. Daha önce sorulan sorunun cevabı ise elbetteki “fazlalıklar kadının olacaktır” şeklinde olmalıdır. Evet, normal durumlarda yani mehrin tamamının edası kesinleşen ve kadına verilmesi gereken durumlarda, mehirde meydana gelen çoğalmalar da kadının olacaktır.

Burada konunun temelini teşkil eden soru, mehrin tamamının değil de yarısının kesinleştiği durumlar için sorulmuştur. Yani, yarısı ödenmesi gereken mehirde meydana gelen artışların hükmü nedir? Bu sorunun cevabı verilmeye çalışılırken, konuya birkaç farklı boyuttan bakıldığını görüyoruz. Mehrin tesmiye edilen miktarına yapılan fazlalıkların ne zaman gerçekleştiği, mehir olarak belirlenen malda meydana gelen artmanın mahiyeti, aslından ayrılabilir olması veya ayrılamaması gibi durumların, bu sorunun cevabını etkileyen yönleri vardır. Bu nedenle, bahis konusu olan meseleyle ilgili bir tek hükmün olmadığı, bilakis mehrin çeşidine, tahakkukuna ve teslim edilmesine de bağlı olarak farklı hükümlerin ortaya konduğu dikkate alınmalıdır.

Mehir olarak belirlenen maldaki ziyadeleşme ile ilgili konulara geçmeden önce belirtilmesinde fayda mülhaza edilen bir noktanın izahını yapmak uygun olacaktır.

Tarafaların anlaşarak tesmiye ettikleri mehrin miktarında, akitten sonra, erkek tarafından yapılan fazlalaştırmalar hususunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Bazı fakihler tarafından, akitten sonra, evlilik devam ederken yapılan bu fazlalıklar, mehrin aslından kaynaklanan bir fazlalık olmamakla beraber mehre ilhak edilmiştir. Böyle bir uygulamanın olabileceğine şu mealdeki ayet delalet etmektedir: “...*Mehrin belirlenmesinden sonra, karşılıklı olarak anlaşmanızda -mehrini azaltılması veya çoğaltılması hususunda- size bir günah yoktur...*” (Nisa, IV,24) Misal olarak, tarafların 50gr. altını mehir olarak belirledikleri bir akitten sonra erkek 30gr altın daha vermeyi teklif etse ve kadın da kabul etse bu artış mehrin aslından değil, kocanın tasarrufundan kaynaklanmış olmaktadır.

Akitten sonra yapılan bu gibi ziyadeliklerin tamamen mehrin aslı gibi olduğu görüşünün, Hanbelî mezhebi tarafından kabul edildiğini görüyoruz. (Kurtubi, V,135; İbn Kudame, 1367 H: VI,745)

Şafî mezhebinde ise bu artışın mehrin dışında bir durum olduğu ve bir nevi bağış olduğu belirtilerek mehirle alakası olmadığı ifade edilmektedir. (Zühayli, 1989:VII,285)

Hanefî mezhebinde ise, söz konusu olan bu fazlalık, halvet, zıfaf, ölüm gibi mehri kesinleştiren sebeplerden biriyle kesinlik kazanır ve mehirle beraber kadının olur. Ama mehrin tamamı kesinleşmeyip yarısı kesinleşmişse, bu durumda sadece mehrin aslı ikiye bölünür ve arttırdığı miktarın tamamı kocanın olur, şeklinde bir ayırma gidilmiştir. (Hindiyye, I,313)

Hanefî müctehidlerinden Ebu Yusuf bu konuda Hanbelî mezhebi ile aynı kanaati taşımaktadır. Şöyle ki: Bakara suresi 237.ayette mehir "**farida**" olarak ifade edilmiştir. Sonradan yapılan fazlalık da bu anlam ve kapsam içine girer. Yani sonradan kararlaştırılanla önceden tesmiye edilen arasında bir fark yoktur. Bu nedenle fazlalık tesmiye edilen miktara her durumda ilhak olunur diyerek, mehrin yarısını kesinleştiren

sebeplerden biri meydana geldiği zaman arttırılan miktar da ikiye bölünür demişlerdir. (Kâsânî, 1986: II,298; İbn Kudame, 1367 H: VI,745)

Akit sırasında mehir olarak belirlenen malın daha sonra değişikliğe uğraması muhtemeldir. Bu değişikliklerin çoğalma yönünde olması durumunda, fazlalaşan miktarın hükmünün ne olacağı konusuna yer verileceği daha önce ifade edilmişti. Mehir olarak belirlenen malda meydana gelen artışların durumu hakkında hüküm beyan edilirken, meseleye iki noktadan yaklaşmıştır. Bu yaklaşımda esas alınan nokta, mehrin edasını gerektiren sebeplerden birinin tahakkukundan önceki durumlardır. Bunlardan birincisi mehrin tesliminden önce meydana gelen artışlar, ikincisi de mehrin tesliminden sonra meydana gelen artışlardır. Aşağıda bu iki temel noktadan hareketle, çoğalmanın mahiyeti ve çeşidi de göz önünde bulundurularak konuyla ilgili hükümler belirtilmiştir.

2.10.1. Teslim Öncesi Meydana Gelen Ziyadelikler

Mehir olarak belirlenen malda, henüz kadına teslim edilmeden önce bir çoğalma olabilir. İlgili bölümde zikredilen, zifaf öncesi talak gibi mehrin yarısının edasını kesinleştiren sebeplerden biri gerçekleştiğinde, çoğalan miktarın nasıl paylaşılacağı, bu çoğalmanın mahiyetine bakılarak tesbit edilmiştir. Bu konuyla ilgili hükümler beyan edilirken Hanefi mezhebinin görüşleri, konuyla ilgili detaylı bilgi vermeleri nedeniyle tafsilatlı olarak zikredilecek ve diğer mezheplerin görüşlerine umumi olarak yer verilecektir.

Tesmiye edilen mal ne olursa olsun, ister nakit para, ister misli mal isterse kıyemî mal olsun bir artış olmadığı zaman, mehrin yarısının edasının kesinleşmesi sebebiyle paylaşma yarı yarıya olacaktır ve bu durumda hiç bir problem yoktur.(Kâsânî, 1986: II,298) Şayet mehir olarak tesmiye edilen mal tayin edilmiş bir arazi veya hayvan gibi bir mal ise ziyadeleşen miktarın mahiyetine bakılır. Şöyle ki;

Ziyadeleşen bu miktar asıldan kaynaklanıyor olabilir. Hayvanın yağlanıp etlenerek büyümesi veya güzelleşmesi, ağacın meyve vermesi gibi asla bitişik olabileceği gibi, yavru, yün, kıl, toplanmış meyve gibi aslından ayrı da olabilir. Bu durumda asıl olan kısımdan ayrı olması veya olmaması hükmü değiştirmemektedir. Yani fazlalıklar da asıl

kısım gibi ikiye bölünür. Çünkü söz konusu olan fazlalıklar aslın ürünüdür ve onunla aynı hükümdedir. (Serahsî, 1993: V,71; Kâsânî, 1986: III,299)

Hanbelî mezhebinin ortaya koymuş olduğu görüş ise bundan oldukça farklıdır. Asıldan kaynaklanan fazlalıklar kadına aittir. Çünkü akitle birlikte kadının mülkiyetine geçen mehirde meydana gelen azalma veya çoğalma, kadının mülkünde meydana gelmiştir ve kadına aittir. Bu konuda İbni Kudame şu şekilde bir ifade kullanmaktadır: "...Söylediğimiz gibi mehir mücerred akitle birlikte kadının mülkiyetine geçer. Fazlalaşırsa bu fazlalık onundur ve azalırsa bu zarar da onundur. Mehir olarak belirlenen mal koyun olsa ve bu koyunlar yavrulasa, yavrular asıldan kaynaklanan ve ondan ayrılabilen bir fazlalık olarak sadece kadına ait olur. Çünkü bunlar kadının mülkünün nemasıdır. Kocasına ise asıl olan anne koyunların, azalma veya asla bitişik bir artış olmadığı sürece yarısı verilir. Çünkü bu kadın için mehir olarak belirlenen miktarın yarısıdır. Allahü Teala buyurmuştur ki: *"Kendilerine mehir tayin etmiş olduğunuz kadınları, onlara dokunmadan boşarsanız, tayin edilen mehrin yarısı onlarındır.."*..Bunlar tesbit edildikten sonra yavruların -artışın- teslim öncesi veya sonrası olması önemli değildir..." (İbn Kudame, 1367 H: VI,746)

Şayet çoğalan miktar, mehir olarak belirlenen elbisenin boyanması, mehir olan araziye bina yapılması gibi asıldan kaynaklanmıyor ve asıldan ayrılması da mümkün değilse bu durumda asıl olan kısmın da paylaşılması mümkün olmayacaktır. Mehrin henüz teslim edilmemiş olması nedeniyle bu fazlalıklar, fazlalığa kendi fiili ile sebep olan kocaya ait olacaktır. Kadına ise asıl olan miktarın kıymeti belirlenerek yarısı verilir. Çünkü söz konusu olan bu fazlalıklar mehirden kaynaklanmadığı için hiçbir surette mehirden değildir. Fazlalık olarak yapılan kısım bölünmedikçe aslın bölünmesi de imkansızdır. Bu nedenle erkek, asıl olan kısmın bedelinin yarısını kadına öder. (Kâsânî, 1986: II,299)

Ziyadeleşen miktar kira bedeli, hisse senedi gelirleri gibi beşeri iradenin katkısıyla elde ediliyor ve kendiliğinden doğmuyor ise ve ondan ayrılması da mümkünse bu durumda Ebu Hanife'ye göre fazlalığın tamamı kadının olur. Asıl olan miktar da ikiye bölünerek aralarında paylaşılır. Çünkü akit bitmiş olsa bile mülkiyet sebebi hâlâ devam etmektedir. Bu uygulama ise, alış-veriş akdinde kabul edilen, akitten sonra, satılan şey asıldan

doğmayan bir artışla ziyadeleşirse, akdin feshedilmesi durumunda ziyadeleşen miktar müşterinin olur hükmünün bir benzeri olarak kabul edilmiştir. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise, alış-veriş akdine yapılan bu kıyaslamayı kabul etmeyerek, fazlalıkların asilla beraber işlem göreceğine ve asıl gibi ikiye bölüneceğine hüküm vermişlerdir. Çünkü asılda meydana gelen mülkiyet hakkının sona ermesiyle fazlalıkta meydana gelen mülkiyet hakkı da sona erer demişlerdir. Bu hükme ise, asıldan doğan ve asıldan ayrılabilen -hayvanın yavruları gibi- fazlalıklara kıyas yapmak suretiyle varmışlardır. (Serahsî, 1993: V,71)

2.10.2. Teslim Sonrası Meydana Gelen Ziyadelikler

Mehir olarak belirlenen malın kadına teslim edilmesinden sonra, mehrin yarısının edasını gerektiren sebeplerden biri gerçekleştiği takdirde paylaşma nasıl olacaktır? Ayrıca bu malda bir çoğalma olması durumunda çoğalan miktarın hükmü ne olacaktır?

Hanefî mezhebine göre mehir olarak belirlenen mal nakit veya misli mallardan ise, kadına tesliminden sonra yarısını kesinleştiren bir sebep ortaya çıkması durumunda diğer yarısı erkeğe iade edilir. Fakat kadının mehir olarak aldığı şeyin bizzat aynısını iade etmesi gerekmez. Çünkü akitle birlikte farz olanın bizzat ödenen o mal olmadığı gibi fesihle de iade edilmesi gereken bizzat o mal olmaz. Mesela kadının mehri yüz milyon lira olsa ve kadın bu miktarı teslim alsa, mehrin yarısını kesinleştiren bir sebep ortaya çıkması durumunda elli milyon lira iade etmesi gerekecektir. Fakat iade edilen bu elli milyon bizzat kocadan alınan para olmayabilir. Çünkü paralar, racih kavle göre tayin etmekle teayyün etmez. (Özcan, 92) Yine aynı şekilde, mehir olarak verilen mal dört ton çeşidi ve vasfi belli bir buğday olsa, gerektiği zaman iade edilecek olan iki ton aynı çeşit ve vasıfta bir buğdaydır. Yani kocasından aldığı buğdayın bizzat aynı olması gerekmez. Misli mallarda borçlanma bu şekildedir. (Kasani, 1986: II,299) Çünkü bedel olarak belirlenen ve borç olarak zimmette sabit olabilen misli mallar tayin etmekle tayin olunmaz. (Özcan, 90-91)

İmam Züfer ise şayet kadının elinde duruyorsa alınan malın olduğu gibi yarısının ödenmesini gerekli görmüştür. (Kasani, 1986: II,299)

Mehir olarak kadına teslim edilen mal kıyemî mallardan ise bu durumda çoğalmanın olup olmadığına bakılır. Şayet bir çoğalma veya azalma yoksa Ebu Hanife ve İmam Muhammede göre sadece ayrılmakla, mehir olarak alınan bu kıyemi malın bizatihi yarısı üzerinde kocanın mülkiyet hakkı doğmaz. Bu malın yarısının teslimi için hakimin bu doğrultuda bir hüküm vermesine veya kadınla erkeğin karşılıklı anlaşmasına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde kadın, malın yarısının kıymetini verebilir. Çünkü her ne kadar nikah akdi son bulmuş olsa da kadının teslim aldığı mal üzerindeki mülkiyet hakkı devam etmektedir. Nikahın bozulması, hasil olan bir mülkiyeti düşüren sebeplerden değildir. O halde mevcut olan mülkiyetin düşmesi hakim kararına veya kadının kendi rızasına bağlıdır. (Serahsî, 1993: V,72-73. Kasanî, 1986: II,298-300)

Ebu Yusuf ise akdin sona ermesiyle birlikte, kadının mehir üzerindeki mülkiyeti yarıya düşer. Bu nedenle yarısını teslim etmek zorundadır ve bu teslim için hakim kararına gerek yoktur görüşündedir. Çünkü erkek, mehrin yarısını haketmiştir. Mehri müsemmanın yarısının koca tarafından hakedilmesinin sebebi ise, zifaf öncesi talakın vaki olmasıdır. Bu hüküm, müşterinin malı teslim almasından önce feshedilen alış-veriş akdindeki satıcının hukukunun geri dönmesine kıyas edilmiştir. (Kasanî, 1986: II,299)

Kadın tarafından teslim alınan mehrin kıyemî mallardan olması ve bu malda bir çoğalmanın gerçekleşmesi durumunda, hükme tesir edecek olan şey çoğalmanın mahiyetidir. Gerekli sebeplerin tahakkuku neticesi ikiye bölünecek olan mehirdeki çoğalma şekillerine göre, Hanefi mezhebinde verilen hükümler de şu şekildedir;

Şayet çoğalan miktar asıldan doğmuyorsa ve ondan ayrılabilirse bu miktar tamamen kadının olacaktır. Asıl olan kısım ise ikisi arasında eşit olarak paylaşılacaktır. (Kasanî, 1986: II,300) Gayr-i menkullerin kirası veya hisse senedi gelirleri bunun gibidir.

Çoğalan kısım asıldan doğmadığı halde asıldan ayrılması imkansız ise bu durumda asıl ikiye bölünmesi de imkansız olacağı için tamamı kadının olur. Kadın ise kocasına asıl malın bedelinin yarısını öder. (Kasanî, 1986: II,300) Buna misal olarak da mehir olan arsa üzerine bina yaptırılması veya mehir olan kumaşın boyatılması verilebilir.

Asıldan doğduğu halde asıldan ayrı olan çoğalmaların da bölünmeye engel teşkil edeceği nedeniyle aslın ve fazlalaşan kısmın tamamı kadının olur. Kadın ise asıl malın kıymetinin yarısını ödemelidir. Çünkü akit sırasında ve teslim sırasında bu fazlalık mevcut değildir. O halde mehirden değildir. Fesih ise mehir olan malın hükmüyle alakalıdır. Bu nedenle paylaşılması gerekmez ve kadın mehir olan asıl malın kıymetinin yarısını öder. İmam Züfer bu tür çoğalmaların bölünmeye engel teşkil etmeyeceğini kabul ederek fazlalıklar asılla beraber ikiye bölünür demiştir. Görüşüne delil olarak da, fazlalığın asıldan kaynaklandığını ve teslim öncesi olduğu gibi asılla aynı hükümde olduğunu söylemiştir. (Kasanî, 1986: II,300)

Mehir olan kıymetî malda meydana gelen çoğalma, bizatihi asılda meydana geliyor ve yine asıldan ayrılamıyorsa, aslın ikiye bölünmesi imkansız olması nedeniyle tamamı kadının olur. Kadın ise kocasına aslın kıymetinin yarısını öder. İmam Muhammed bu tür çoğalmalarda asılla beraber fazlalaşan kısmın da ikiye bölüneceği kanaatindedir. (Serahsî, 1993: V,72-73. Kasanî, 1986: II,299) Bu konuya hayvanın semizleşmesi veya hayvanın eğitilmesi misal olarak verilebilir.

Görülüyor ki mehrin kadına teslim edilmesinden sonraki durumlarda meydana gelen çoğalmanın mahiyeti ne olursa olsun tamamı kadına ait olmaktadır. Şayet taraflar ziyadeliğin aralarında taksim edileceği hususunda anlaşmışlarsa anlaşma gereğince hareket edilir. (Bilmen, 1968: II,131)

Şafî mezhebinde ise, evlenmenin kimin fiiliyle sona erdiğine bakılarak hüküm verilmiştir. Şayet evlilik, kadının fiili neticesinde sona ermişse mehir, asıl ve ziyadeleriyle birlikte tamamı kocaya ait olur. Aksine kadının değil de erkeğin fiiliyle sona ermişse tamamı ikiye bölünür. Ancak ziyadeler, eşlerin ayrılmasından önce meydana gelen ve tabii mahiyette olan semerelerse tamamı kadına ait olur. (Nevevî, 1958: III, 235-237)

Hanbelî mezhebinde de Hanefî mezhebinin görüşlerine yakın hükümler verilmiştir. Şöyle ki; Asıldan doğan ve asıldan ayrılabilen fazlalıkların tamamı kadının hakkıdır. Erkek ise asıl malın yarısını alır. Çünkü akitle birlikte mehir, kadının mülkiyetine geçmiştir ve onda meydana gelen azalma veya çoğalma kadına aittir. (İbn Kudame, 1367 H:VI,746)

Asıldan kaynaklanmadığı halde asla bitişik olan ziyadelikler hususunda da Hanefi mezhebiyle aynı görüş paylaşılarak, tamamı kadının olur ve erkeğe asıl malın kıymetinin yarısı ödenir denilmiştir. Ancak mehir olarak verilen mal arsa ise ve kadın bu arsa üzerine bina yaptırmışsa, erkek binanın bedelini ödediği takdirde kadın satmaya mecbur edilir şeklinde bir hüküm vermişlerdir. Bu hükümlerine mesnet olarak da şufa hakkına yapılan kıyası göstermişlerdir. (İbn Kudame, 1367 H: VI,748)

2.11. Mehirde Hasar Ve Kusur

Mehir olarak belirlenen malda meydana gelebilecek hasar ve kusurun kim tarafından tazmin edileceği konusunda verilecek hükmün nasıl tesbit edileceği, meydana gelen bu hasar veya kusurun ne zaman olduğuna ve neden kaynaklandığına bağlanmıştır. Aslında mülkiyetin sabit olmasından sonra mal üzerinde cereyan eden olayların, o malın mehir olmasıyla doğrudan bir alakası yoktur. Şöyle ki; şayet mehir teslim edilmişse artık kadının mülkiyetine intikal etmiş ve bundan sonra bu malla ilgili hükümler mülkiyet haklarıyla ilgili bölümün konusu olmuş olacaktır. Kadına teslim edilmemişse bu durumda ya erkeğin zimmetinde borç ya da onun nezdinde emanet niteliğine sahip olacaktır ki, bu da mehir olmasıyla alakalı bir durum değildir. Bu tesbitten sonra, mehir olarak belirlenen malda meydana gelen hasar, kusur ve bu arada helakın tazminine kısaca yer verebiliriz.

Fıkıh kitaplarında mehrin helakı meselesi kısmen müstakil olarak ele alınmış olmakla beraber, hasar ve kusur -ayıp- meseleleri biraz iç içe girmiş durumdadır. Neredeyse hasar ve kusur olayları aynı kapsama dahil edilmiş ve birbirine karıştırılmıştır.(Cin, 1988: 249)

Tesmiye edilen mehir, erkek tarafından kadına teslim edildikten sonra, onda meydana gelecek helak ve hasar sebebi ne olursa olsun, kocadan kaynaklanmıyorsa koca sorumlu tutulamaz. Ancak helak veya hasarın meydana gelmesine sebep olan koca ise tazmin etmek durumundadır. Ne var ki, bu tazmin yükümlülüğünün sebebi, o kadının kocası olması değil, mala zarar veren şahıs olmasıdır. (Serahsî, 1993: V,75-76)

Mehrin kadına tesliminden önce, yani henüz kocanın elinde iken meydana gelen hasarlarda ise koca sorumlu olacaktır. Ancak, erkek teslim ettiği halde kadın teslim

almamışsa mal emanet kapsamına girer ki bu durumda hüküm değişir ve emanet hükümleri geçerlidir. Şayet hasarı meydana getiren şahıs kadının bizzat kendisi ise, koca hasarı tazmin etmez.(Serahsî, 1993: V,75) Bu gibi durumlarda kocanın hasarı tazmin etmemesinin sebebi şu şekilde izah edilebilir: Hasarı meydana getiren şahıs tazminle yükümlüdür. Mehir olarak belirlenen malda meydana gelen hasar veya helak kadının fiiliyle olduğu için, kadın tazmin edecektir. Tazmin sonrasında da erkek aldığı bedeli kadına mehir olarak tekrar verecektir. Dolayısıyla kadından tazminat olarak alınan mal, mehir olarak tekrar ona verilecektir. Böylece gereksiz bir el değiştirme cereyan etmiş olacak ki, doğrudan erkek üzerindeki mehir borcunun düşmesi daha kolaydır.(Serahsî, 1993: V,75)

Teslim öncesi mehrin helakına ve hasarına sebep olan üçüncü bir şahıs ise bu durumda kadın, kocasından veya olayın faili olan üçüncü şahıstan tazminat isteyebilir. Üçüncü şahıstan istemesi durumunda kocasının tazmin yükümlülüğü düşmüş olacaktır.

Mehir olan malda üçüncü bir şahıs mülkiyet hakkı iddia eder ve bunu isbatlarsa, kadın kocasından bu malın tazminini isteyebilir. Şayet bu durum mehrin bir kısmında tahakkuk etmişse malın mahiyetine göre hüküm değişir; mal misli mallardan ise kadın kalan kısmını alır. Diğer kısmı ise koca tarafından kendisine ödenir. Mehir olan mal kıyemi mallardan ise kadın iki tercih arasında muhayyerdir. Birincisi, Kocasından, mülkiyetinden çıkan kısmın kıymetini alır ve mülkiyetini isbatlayan üçüncü şahsa ortak olur. Böylece tamamını almış olacaktır. İkincisi ise, mehrin tamamının kıymetini kocasından alır. Bu durumda mehir olan malın kalan kısmındaki ortaklık hakkı kocanıdır.(Kadri Paşa: Mad. 103; Serahsî, 1993: V,70,74-75)

Buraya kadar anlatılanlar gösteriyor ki, mehirde meydana gelen hasar ve helak durumlarında tarafların haksızlığa uğramadan zararın giderilmesi esas alınmıştır. Mehirde ayıp veya kusur olarak ifade edilen değişiklikler için de yukarıda zikredilen hükümler geçerlidir. Bu ayıp, kusur ve helakın tabii afetlerden kaynaklanmasıyla mehir olan malın bizzat kendinden kaynaklanması arasında fark görülmemiş ve bu durumda da hükmün aynı olacağı ifade edilmiştir. Şu kadarı var ki, çok önemsiz sayılan kusurlardan dolayı

mehir reddedilemez. Mehir, misli mallardan ise önemsiz kusurdan dolayı da kadın mehri reddedebilir. (Serahsî, 1993: V,74)

Şafî mezhebinde konuya farklı bir yaklaşım sergilenmiştir. Tesmiye edilen mehir kıyemi mallardan ise ve kocanın elinde, teslim öncesi helak olmuşsa iki durum söz konusudur. Birincisi erkek teslim ettiği halde kadın teslim almamış olabilir. Bu durum satılan malın satıcı elinde bulunması gibidir. İkincisi ise kadına kocanın bizatihi teslim etmemesidir ki bu durumda tazmin gereklidir. Şayet tesmiye edilen mehir misli mallardan ise ve aynı şekilde teslim öncesi helak olmuşsa tesmiye iptal edilir ve kadın için mehri misil gerekir şeklinde bir hüküm konmuştur. Fakat Hanefilerin görüşüne benzer rivayetler de zikredilmektedir. (Nevevî, 1958: III,221-222)

Hanbelî mezhebinde ise akitle birlikte, mehir olan malın kadının mülkiyetine geçtiği, teslim öncesi ve teslim sonrası diye bir ayırımın olmadığı ifade edilmişti. Bu nedenle mehir artık mülkiyetin bir konusudur ve müstakil hükümleri yoktur. (İbn Kudame, 1367 H: VI,746)

2.12.Şarta Bağlı Mehir

Evlenme akdi esnasında genel olarak, akdin neticelerini engelleyen veya geciktiren şartların kabul edilmemiş olmasına rağmen, tarafların karşılıklı olarak üzerinde ittifak ettikleri mehir konusunda bazı şartların konulabileceği kabul edilmiştir. Ancak bu şart nikah akdinin neticelerinden birini ortadan kaldırmaya yönelik olmamalıdır. Tarafların anlaşmalarına bağlı olarak mehirle beraber üzerinde ittifak edilen bazı konuların, mehirin değerini değiştirebileceği ifade edilmektedir. Bu şart taraflardan birinin menfaati doğrultusunda olabileceği gibi, her ikisinin de menfaatlerinin konu edildiği iki farklı olaya bağlı iki farklı mehir de olabilir. Ayrıca kadının babası gibi üçüncü şahıslar için bir menfaat de belirlenmiş olabilir. Buna benzer durumlarda neye göre hüküm verileceği, bu başlık altında toplanacaktır.

Hanefî mezhebinde mehirin miktarını belirleme hususunda konulan şartlarla ilgili hüküm verilirken genel olarak mehri misil esas alınmıştır. Tarafların kendi aralarında

kararlaştırdıkları miktar, kadının mehri mislinden az ise ve bu miktarı kabul etmesi, bir menfaat sağlanması şartından kaynaklanıyorsa, bu menfaat temin edildiği takdirde sadece tesmiye edilen miktarı alabilir. Konunun daha anlaşılır olabilmesi için şu şekilde bir misal verilmesi mümkündür: Mehri misli yüz milyon olan bir kadın, kendisini bulunduğu şehirden dışarı çıkarmaması, başka bir kadınla ikinci evliliği yapmaması gibi bir şartla elli milyon mehre razı olsa, bu şartlar yerine geldiği takdirde sadece tesmiye edilen elli milyonu alabilir. Çünkü buna kendisi razı olmuştur. Ancak vadedilen şart yerine getirilmediği takdirde tesmiye iptal olunur ve kadın mehri mislini talep etme hakkına sahip olur. Çünkü bu durumda kadının rızası ortadan kalkmış ve mehir tesmiye edilmemiş olarak kabul edilmiştir. şayet tesmiye edilen miktar mehri mislinden daha fazla veya onun kadar ise şartlar yerine gelmese bile ancak tesmiye edilen miktarı alabilir. (İbn Hümam, III,231-232)

Aynı hüküm, erkek menfaatine olacak bir şeyin sağlanması şartı koşulan durumlar için de geçerlidir. Bu durumda ise kadına verilmesi kararlaştırılan mehrin, mehri mislinden yüksek olması söz konusudur. Erkek, fazla olarak vermeyi kabul ettiği bu miktar için, belirleyeceği her hangi bir özelliğin kadında bulunmasını şart koşmuş olabilir. şayet bulunması şart koşulan özellik kadında mevcutsa, erkek tesmiye edilen miktarın tamamını ödemekle yükümlüdür. Bu özelliğin kadında bulunmaması durumunda ise sadece mehri mislini öder. Çünkü fazla olarak belirlenen miktar üzerinde erkeğin rızası tahakkuk etmemiştir. (Bilmen, 1968: II,141)

şaffî mezhebinde ise konuya genel bir yaklaşım getirilerek, nikahın asıl maksatlarını ortadan kaldıran şartlar akdi bozar denilmiştir. Nikahın asıl maksadını ortadan kaldırmayan, mehirle ilgili şartların da mehri müsemmayı ortadan kaldıracağı ve mehri misil gerekeceği hükmü kabul edilmiştir. Ayrıca nikahta muhayyerlik hakkının şart koşulması akdi bozar, mehirde muhayyerlik hakkının şart koşulması ise tesmiyeyi ortadan kaldırır ve mehri misil gerekir denilmiştir. (Nevevî, 1958: III,226-227)

Hanbelî mezhebinde ise, mehirle ilgili koşulan şartlar geçerli kabul edilmiş olmakla beraber, şartların tahakkuk etmemesi durumunda, nikah akdinin feshi konusunda ilgili taraf lehine muhayyerlik hakkının doğacağı kabul edilmiştir. şayet ilgili taraf fesih hakkını

kullanmazsa, tesmiye edilen mehir miktarında azaltma veya artırma olmaksızın kadına ödenir. İlgili taraf fesih hakkını kullanırsa mehir ortadan kalkar.(Behûfî, 1983: II,57; İbn Kudame, 1367 H: VI,550)

İki ayrı şarta bağlı olarak iki farklı mehir tesmiye edilmiş olabilir. Mesela kadın, kendi şehriden çıkarmaması şartıyla 100gr., şehriden çıkarırsa 200gr. altının mehir olması şartıyla evlense, şartlardan hangisi tahakkuk ederse o şarta bağlı mehir miktarı kadının hakkı olacaktır. (İbn Abidin, III,123-125, İbn Kudame, 1367 H: VI,742-743) İmam Muhammet ve Ebu Yusufun kabul ettikleri bu görüş Ebu Hanifenin görüşünden biraz farklıdır. Ebu Hanife, şehirden ayrılmaması gibi kadının menfaatine olan durumlarda, kocanın şarta riayet etmesi ile kadının tesmiye edilen miktarı alacağı, şartın bozulması durumunda ise mehri misil gerekeceğini ifade etmiştir. (İbn Abidin, III,123-125)

Taraflardan biri adına doğrudan bir menfaat sağlamamakla beraber, bir üçüncü şahsın menfaatine yönelik şartların kabulü konusunda ortaya konulan görüşler ise şu şekilde sıralanabilir. Burada menfaati konu edilen üçüncü şahsın, kadının babası olması veya bir başkası olması verilen hükmü etkileyen bir sebep olarak görülmüştür.

Haneffî mezhebinde genel olarak akrabalardan herhangi birisi için bir menfaatin şart koşulması geçerli kabul edilirken, yabancılar adına konulan menfaat şartlarına itibar edilmemiştir. Bu şartlara bir misal olarak, kadının kardeşine belirli bir mal ödenmesi düşünülebilir. Tesmiye edilen mehrin, kadının mehri mislinden az olması durumunda, koca, istenilen şartı yerine getirirse, kadın tesmiye edilen miktarı alacaktır. Şart yerine gelmediği takdirde mehri misil alabilecektir. (İbn Abidin, III,124-125)

Hanbelî mezhebinde ise sadece kadının babası adına bir menfaat sağlayacak şartlar geçerli kabul edilmiştir. “Kadının babasının, mehrin bir kısmının kendisine verilmesini şart koşması caizdir” şeklinde yer alan bir ifadenin kullanıldığı görülmektedir. (İbn Kudame, 1367 H: VI,742)

Şafî mezhebinde ise, daha önce de ifade edildiği gibi, mehirle ilgili her hangi bir şartın mevcudiyeti durumunda tesmiyenin geçersiz olacağı ve mehri misil gerekeceği kabul edilmiştir. (Nevevî, 1958: III,226-227)

2.13. Mehrin Kefaletle Temini

Toplumların herbirinde mehir miktarlarının farklılık arzettiği bir gerçektir. Bazı toplumlarda mehir miktarı az bir mal olarak belirlenirken, diğer toplumlarda bu miktar oldukça fazla olarak belirlenebilmektedir. Mehrin miktarının fazla tutulduğu toplumlarda ise, ödemelerin peşin yapılması, büyük bir külfet doğurduğu nedeniyle, çok az rastlanan bir uygulamadır. Yani genellikle fazla olan miktar, müecceldir. Kadın, müeccel olması nedeniyle, ödenmeyen kısım için kocanın iyi niyetine güvenmenin dışında ne yapabilir? Bu durumda İslamın kadına verdiği hak kadının mehrin kefaletle temin edilmesini istemesidir. (Bilmen, 1968: II,138)

Kefil, başkasına aid olan bir borcun ödenmesini, alacaklıya taahhüt eden kimsedir. Kefil olacak kimse, kadın veya erkeğin babası, büyük babası veya üçüncü bir şahıs olabilir. (Kudurî, III, 22) Üçüncü şahsın kefil olması halinde, borçlar hukukunda yer alan kefalet dair hükümler uygulanır. Böyle bir kimse kocanın haberi olmaksızın kendiliğinden harekete geçmiş ve mehri kadına ödemiş olsa, koca lehine bir bağışlamada bulunmuş farzedilir ve ödediği meblağ için asıl borçlu durumundaki kocaya müracaat edemez. (Zuhaylî, 1989: VII, 280)

Kefil olan kimse, taraflardan birinin babası, dedesi veya her ikisinin de müşterek vasisi olan bir kimse ise kefalet hakkında uygulanacak hükümler ayrıdır. Çünkü hükmü etkileyecek olan bazı konulara bakılması gerekir. Mesela kefil olanın kefil olduğu zamanki sıhhi durumu, eşlerden birinin kendi mirasçısı olup olmaması gibi durumlar vardır. Kefil, kadının velisi ve bu kefaleti kabul ettiği anda sağlık durumu iyi idiyse, üçüncü şahıs kefil hakkında geçerli olan hükümler buna da geçerli kabul edilecektir. Kocanın velisi kefil olmuş ise kefaletin muteber olması için, bizzat kadının kabulü gerekmektedir.

Kefil olduğu sırada hasta olan ve daha sonra aynı hastalık neticesinde ölen velinin kefaleti, eşlerden biri onun mirasçılarında ise muteber sayılmaz. Hiç biri mirasçısı değılse, kefalet terekenin üçte biri nisbetinde geçerli olacaktır. Bu hükmün gayesi diğer mirasçılara zarar vermemektir. Kefalet bazan henüz tesbit edilmemiş bir mehir için de akdedilmiş olabilir. Bu, tefviz nikahının bir neticesi olarak ortaya çıkar. Bu durumda da bilinmeyen bir borç için olmasına rağmen kefalet geçerlidir. Kasden çok fazla mehir tesbit edilmesi halinde, normal olarak kefilin önceden tahmin edebileceğı mutedil bir rakam kefilin borcu olarak kabul edilir. Böylece de kefilin zararına olan haksız menfaat temini önlenmiş olur. (Cin, 1988: 245)

Hanefi mezhebine göre, kefalet müteselsil sayılır ve kadın isterse doğrudan kefile veya borçluya müracaat edilebilir. Kefil, kendisine müracaat eden kadına, önce borçluya müracaat etmesi teklifinde bulunamaz. (Hindiyye, I,326)

Taraflardan birine kefil olan veli, mehri ödediğı takdirde kocaya müracaat ederek ödediğı miktarı talep edebilir. Bu müracaatının geçerli olması için, kocanın ödeme izni vermiş olması gerekir. Şayet küçük yaşta olan kocanın babası, onun adına mehri ödemişse, örfen küçük olan çocuğun masraflarını baba karşıladığı için, ödediğı miktarı talep edemez. (İbn Hümam, II, 471-472)

3. MEHİR DAVALARI

Aile Hukuku açısından mehirle ilgili hükümler ortaya konduktan sonra, mehir davaları olarak isimlendirilen ihtilaflara yer vermek uygun olacaktır. Her ne kadar taraflar arasında meydana gelen mehirle ilgili ihtilafların, **kitabü'd-da'va ve'l- kada** bölümünde yer alması gerekse de, fıkıh kitaplarında mehir konusunun sonunda zikredilmesi adet haline gelmiş ve fakihler bu uygulamayı devam ettirmişlerdir. Bu nedenle, mehirle ilgili dava ve ihtilaflara da konunun sonunda yer verilmesi uygun olacaktır.

Bahis konusu olan bu ihtilaflar eşler arasında veya eşlerden biri ile diğerinin varisleri arasında olabileceği gibi her ikisinin de varisleri arasında olabilir. Yani eşlerin her ikisi veya eşlerden biri hayatta iken ortaya çıkan ihtilaflarla eşlerin ikisinin de vefatı sonrası, varisler arasında ortaya çıkan ihtilaflar konu edilecektir.

Taraflar veya varisler arasında ortaya çıkan mehirle ilgili ihtilaflar ise kısaca; tesmiyenin varlığında ihtilaf, yine tesmiye edilen mehrin miktarında ihtilaf, muaccel olan mehrin tesliminde ihtilaf ve bunların akit devam etmesi hali ile zifaf öncesi veya sonrası akit bitmesinden sonra ortaya çıkmaları şeklinde özetlenebilir.

3.1. Tesmiyesinin Varlığında ihtilaf

Eşler arasında veya varisleri arasında mehrin tayin edilip edilmediği konusunda bir anlaşmazlığın ortaya çıkması durumunda hüküm neye göre verilecektir? Yani eşlerden biri şu kadar mehir tesbit ve tayin edilmiştir derken diğeri bunu kabul etmese durum ne olacaktır?

Hanefi mezhebinin bu konuda vermiş olduğu hükümde, ihtilafın talaktan önce olması dikkate alınmış ve zifafın gerçekleşip gerçekleşmediğı akit devam ettiği için önemli görülmemiştir. Ayrıca zifaftan sonra meydana gelen boşamanın akabinde tesmiye ile ilgili ortaya çıkacak olan ihtilaflar için de aynı hüküm verilmiştir. Şöyle ki: Eğer ihtilaf her iki eş de hayatta iken olmuş ise, tesmiyenin varlığını iddia edene, iddiasını isbat için delil gerekir. Şayet delillendiremiyorsa tesmiyenin varlığını reddedene yemin ettirilir. Bu uygulama ise aslı hadis olan şu kaideye dayanmaktadır: “iddia edene delil, inkar edene yemin gerekir.” Tesmiyenin varlığını iddia eden delil getiremez ve reddeden de yemin ederse mehri misil ile hükmedilir. Çünkü nikahta asıl olarak kabul edilen mehir miktarı mehri misildir. Herhangi bir şeyin kıymeti, onun aslına ve benzerine bakılarak tesbit edilir. Mehrin tesmiye edilerek belirlenmesi, eşler arasında kararlaştırılan ve aslın takdiri olan bir miktardır. Şayet ihtilaf nedeniyle tesmiyenin varlığı sabit olmamışsa, bu durumda asıl olan mehri misile dönülmesi gerekecektir. (Kasanî, 1986: II,305)

Hanefi mezhebinde, taraflardan biri ile diğersinin varisleri arasında tesmiyenin varlığı konusunda meydana gelebilecek ihtilaflarla ilgili olarak verilen hükmün, taraflar arasında çıkan ihtilafta verilen hükümle aynı olduğu ifade edilmektedir. (Baburtî, II,477)

Mehrin tesmiye edilip edilmediğı hususunda ortaya çıkan ihtilaf tarafların her ikisinin de ölümünden sonra ve varisler arasında ise Ebu Hanife'ye göre tesmiye isbat edilemediğı takdirde hiçbir şeyle hüküm verilmez. Yani mehri misil de verilmez. Bu görüşün delili şu şekilde özetlenebilir: Aradan uzun zaman geçmesi ve o dönemin değerleri ile içinde bulunulan dönemin değerleri farklılık arz edeceği için hakimin mehri misil miktarını tesbit ve tayin etmesi zor olacaktır. Hz. Ali'nin varisleri Hz. Osman'ın varislerinden Ümmü Külsüm'ün mehrini talep ettikleri halde, aradan uzun zaman geçtiğı için onlara hiçbir şey verilmemiştir. Bu hükme bakarak, aradan uzun zaman geçmemesi durumunda mehri misil verilmesi gerekir denebilir. Fakat hükmün bir ikinci istidlal kaynağı daha vardır. Nikahta üç şey tahakkuk eder: Birincisi tesmiye edilen mehir miktarıdır ve kuvvetinden dolayı ne birinin ne de her ikisinin ölümüyle düşmez. İkincisi ise nafaka olup, zayıf olması nedeniyle düşmesi için taraflardan birinin ölümü yeterlidir. Üçüncüsü mehri misildir ve bu ortadadır. Bu sebeple, taraflardan birinin ölümüyle düşmez ama, her ikisinin de ölmesi durumunda düşer. Ayrıca, taraflardan birinin ölümü neticesinde mehri misilin gerekip

gerekmeyeceği konusunda, sahabe arasında mevcut olan ihtilaf, her ikisinin de ölümü neticesinde mehri misil gerekmeyeceği konusundaki ittifaka delalet etmektedir. (Serahsî, 1993: V,67)

Buna karşılık Hanefî müctehitlerinden Ebu Yusuf ve İmam Muhammet ise, varisler arasında tesmiyenin varlığı ile ilgili ihtilaf olması veya yokluğunda ittifak edilmesi durumlarında mehri misil ile hüküm verileceği kanaatindedirler. Bu iki imam ise görüşlerine delil olarak, taraflardan birinin ölümü neticesinde nasıl mehri misil gerekiyorsa, taraflardan ikisinin de ölmesi durumunda hüküm değişmez demektedirler. Çünkü mehri sabit kılan, nikah akdidir. (Serahsî, 1993:V,67; Kasanî, 1986: II,308)

Malikîlere göre davacı iddia ettiği ile ilgili bir delil ortaya koyarsa onun iddia ettiği ile hükmedilir. Şayet iddiasını kuvvetlendirecek bir delil ortaya koyamazsa, tesmiyenin olup olmaması ile ilgili söz yemini ile birlikte örfün kabullendiği kişininkindir. Koca genellikle mehrin tesmiye edilmediği bir toplumda kadınla mehir belirlemeksizin tefviz ile evlendiğini iddia eder ve kadın da tesmiyenin varlığını iddia ederse: bu ister zifaftan veya ölümden isterse boşanmadan sonra olsun, söz yemin ile beraber kocanıdır. Zifaftan sonra kocanın ona mehri misil vermesi gerekir. Zifaftan önceki ölüm ve boşamada ise kocanın herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Şayet bu olay tesmiyenin yapıldığı gelenek halini almış bir toplumda ise kadının sözü geçerlidir ve mehir sabit olur. (Bağdadî, 769; Zuhaylî, 1989: VII,307-308)

Şafîilere göre kadın mehrin belirlendiğini iddia eder, koca da belirlenme olmamıştır diyerek inkar eder ve tefviz de iddia etmezse, esah olan görüşe göre her ikisi de yemin ederler. Çünkü sonuç olarak ihtilaf mehrin miktarı ile ilgilidir. Koca, vacip olan mehri misildir derken kadın daha fazlasını iddia etmektedir. Bu durumda her iki taraf bir yönüyle iddia eden diğer yönüyle de inkar edendir. Netice olarak her birinin yemini ile diğerinin iddiası ortadan kalkar. Böylece akitte mehir tesmiye edilmemiş olur. Bu durumda ise mehri misil vacib olur. (Nevevî, 1958: III,442-443)

Hanbelî mezhebinin bu konudaki görüşü ise, kocanın tesmiyeyi reddetmesi ve kadının tesmiyenin varlığını iddia etmesi durumunda, kadının iddia ettiği miktara bakılır. Şayet bu

miktar mehri misline denk veya daha aşağı ise iddia ettiği ile hükmedilir. Mehri mislinden fazla ise mehri misli kadarı ile hükmedilir. (İbn Kudame, 1972: VIII,45)

3.2. Mehri Müsemmanın Miktarında ihtilaf

Tesmiyenin varlığı konusunda ittifak sağlandığı halde miktarı konusunda bir anlaşmazlık ortaya çıkmışsa hüküm verilirken kimin sözüne itibar edileceği fakihler arasında farklılık arz etmektedir. Bu meselenin temelini kadının kocasından fazla bir miktar iddia etmesi oluşturmaktadır.  nk  erkeğin iddia ettiği miktar, kadının iddia ettiği miktardan daha fazla olması durumunda, alacaklı olan kadın olması nedeniyle problem olmayacaktır. O halde problem ve ihtilafın kaynağı, erkeğin az, kadının fazla mehir tesmiye edildiği noktasındaki ihtilaflarına dayanmaktadır.

Hanefi mezhebine göre, tesmiye edilen mehrin miktarında meydana gelen ihtilafın, talak öncesi veya talak ve zifaf sonrası olması durumuna bakılarak hüküm verilmiştir. Bu durumda söylediği miktarı herhangi bir delille isbatlayanın sözü esas alınacağı kanaatine varılmıştır. Taraflar delil getiremedikleri takdirde Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre mehri misil esas alınarak hüküm verilir. şöyle ki; kadın 100 gr. altın tesmiye edildiğini iddia ederken erkek 50 gr. altın tesmiye edildiğini söylese, kadının mehri mislinin ne kadar olduğuna bakılır. şayet 100 gr. veya daha fazla ise yemin etmesi istenerek kadının iddia ettiği miktar ile hüküm verilir. Yemin etmekten kaçındığı takdirde kocanın iddia ettiği miktar ile hükmedilir. Bunun tersi olması durumunda, yani mehri misil kocanın iddia ettiği miktar kadar veya daha az ise yine yemin etmesi kaydıyla kocanın söylediği ile hükmedilir. Tarafların her ikisi de kendi sözlerine delil getiriyorsa, kadının delili tercih edilir.  nk  fazlalığı iddia eden odur. (Kasanî, 1986: II,305)

Mehri misil, her iki tarafın iddia ettiği miktarın arasında bir değerde ise, bu durumda taraflara yemin teklif edilir. Yemin etmekten kaçınanın aleyhine hüküm verilir. şayet ikisi de yemin ederse veya ikisi de yemin etmezse mehri misil ile hüküm verilir. (Hindiyye, I,319)

Ebu Yusuf, diğerlerinden farklı olarak konuya şu şekilde bakmaktadır: Fazlalık iddia den kadın, davacı konumundadır. Bu durumda "delil davacıya, yeminde inkar edene gerekir" kaidesi tatbik edilir ve kadının delil ortaya koyması istenir. Eğer iddia ettiği ile ilgili bir delil ortaya koyarsa lehine hüküm verilir. Şayet böyle bir delil ortaya koyamaz ve kocanın yemin etmesi talebinde bulunursa kocaya yemin teklif edilir. Bu durumda koca yemin etmekten kaçındığı takdirde hüküm yine kadının sözüne göre verilir. Erkek yemin ederse, erkeğin sözü geçerlidir. Nevar ki, kocanın iddia ettiği miktar çok az bir şey olarak ortaya konmuşsa, yani örfü göre mehir sayılamayacak bir şey söylerse o zaman mehri misil gerekir. Görülüyor ki Ebu Yusuf'un hükmü mehri misil merkezlidir. Fakat, örfen mehir olarak kabul edilemeyecek kadar az bir şey değil de normal bir miktar söylemesi ve yemin etmesi durumunda hüküm, kocanın sözüne göre verilir. (Kasanî, 1986: II,305-306)

Yine İmam Ebu Hanife, mehrin miktarındaki ihtilaf tarafların varisleri arasında meydana gelmişse, kocanın varislerinin sözüne göre hüküm verileceğini ifade etmektedir. İmam Muhammed'e göre varisler arası ihtilaf taraflar arası ihtilaf aynı hüküm içinde incelenmelidir. (Baburti, II,478)

Malikî mezhebinde bu konuyla ilgili olarak verilen fetva şu şekildedir: Şayet tesmiyenin miktarında meydana gelen ihtilaf zıfâf öncesi ise hüküm tarafların yemin etmesi esasına göre verilecektir. İlk olarak kadının yemin etmesi istenir. Kadın iddia ettiği miktarın tesmiye olduğuna dair yemin ederse, koca bunu kabul etmek veya nikahın sona ermesi arasında muhayyerdir. Çünkü söz konusu olan hak kadınıdır ve kadının rızası olmayan bir miktar üzerine hüküm verilemez. Erkek, kadının iddia ettiği miktarı kabul ederse evlilik bu mehirle devam edecek. aksi takdirde feshedilecektir.

Mezkûr ihtilaf zıfâftan sonra vuku bulmuşsa, yemin etmesi durumunda kocanın sözü geçerlidir. Çünkü kadın kendisini kocasına teslim etmekle onun güvenilirliğine kanaat getirmiş olmaktadır. Böyle olmasaydı miktarın şahitler huzurunda tesbitini talep ederdi. Ama koca yemin etmekten kaçınır ve kadın da yemin ederse, hüküm kadının sözüne göre verilecektir. (Nemrî, 1987: 253-254; Bağdadî, II,768)

Şafîlere göre eşler arasında mehrin miktarı veya vasıfları konusunda ihtilaf meydana gelirse delil olmaması durumunda her iki tarafa yemin ettirilir. Bu yeminin neticesinde her iki tarafın da iddia ettiği miktar kabul edilmeyerek, mehrin tesmiyesi feshedilir ve mehri misil ile hüküm verilir. Hüküm vermedeki bu uygulama şekli, taraflar arasında olduğu gibi, taraflardan biri ile diğerinin varisi veya her ikisinin varisleri arasında da aynen geçerlidir. (Nevevî, 1958: III.242)

Hanbelîlerde ise eğer miktarı ile ilgili bir delil olmaksızın akitten sonra eşler mehrin miktarında ihtilafa düşerlerse onlardan mehri misili iddia edenin sözü geçerlidir. Eğer kadın, mehri misli veya daha azını iddia ederse onun sözü geçerli, eğer koca mehri misli veya daha fazlasını iddia ederse kocanın sözü geçerlidir. Kadın mehri misil miktarının fazlasını, erkek de aşağısını iddia ederse, tesmiye yok kabul edilir ve mehri misil ile hüküm verilir. (İbn Kudame, 1972: VIII, 39-41)

Malikî mezhebinde tarafların varisleri de mehirle ilgili ihtilaflarında, taraflar gibi kabul edilmiş ve farklı bir hüküm verilmemiştir. (İbn Kudame, 1972: VIII, 44)

3.3. Mehri Muaccelin Tesliminde ihtilaf

Nikah akdinden sonra kadın, kocasının yanına gider ve zifaf gerçekleşirse; kadının muaccel olan mehri almadığı yolunda bir iddiada bulunmasına itibar edilmez. Çünkü, örfen kabul edilen uygulama, muaccel mehri almayan kadının kendisini kocasına teslim etmemesidir. Ancak, bu olay muaccelin teslim alınmamasının örf halini aldığı bir toplumda gerçekleşmişse, bu yoldaki iddiası dinlenir ve delil getirmesi istenir. Şayet delil getiremiyor ise, kocasının yemin etmesi istenecektir. Bu durumda hüküm, kocanın yeminine bağlı olacaktır. Yemin etmekten kaçındığı takdirde, kadının sözü ile hüküm verilir. (Kadri Paşa, Madde:104)

3.4. Gizli Ve Açık İki Mehir Tesmiyesi

Nikah akdi öncesinde, taraflar kendi aralarında bir mehir miktarı tesbit etmiş olabilirler. Daha sonra akit esnasında gösteriş, övünme ya da başka bir sebep maksadıyla, tesmiye edilen miktarın üstünde bir miktar ilan etmeleri durumunda ihtilaf olabilir. Şöyle ki; taraflardan biri gizli olanın esas alınması gerektiğini iddia ederken diğeri açık ve aleni olanın esas alınmasını talep edebilir. Ayrıca bunun tersinin de olması mümkündür. Yani kendi aralarında tesmiye edilen miktar fazla olduğu halde, insanlara ilan edilen ve duyurulan miktar daha az gösterilebilir.

Hanefî fakihlerine göre, az olan mehir miktarı gizli olarak belirlendikten sonra fazla olan miktarın zikredilmesiyle akit yapılırsa, akit esnasında zikredilen mehir miktarı geçerli kabul edilmelidir. Çünkü daha önce kararlaştırılan, akit olmadığı için bağlayıcı değildir. Akit esnasında zikredilen fazla miktar ise, mehre yapılan bir ilave veya gerçek mehir olarak kabul edilir. Ancak, fazla olarak zikredilen aleni mehri talep eden kadının aleyhine birisi şahitlik ederse, yani kararlaştırılan mehrin gizli olarak tesmiye edilen az miktar olduğunu ve alenen zikredilen fazlalığın gösteriş için olduğunu söylese bu durumda gizli olarak kararlaştırılan mehir geçerlidir. Şahitler bunun aldatma, şaka veya gösteriş için olduğunu ifade edince, söz konusu olan hezl, bu miktarın tahakkukuna engel teşkil eder. (Serahsî, 1993: V,87)

Şafî mezhebinde, akdin yapılması esnasında zikredilen mehir esas alınması gerektiği kabul edilmiştir. (Nevevî, 1958: III,228)

Hanbelî fakihlerinden İbn Kudame, Harkî'den şu sözü nakletmektedir: "Gizli ve açık iki mehir ile nikah yapılırsa, gizli olanla akit gerçekleşse bile açık olanı alınır." İbn Kudame, bu nakilden sonra şöyle devam etmektedir: "Harkî'nin sözünden anlaşılan; Bir adam gizli olarak ve mehir tesmiye ederek bir kadınla nikahlansa, sonra başka bir mehirle alenen bir nikah akdi daha yapsa, alenen yapılan akitte zikredilen mehir ile hükmedilir. (İbn Kudame, 1367: VI,739)

SONUÇ

Kur'an ve Hadisler ışığında tanzim edilen İslâm Aile Hukuku, sadece ferdin veya sadece toplumun maslahatını değil her ikisini de düşünmüş ve buna göre kurallar düzenlemiştir. İnsanlığın huzur ve mutluluğunu hedefleyen bu kuralların tatbik edilmesi de oldukça kolay ve anlaşılabilir.

Aileyi düzenleyen kuralların son derece hassas olması ve bu konuda boşluk kabul edilemeyeceği gerçeği çok iyi tesbit edilmiş ve bu sahada ayrıntılı hükümler konmuştur. Ailenin mutluluğu, çocukları, çevreyi ve neticede toplumu kapsayan bir mutluluk olmalıdır. Burada ifade edilmesi gereken ise, bu mutluluğun kural ve kanunlarla elde edilemeyeceğidir. Ancak bu kural ve kanunlar, tarafların hak ve ödevlerini daha önceden bilmeleri ve nasıl bir sorumluluk altına girdiklerinin farkında olmaları içindir.

Ailenin teşekkülü aşamasında, sadece kadına ait olacak ve bunda istediği gibi tasarrufta bulunabileceği bir paranın erkek tarafından kadına verilmesi, ona verilen bir değer ve kadının ekonomik bağımsızlığının bir ifadesidir. Bütün toplumlarda, arzu edilmese de hoş olmayan ve boşanmayla neticelenen olayların varlığı bir gerçektir. Ailede ana olan kadın, elbette terkedilmiş bir vaziyette bırakılamaz. Kadının, bu şekil olaylar veya kocasının ölümü neticesinde, içine düşebileceği muhtemel bir maduriyeti biraz da olsa engelleyebilmek için, mehir isminde bir malın akitte kendisine verilmesi güzel bir uygulamadır. Ayrıca kadınların bazı vasıflar kazanmak için çalışmaları neticesinde toplumun seviyesinin yükselmesi temin edilecektir.

Mehrin hukuki olarak sağlam bir dayanağının varlığı ve bunun gerekliliği ifade edilmiş, toplumun ve ailenin selametine faydalı olduğu gerçeği ortaya konmuştur. Bu çalışmanın, başta gençler olmak üzere, toplumumuz insanların zihinlerinde yer eden sorulara cevap ve yanlış bilgilerin düzeltilmesine vesile olacağını ümit ederiz.

KAYNAKLAR

- ASIM EFENDİ**, *Kamus Tercemesi*, İstanbul trz.
- ASKALÂNÎ**, Ahmet bin Ali İbn Hacer (852/1448) *Fethu'l Bari*, Kahire 1407.
- AYDIN**, M. Akif, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, MÜ. İlahiyat Fk. Yayınları, İstanbul 1985
- BABERTÎ**, Muhammed bin Mahmut (786/1384) *Şerhu'l-İnaye ale'l Hidaye*, Hidaye ile beraber, Mısır 1315.
- BAĞDÂDÎ**, Kadı Abdülvahhab (422) *el-Me'une ala Mezhebi Âlimi'l Medine* Tahkik: Humeş Abdülhak. Mekke trz.
- BEHÛTÎ**, Mansur b. Yunus b. İdris (1046/1641) *Keşşafü'l Kına' an Metni'l İkna'*, Beyrut 1983.
- _____, *Şerhu Münteha'l-İradat*, Keşşaf ile beraber. Beyrut 1983.
- BEYHAKÎ**, Ebu Bekir Ahmet b. el-Hüseyin (458/1066) *Sünen-i Kübra*, Haydarabat, 1347. I. Baskı.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1968.
- BUHARÎ**, Muhammet b. İsmail (256/870) *Sahihu'l-Buharî*, Fethu'l Bari ile beraber, Kahire 1407.
- CASSAS**, Ebu Bekr er-Razi (370/980) *Ahkamu'l Kur'an*, Mısır 1335.
- CEZİRÎ**, Abdurrahman, "el-Mehr" *Mecelletü'-Ezher*, Cilt 8, Sayı 6-7, sayfa.394-400 Kahire 1937.
- CİN**, Halil. *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniv. Yayınları Konya 1988. II.Baskı
- ÇEKER**, Orhan. *Aile Hukuku Kararnamesi*, Ebru Yayınları, İstanbul 1985.
- DERDIR**, Ebu'l-Berakat Seyyidi Ahmet b. Muhammet (1201/1786), *Şerhu'l-Kebir*, Mısır trz.
- DÖNDÜREN**, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul 1995.
- EBU DAVUD**, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî (275/888) *Sünen*, Kahire 1988

- EBU ZEHRA**, Muhammet, *Akdü'z-Zevac ve Eseruhu*, Kahire 1958.
- _____, *el-Milkiyye ve Nazariyyatü'l-Akdi fi 'ş-Şeriatü'l-İslâmiyye*, Kahire 1977.
- FİYUMÎ**, Ahmet b. Muhammet b. Ali el-Makrî (770) *el-Misbahu'l-Münir*, Beyrut 1987.
- GÜNAY**, H.Mehmet, "*İslam Hukukunda Kamu Malları*", Doktora Tezi, MÜ.İlahiyat Fakültesi, 1997.
- HALEBÎ**, İbrahim b. Muhammet b. İbrahim (956/1543) *Mülteka'l-Ebhur*, Tahkik: Süleyman Karcı, Beyrut 1989.
- HATİP**, Muhammet b. Ahmet Şirbini(977/1570), *Muğni'l-Muhtac ila Ma'rifeti Me'ani Elfazi'l-Minhac*, Mısır 1958.
- HİNDİYYE**, Heyet, *Feteva el-Alemgiriyye (hindiyye)*, Mısır 1310.
- İBN ABİDİN**, Muhammed Emin (1252/1836) *Raddü'l Muhtar*, Kahire, 1979.
- İBN CİZZÎ**, (Cüzey) Muhammet b. Ahmet el-Kırnati (741/1340) *Kavanini'l-Ahkami 'ş-Şer'iyye ve Mesaili'l-Furu' el-Fıkhıyye*, Beyrut trz.
- İBN HAZM**, Ebu Muhammet Ali b. Ahmet (456/1063) *el-Muhalla*, Beyrut trz.
- İBN HUMAM**, Kemalüddin Muhammet b. Abdülvahit (861/1457), *Fethu'l-Kadir*, Hidaye ile beraber, Mısır 1315.
- İBN KESİR**, İsmail b. Ömer (774/1372) *Tefsiru'l Kur'ani'l-Azim*, Kahire 1356.
- İBN KUDAME**, Ebu Muhammet Abdullah b. Ahmet b. Mahmut (630/1223) *el-Muğni*, Mısır, 1368. III. Baskı
- İBN MACE**, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Gazvini (275/886) *Sünen*, Beyrut trz. Tahkik: Muhammet Fuat Abdülbaki
- İBN MANZUR**, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrerem (710/1310) *Lisanü'l Arab*, Beyrut, trz.
- İBN MİFTAĦ**, Abdullah b. Ebi Kasım (877) *Şerhu'l-Ezhar el-Münteza' mine'l-Ğaysi'l-Medrar*, Mısır trz.
- İBN NÜCEYM**, Zeynüddin b. İbrahim (970/1562) *el-Bahru'r-Raik fi Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, Beyrut trz.
- İBN RÜŞD**, Muhammet b. Ahmet b. Muhammet el Hafid (595/1198) *Bidayetü'l Müctehid Ve Nihayetü'l Muktesid*, Medine 1983.

- İBN TEYMİYYE**, Ebu'l-Abbas Ahmet b. Abdülhalim el-Harrani (728/1327) *el-İhtiyaratü'l Fikhiyye min Fetava Şeyhu'l İslam İbn Teymiye*, Hazırlayan: Ali b. Mahmud b. Abbas, Beyrut trz.
- İBNÜ'L-ESİR**, Mubarak b. Muhammet (606/1209) *en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser*, Beyrut trz.
- KADRİ PAŞA**, Muhammet (1306/1888) *El-Ahkamü 'ş-Şer'iyye Fi'l-Ahvali 'ş-Şahsiyye*, İskenderiye 1875.
- KARAMAN**, Hayreddin, Mukayeseli İslam Hukuku, İstanbul 1987
- KASÂNÎ**, Alauddin Ebu Bekr b. Mes'ud (587/1191) *Bedayiu's-Sanayi' fi Tertibi'ş-Şerai'*, Mısır 1327. II.Baskı.
- KEYYAL**, Basime, *Tatavvuru'l-Mer'e Abre't-Tarih*, Beyrut 1981.
- KÜRDÎ**, Necmeddin, *Şer'i Ölçü Birimleri ve Fikhi Hükümleri*, Buruç Yayınları 1996. Terceme: İbrahim Tüfekci.
- KURTUBÎ**, Ebu Abdullah Muhammet b. Ahmet el-Ensari, *El-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, Mısır 1367. II.Baskı.
- MAKDİSÎ**, Şemsüddin Ebi'l-Ferac Abdurrahman b. Ebi Ömer Muhammed b. Ahmed b. Kudame (682) *eş-Şerhu'l-Kebir*. Muğni ile beraber. Beyrut 1972.
- MATLUP**, Mahmut, *Ebu Yusuf*, Bağdat trz.
- MERĞİNANÎ**, Burhaneddin Ali b. Ebi Bekir (593/1197) *el-Hidaye Şerhu Bidayeti'l Mübtedi*, Mısır 1315.
- MEVSİLÎ**, Abdullah b. Mahmud el Mevdud (683-1284) *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, Çağrı Yayınları. İstanbul 1987.
- MÜSLİM**, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri (261/874) *Sahih*, Nevevi Şerhi ile beraber. 1924.
- MUTAHHARÎ**, Şehit Ayetullah Murtaza, *Hukuku'l-Mer'e fin-Nizami'l-İslami*, Arapçaya terceme: Haydar el-Haydar, Kuveyt trz.
- NASİF**, Ali Mansur, *et-Tac el-Cami'ul-Usul fi Ehadisi'r-Rasul*, İstanbul trz.
- NEMRÎ**, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammet b. Abdülber el-Kurtubi (463) *el-Kafi fi Fikhi Ehlil'l-Medineti'l-Maliki*, Mekke 1987. I.Baskı.
- NESAI**, Ebu Abdurrahman b. Şuayb (303) *Sünen*, Suyuti şerhi ve Sindi haşiyesi ile beraber, Kahire trz.

- NEVEVÎ**, Muhyiddin b. Şerif (676) *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, Kahire trz.
_____, *Minhac*, Muğni'l-Muhtac ile beraber. Mısır 1958.
- ÖZCAN**, Abdullah, "*el-Ecel fi Akdi'l-Bey*" Doktora Tezi, Mekke Ümmü'l-Kura Üniv.
Hukuk Fakültesi 1989.
- RAMLÎ**, Şemsüddin Muhammed b. Ebi'l-Abbas Ahmet b. Hamza b. Şihabüddin
(1004/1595) *Nihayetü'l-Muhtac*, 1357.
- RAZÎ**, Fahrüddin (606) *et-Tefsiru'l-Kebir*, Kahire 1357.
- RIZA**, Abdülkerim, *el-Ahkamü'l-Ca'feriyye fi'l-Ahvali's-Şahsiyye*, Kahire 1947.
- RIZA**, Muhammed Reşit, *Tefsiru'l-Menar*, Beyrut trz.
- SA'DÎ ÇELEBÎ**, Sadullah b. İsa *Haşiye ale'l İnaye*, F. Kadir ile beraber, Beyrut trz.
- SABIK**, Seyyid, *Fıkhu's-Sünne*, 1988.
- SABUNÎ**, Abdurrahman, *Şerhu Kavanini'l-Ahvali's-Şahsiyye es-Suri*, Dımeşk 1989.
- SAN'ANÎ**, Muhammed b. İsmail el-Yemani (1182/1768) *Sübülü's- Selam Şerhu
Buluğu'l Meram* Kahire, trz.
- SERAHSÎ**, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed (490/1097) *Mebcut*, Beyrut 1993.
- ŞEKERCÎ**, Osman, *İslam Terbiyesi*,
- ŞEVKANÎ**, Muhammed b. Ali, (1250/1832) *Neylü'l Evtar Şerhu Münteka'l-Ahbar*
Beyrut, Trz.
- TAHAVÎ**, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed (321/933) *Şerhu Me'ani'l Asar*, Beyrut
1979.
- TİRMİZÎ**, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevra (279/892) *Cami'us-Sahih*, Beyrut trz.
Tahkik: Muhammed Fuat Abdülbaki
- ZENATÎ**, Mahmut Selam, *El-İslam ve't-Tekalidü'l-Kabeliyye fi Efrikye*, Beyrut 1969.
- ZEYDAN**, Abdül Kerim. *El-Mufasssal Fi Ahkami'l Mer'e*, Beyrut 1993.
- ZEYLAÎ**, Fahrüddin Osman b. Ali (742) *Tebyinü'l-Hakaik Şerhu Kenzü'd-Dakaik*,
Mısır 1315.
- ZUHAYLÎ**, Vehbe. *El-Fıkhu'l-İslami ve Edilletühü*, Dımeşk 1989.

ÖZGEÇMİŞ

1969 Yılında Konya'da doğdu. İlk ve orta tahsilini orada tamamladı. İmam-Hatip Lisesinden mezun olduktan sonra 1987 yılında MÜ İlahiyat Fakültesine girdi. 1990 Yılında Medine İslam Üniversitesine geçiş yaptı. 1994 Yılında mezun oldu ve aynı yıl SAÜ İlahiyat Fakültesinde Yüksek Lisansa başladı. Üç yıl özel bir kurumda yurt müdürlüğü yaptıktan sonra 1997 yılında SAÜ İlahiyat Fakültesinde Arapça Okutmanı olarak göreve başladı. Halen aynı kurumda çalışmaya devam etmektedir.

